

Miquel Gayà

Notes i records

= 1941 =

MIQUEL GAYÀ

Josep A. Clavé, 50-2^{on}

Ciutat de Mallorca, 10 Maig 1956.

Si em morís abans de cremar aquestes Notes i Records,
vull que consti la meua prohibició més absoluta de fer-ne mai
cap ús publicitari, principalment pel que es refereix als cabi-
tols 2^{on} i 3er; i que només els guardi per refundre-ls, tan
aviat com pugui, en un nou llibre més asserenat, net i
pruident, i sense cap dels dictaris referits ^{als} bons Pare Missio-
ners del S. Coss, als quals reconec que deg, després de a la
Mare de Déu de Lluch, tot quant sóc i pugui arribar
a ofer.

Miquel Gayà

Miquel Gayà

Notes i records

OP. INT.

≈ 1941 ≈

Minyonia i primers estudis
(1917-1927)

1/

Dià 3 d'Abril de 1917, al cap al tard d'un dimarts de setmana santa, venia al món en una casa de camp, propietat dels meus pares, anomenada de Son Castanyer, dins els termes de Montuiri, a 35 Km. de Palma de Mallorca.

Els meus pares es deien Joan Gayà Mates, de Sant Joan; i Caterina Sitjar Xamena, de Porreres. Jo fui el primogènit dels nou germans que hem estat.

Al dia següent, fui batejat a la parròquia de Porreres; i confirmat dins el mateix any a la de Sant Joan, per l'Il·lm. i Rdm. Bisbe Rigoberto Domenec.

La meua infantesa s'escolà alloure en ple camp, sense la més mínima influència social. De menut, tenia una gran aversió

2/
aversió a la gent, desconfiant de tothom, i pensant si la primera persona que m'agafàs em portaria a matar. Aquesta desconfiança arribà a tal grau que, malgrat no comunicar-la a ningú mai, el meu pare se n'adonà, i li costà molt l'arribar-me a persuadir que els homes no es menjaven els infants. Era d'un natural molt tímid, i ensems molt nerviós, molt inquiet i molt somniador.

De primer, els meus jocs foren exclusivament amb una germaneta, imitant els afers casolans i de la pàgeria. Però als quatre anys vaig sentir ja el primer impuls de la vocació. Tots els diumenges anava amb els meus pares a Sant Joan, a visitar els familiars i a assistir a missa. Record que un diumenge, aquesta, era cantada. Així que l'orque rompé en un esclat de notes triomfals i solemnes, i, enlaira't en braços del meu pare, vaig contemplar a l'altar major el sacerdot revestit amb els ornaments de celebrant (que aquell dia eren de verd), vaig sentir una

de les primeres i més grans emocions de la meua vida, la primera empremta d'ambició i de desig de glòria. Vegí en el celebrant com el símbol de la màxima grandesa, i, embriagat per aquella mar de música i d'esplendor, vaig preguntar, a cau d'orella, al meu pare, a veure qui era aquell personatge. El meu pare em respongué que es deia el capellà. I allavors, igual que Correggio davant el quadre de Rafael, vaig sentir tota la força dinàmica del seu Anch'io...: "També jo vull ésser capellà!..." Aquests mots, pronunciats per mi en aquella ocasió, volien expressar l'anhel, no d'ésser simplement capellà (que altra forma de grandesa no coneixia allavors), sinó d'arribar a les més enlairades carenes de l'ideal, a què pugui aspirar l'ésser humà. I qui els llenguava, era ~~sols~~^{sols} un menut de quatre anys, fet al camp, i que tenia a la gent pensant que en podia fer matança...

D'aquell dia ençà, les meves aficions s'orientaren decididament vers a aqueix fi. A-

cabaren prompte les imitacions d'afers casolans i pagesos, i comengaren els jocs a capelletes, a cantar i a celebrar, a fer sermons davant quisculla fos i sense empaigament, a modelar escultures de sants en fang, etc...

Essent - com he dit - el major dels meus germanets petits, el meu pare em necessitava adesiara per ajudar-li en algun afer domèstic o del camp. Així, qualque pic em deixava per uns moments ~~per uns moments~~ a guardar el ramat d'ovelles a la pastura, encarregant-me únicament que no permetés que entrassen en un o altre sementer de faveres o de blat. Mes, apenes ell havia girat l'espatlla, ni recordant-me sols dels seus encàrrecs, m'entrenia tot mirant els senderons que feien les formigues passant com en llargues fileres procesionals; o jugant amb les tendres flors camperoles que m'embadalien i encantaven; o bé esculpiant una o altra estàtua en fang o en un bocí de cara-

muixa. I quan el pare venia, no era estrany que em trobàs amb tota la guarda que feia tala dins l'únic sementer que havia prohibit...

Devers sis anys tindria quan em mostraren la primera cartilla, i foren els meus propis pares qui m'ensenyaren a llegir l'abecedari i les lletres grosses. Però, com era d'una natura molt malaltissa i molt sovint em tenien al llit, poca via feia en la lectura, que, per altra part, em fastiguejava de no dir. Als set anys, em va pegar la malaltia vulgarment anomenada de "la rosa", que, segons ~~he sentit dir~~, em portà als llindars de la tomba, i m'impedí que pogués celebrar la primera comunió fins a l'any següent. En les oracions i lliçons de la doctrina cristiana, que aprenia en mallorquí i de vivaven darrera el meu pare, molt més progrés hi feia; de tal manera que quan aquest em portà al Regent del meu poble, ~~que era~~ ~~allavors~~ l'actual Ecnòm Mn. Francesc

Mas Galvés, perquè m'examinàs per fer la primera comunió, en respondre aviat i sense vacil·lar a les seves preguntes, molt prompte en quedà satisfet, i sense preguntar-me més m'autoritza per a combregar. La primera comunió vaig celebrar-la dia 25 de Març, de 1925, festa de l'Anunciació i Encarnació del Verb.

Des de la més primerenca edat, sempre vaig sentir en mi l'aquell terrible de la més pregona inquietut i impaciència. Un diumenge d'hivern que havent passat la nit al poble, per no molestar-me tant de matí, em deixaven dins el llit sense anar a missa, després mentre ens tornàvem a la possessió, dins el carnatge em costà llargues estones de plorinyar quasi sense saber perquè, fins que, cansat de sentir-me, el meu pare em pegà una partida de betculades. Altres vegades,

de la finestra... Auri, quan examino aquelles
malifetes d'una edat inconscient, no puc menys
de veure-hi ja aquell dimoni interior que en
començava a despertar i a exaltar, venjant-me
principalment en aquelles criatures que
ara mir com ^{a antitesis} ~~sempre~~ del meu caracter ^{indomít, per a aquest;}
~~selvatge, però no puc veure~~ ^{a símbols} ~~indomít i selvatge.~~
~~dominik i selvatge.~~ Igualment me'n record
d'un altre fet semblant, si bé de distinta me-
na: un dia que volia entrar dins casa
mentre les portes estaven tancades en ^{fort} ~~peny~~
i clau i no hi havia ningú per allí que
poguéss obrir-me ni jo sabia la clau, des-
prés de posar-me a bramar com un de-
sesperat, agafí un gran bigalot que
apenes podia sostenir i em posí a llen-
gar-lo repetides vegades contra les por-
tes amb la pueril i batellívola intenció
de fer-les venir per avall...

Enmig de la meua solitud infantil,
llevat dels meus pares i germans ^{meus} petits, po-
ques figures hi hagué que anassen mo-

9

delant la meua existència. Una d'elles, potser
 la única, fou la meua àvia materna, que
 vivia a casa. Alta, dreta i empinada com
 un pis, ~~talment encara ara als seus 92~~
~~anys~~, bé fou ella la "belenguera" excelsa
 que anà teixint d'ensomnis i de prome-
 tenga el ropatge de la meua minyona
 en flor. Ella fou qui m'ensenyà ronda-
 lles i oracions i cançons, i m'adormí més
 de dos cops al rò del seu "lai" maternal
 o a la cadència litúrgica i solemne del
 "von-verivon"... Me'n record que a les
 nits d'hivern, en què jo dormia damunt
 la sala en una habitació veïnada de la
^{seua} ~~convalescència~~ ella, quan a les altres hores em
 despertava a la remor imponent dels vents
 i de la pluja, jo la cridava amb angouxa:
 "Padrina!... que les cares s'esbucaran,
 Tant de ploure!..." I ella, sempre im-
 passible i serena, amb la seva veu ma-

nyaga i timbrada, em responia, enc que només fos per tranquilitzar-me un sol moment: "Dorm i no temis, que ~~els~~ els àngels nos empararan!..."

Altrament, i sens que implicàs en mi cap perversa voluntat, jo era molt entre-meliat i impossible de corregir; tot el qual em costava terribles pel·lisses del meu pare, que era d'un caràcter inflexible i militar. Tant m'hagué d'arribar a pegar, que li vaig cobrar com una mena de por; i em ponia a rumiar tot un pla de fuga per escapar-me, a la pròxima malifeta, Déu sap a on. Per dissort, l'ocasió no es feu esperar molt. Un dia que la meua mare — sempre que pronunci ^{seu} el nom ~~de~~ la meua mare les llàgrimes em vénen als ulls, tant contrastava la seva bondat i delicadesa envers de mi! —; un dia, doncs, com dic, que la meua mare

era al poble, i el pare pel camp, i la meua
 germaneta i jo ens havíem quedat sols a la
 casa, involuntàriament, en sortir ambdós ~~de~~
^{de una habitació} ~~dormitori~~, vaig endetxar-li els dits quan
 tancava la porta. Ella es posà a cridar es-
 pantosament, i jo, tement allò que de cos-
 tum solia venir, i no poguent-m'hi re-
 signar de cap manera, no vaig veure
 més remei que encomenar-ho efectiva-
 ment a les cames. Per pitjor desgràcia, pel
 camí em topí amb el meu pare que justa-
 ment anava a les cases, li vaig dir com la ger-
 maneta s'havia fet mal i plorava, i, més
 que depressa, com qui ja sent la calabruixa
 da que l'encalça, vaig córrer a cercar a-
^{redós} ~~magatzell~~. Me'n aní bastant enfora, dar-
 rera un turonet part d'allà les cases, que
 deien "de la tia Maria", i allí, assegut a
 l'ombra d'uns albarcoquers - era d'estiu -
 em posí ~~re~~ a reprendre l'ale i a esperar...

Però, què havia d'esperar allí?... No sé! que
 el mal temps passàs! que es fes migdia i fos
 hora d'acudir a dinar!... Allavors m'hague-
 ra presentat a les cases, com un qui ve no sab
 d'on ni sense saber res, haqués escomés el
 meu pare amb un "Com va per aquí?...", i
 m'hagués assegut a la taula a menjar.
 Mes, com la incidència havia socceït dema-
 tinet; i el dia resultava llarg; i la inquie-
 tud, de cada cop més pregona; prompte
 em vaig sentir fastiguejat d'estar a l'es-
 taqueta per mon propi voler; i, no sabent,
 per altra part, com fer-ho per poder me
 presentar davant el meu pare sense re-
 bre d'ell la inevitable pèl·liga, comencí a
 caminar, com amb l'esma perduda, cap
 al cim del turonet, vers una era des de
 la qual es dominaven les nostres cases i tot
 l'entorn. El meu pare que, havent-me
 vist fugir, sens dubte degué comprovar
 la meua culpa després confirmada per la

meua germaneta, es posà a cridar-me i a cercar-me pertot arreu, per la garriga, darrera les mates, per una caseta propera, etc... Quan fui damunt l'era esmentada i veigí tot l'avalot que s'havia ^{era armat} desfet, més desesperat que un Judes després de vendre el mateix Bon Jesús, vaig deixar-me veure del meu pare i no poguí menys de contestar als seus crits. Allavors, veient com se'n venia depressa cap a mi, sense esperar mi que jo hi anàs, torní arrera altre cop vers l'ombra dels albarcoquers, amb l'ale sospès i el seny perdut. Allí, poc després, arribava ell, i del que esdevingué és excusador haver-ne de parlar... Si Mistral quan conta la història del seu "plantíé" (amb tanta poesia i elegància, com en la meua fuita, Tragèdia), potqué fer-la acabar d'una manera harmònica i serena, no així ho faré jo, que sé com fou de terrible aquell final meu per sempre ~~inoblid~~ dolorosament inoblidable. Fui que confes literàriament aques

ta anècdota, ho faç perquè si — com ensenya
 Santa Teresa — en la veritat està la humili-
 tat, altrament a mi em pareix imprescin-
 dible deslligar-la dels meus principals
 records; de cap manera la confessaré mai
 per odi o ressentiment. Pel demés, poques
 coses de importància sobre aquestes o semblants
^{entremaliadures}
^{contrabandures} tenc que escriure, ni sobre
^{a l'estil de Mn. Ribes}
 poètics furts de flors; car, els meus, es ve-
 duïen als albarcocs verd que menjàvem
 amb altres germanets, contra ordre del meu
 pare, simplement perquè ens plavien
 més que els madurs; o a les cireres prime-
 renques que ens sabia greu deixar-les a-
 cabar de madurar...

Sempre em recordaré de la meua pri-
 mera escola, que fou a l'aire lliure, i,
 principalment, sobre el llibre de la gran
 Natura. Amb la meua mare solia sor-
 tir darrera les ovelles, i descansant a la
 vora d'un claper o d'alguna bardissa,
 ella m'ensenyava de lletgir en la fatídi-

ca cartilla més amunt esmentada. Record
sobretot que una vegada, fastiguejat d'a-
quell treball que jo creia tan inútil i tant
per demés, assegut una mica més endarrera
que ella i mentre anava recitant maqui-
nalment les lletres que abans em pronuncia-
va, ve't-aquí que aducant els ulls em po-
sava a fer-me visions òpticament policro-
mes, i a pensar Déu sab amb què, o a mi-
rar per altres bandes. Ulls clucs, fou com
aquest pic em sorprenqué la meua mare...
A dir ver, era molt poc aprenent; fins que
un dia el meu pare s'encarregà de desxondir-
me i llevar-me la peresa amb un esplet de bet-
collades, un jorn d'estiu, a l'ombra de la figuera,
mentre les bèsties batiem al sol. damunt l'era,
i de les quals sens dubte n'hauria envejat la
llibertat de poder voltar ^{amplament} lliurement i no ha-
ver-se de freure, com jo, els ulls sobre les lletres...
D'ençà d'aquella advertència, mai més vaig
sentir que ningú es queixàs de la meua pere-
sa de llegir i d'escriure. Al contrari, m'ho

vaig pendre amb un gust extremat, essent el meu entreteniment preferit en les llargues hores de la meua solitud infantil, o, després de malalt, en les convalescències que tant sovintejaven. Als vuit anys, doncs, i sense haver tingut més lliçons que les tardanes i rudimentàries dels meus propis pares, vaig escriure la primera composició literària de inventiva, que els feu somriure de goig.

No obstant, si, a la fi, quelcom aprofitava en les lletres, molt més anava aprofitant en una altra escola: la de la Natura.

M'era molt plaent, principalment les nits d'estiu, sortir amb el meu pare o amb la meua mare, a guardar el ramat pel camp; no pel gust propiament de guardar el ramat, sinó perquè, ajacat darrera una garba de blat, m'entretenia m'embadal·lia veient córrer la lluna per l'alt espai; o, en les nits constel·lades d'agost, m'extasiava contemplant el Carro i les Cabrelles i l'Estel dels pastors i la Carrera de Sant

Jaume; o ja, en altres ocasions, m'estremia
angustament de veure el llampagueix noc-
turn per la part de Tramuntana; tot això,
mentre aspirava lliurement la forta sentor
de les masses segades, i sentia la preguera
dels grills, el crit anguixós dels sabetlins i el
seglotar dels mussols, ensems que la guar-
da, pastura que pastura, amb el dringar de
sos cent esquellerins, omplia la contra-
da d'una amable fressa de pan virgilia-
na. Quantes lliçons de idil·li i de poesia hi
vaig aprendre ja allavors, en la Natura!...

I ~~per~~ em meravellava també a les matina-
des mirant com ^{en} el cel s'anaven apagant
a poc a poc, i com de'n un en un, tots els
estels; i l'aurora sorgia lentament, i esdeve-
nia el dia radiant, entre cantors d'au-
cells i l'eclipsi de la lluna, ~~flor~~ que es
tornava blanca com una verge o com un
albat... No hi havia detall, per insigni-
ficant que fos, que no l'hi tingués fixant i
que no l'examinés amb vertadera joia

de l'esperit. Totes les temporades de l'any eren per mi particularment celebrades, com quan arribava la tardor entre tempestes de llamps i trons; i el hivern, amb les gaubances de Nadal, i dels turrons i de les coques bantes; i la quaresma, amb el presentiment de la primavera i el cant de les milereres i el florir de les porras-seres; i la Pasqua, amb les saboroses panades i el cuixot d'anyell rostit i els robials de confitura de cabell d'àngel; i el Maig amb els lliris i les roses i el Mes de Maria familiar; i la sega; i la tosa; i els temps de batre; i la cullita de les ametlles i de les figues; i la verema... fins que tornàvem ésser a la vinent tardor ~~entre~~ tot entre una abundància de fruits i de magranes esclatants de robins, i de sol melangios que anava acursant els dies, i l'allegria de les matances...

Per a tot aqúeix poema vivent que era la meua infantesa, no podia ésser més apropiat l'escenari de la Terra pairal, orejant de promontoris i de

turonells vestits de pins o d'ametllers, i circum-
 dat, més lluny, per les cadenes semicirculars
 dels Castellots, la Serra de Maïà i el Puig de
 Sant Miquel amb la seva ermita talment
 una gran esfínx enigmàtica i misteriosa?
 No hi faltava, per entre un freu obert a l'in-
 finit, la visió, imprecisa i llunyana, dels
 Puigs Major i Maranella; i, per sobre ~~de~~ les
 carenes de les muntanyes properes, una mica
 de retall blanquinós que emergia de les serres
 del Nord, talment la lletosa vanda d'unes
 faldes íntimes que aquaitàssen entre els plegs
 de l'ampla i fonada gorrellà que cenyís la
 Natura, com a núvia en un festeig de
 temps romàntics...

Nou anys tenia la primera vegada que
 posí els peus dins una escola pública, i enca-
 ra això només fou amb la meua mare com
 qui din per visitar-la; puix solament hi
 vaig assistir un dia amb motiu d'una co-
 munió anual que per Parquia florida solí-
 en celebrar tots els nins de set fins a deu anys.

Això em feu entrar desitjos veritaders d'estudiar, i al cap de mig any, per l'agost de ~~1925~~ 1926, els meus pares, veient la meua ineptitud radical per a cap afer del camp, resolgueren passar-me a casa l'àvia paterna, a la cura d'ella i de la meua tia Joana-Fina, a Sant Joan, per tal que pogués assistir durant tot un curs a classe i començar així els estudis primaris.

A casa la meua àvia, prompte vaig convertir-me amb el nivell mínim de la casa. Allí feia i desfeia com volia, no sense disquitar de tant en quant la meua tia que, impotent contra el meu caràcter, més de dos cops hagué de plorar de indignació i dir-ho al meu pare, amb les conseqüents amenaces d'aquest: que si no em corregia em treurien de l'escola, i em farien fer de porquer (com a casa mateix ho havia provat ja abans amb dolorosa experiència), o, si no, em llevarien el vestit que duia i m'enviarien a captar... Per altra part, ^{el Regent, Mn. Francesc M.} Mn. Francesc Mas posà aviat els

ells en mi i em demanà si volia ésser escola-
 net; però, com aquest ofici era de molt ma-
 la anomenada dins el poble per les entremelia-
 dures que solien cometre aquells qui el professa-
 ven, el meu pare s'hi oposà rotundament. Amb
 tot, així mateix, el Vicari, ^{Mn. Antoni Ferris} ~~Mn. Antoni Ferris~~
 (que en glòria sigui) m'ensenyà a servir mis-
 sa i s'encarregà de donar-me lliçons parti-
 culars de Religió, que jo aprofitava amb in-
 terés; i, dit sigui de passada, i malgrat les
 prohibicions del meu pare, no vaig poder es-
 tar ~~vera~~ de convertir-me en un devot freqüen-
 tant de la sacristia. El Mestre nacional,
^{D. Josep Lliteres} ~~D. Josep Lliteres~~ (que Déu l'haja perdonat a-
 llà on sigui) també em mirà sempre molt
 bé, i puc dir que aquell any de classe (1926-
 1927), fou de molt de progrés per a mi. Del
 Gran preparatori prompte passí al Gran
 elemental; i, si en qüestió de matemàtiques
 no vaig saber-me lluir mai, en canvi, quan
 es tractava d'escriure una composició de

~~inventiva~~ ^{original}, era l'únic que podia competir amb els deixebles més aprofitats que cursaven el Gran Superior. De que en les classes de Religió que em donava ^{espontàniament} el Vicari també hi portàs a ventatge, ho demostra que per la comunió solemne que celebràvem als deu anys, fos jo el primer de tota la colla d'aquell any.

Si per part de les persones majors (amb les petites excepcions esmentades), tot era comprensió, afecte, protecció i estímul, no era igualment així amb el que es refereix als companys d'escola. Tot d'una que em començaren a conèixer i em veieren d'un posat tan ombrívol i taciturn, tan poc aficionat al joc i tan innimic del carrer, dient sempre que havia d'ésser capellà i no més, i com amb un aire d'orgull impotent, tot d'una, dic, paraquè que tothom es conjuràs contra mi, m'encalçaven a pedrades, em feien la traveta, m'agafaven i em pegaven sense compassió, em passejaven pel carrer fent-me befa i burla i

emperdetjant-me continuament, se'n reien
 sempre seguit de mi, em frerien noms, i tot era
 un desvari al meu entorn. Fins que un dia el
 Mestre ho sabé, em feu declarar qui eren els
 principals que tant em maltractaven, i els
 castigà; tot el qual tingué per resultat una
 nova persecució doblement aferrissada, com a
 de caníbals, i els pocs amics que abans tenia
 també es giraren contra mi, essent aquests els
 més furiosos. Vaig quedar-me sol, completa-
 ment sol, sense poder confiar de ningú;
 i quan sortia de l'escola havia de posar-me
 a córrer depressa cap a casa si no volia re-
 bre unes quantes pel·lices més, i tot això mol-
 tes vegades encara no hi valia. Ningú es po-
 drà fer càrrec dels disgusts, les calamitats
 i els pesombres per què passí. Un dia, prop de
 l'escola, sobre unes peces de marès, vaig endet-
 xar-me una cuixa per entre elles, i em vaig obrir
 una bona ferida que em tingué invàlid
 per un parell de setmanes. Pensaria
 ningú que ~~no~~ n'hi haguess cap que m'aju-

dàs? Ni un! Al contrari! Fou pitjor. Quan em sentiren tot plorinyant i gemegant, es posaren a riure-se'n de mi, ploqueren nous insults, i em fragueren nous encara més ridículs i més injuriosos; i, coxen coxen, me n' haquí d'anar tot solet a casa, amb la cama regallimant de sang... Podrà parèixer que exager; però Déu me'n guard de fer les coses més grosses que la realitat. Només al cap de vint-i-cinc anys, quan ara contemplant amb serenitat la meua vida entera forjada a la intemperie del destí més protge i més inic, i sé que de molt pitjors encara n'havien de venir, tenc la consciència ben tranquila de que, en escriure tot això, no dic sinó la pura veritat, que fins resulta pàl·lida comparada amb els fets autèntics... Ai! Poc coneixia allavors que el meu camí havia d'ésser generalment així: votat per sempre a la incomprensió, a la total i més feresta solitud, a la persecució terriblement desen-

frenada, a la desconfiança absoluta de tot-hom, a la agitació demoníaca de totes les esferes que em voltaven, i a no poder dir ^{quasi} ~~ja~~ mai: "He passat pel món i he trobat un ver-tader amic!..." Reconec que aquestes paraules són amargues i, potser, ofensives per a molts; més, qui en té l'experiència, bé ho pot assegurar.

- II -

L l u c h(1927 - 1930)

Veient el meu pare que, si per a les aficions agrícoles era un vertader inútil, en canvi per a les tasques intel·lectuals no me'n desfeia malament, resolgué portar-me a un col·legi.

Era costum de casa nostra fer adesiava alguns romiatges, com, per exemple, a l'ermi-
ta de Sant Miquel, al Santuari de Montissi-
on, o a altres llocs semblantment religiosos;
i, cada any, un d'especial, que s'esqueia
el dia 8 de setembre, festa del Naixament de
Maria, que dedicàvem a visitar les tres
esglésies de Cura, Sant Honorat i Gràcia, en
el Puig de Randa. Per al dit romiatge,
partíem de bon dematinet en el carruat-
ge, esmorzàvem a la font d'Aubenya,

deixàvem ~~la~~ bústia i demés ~~an~~metjos, a un hos-
 tal de l'esmentat llogaret de Randa, i empre-
 niem a peu l'ascensió vers l'empinada ca-
 rera del Santuari de Cura, amb el gran
 monument a Ramon Lull, que albirant-
 lo des d'enfora pareixia donar-nos la mà,
 com si volgués ajudar-nos a pujar per l'as-
 pre drecera, a fi de honorar Nostra Dona
 Santa Maria, que en la humil esgleieta
 recent restablerta era invocada per la ro-
 datia i els pobles de l'entorn. Després de
 saludar-la i de departir uns moments amb
 el donat o amb els freres, de comprar algunes
 medalletes i rosaris per recordança, i de refri-
 gera la llengua muda d'estremiment i
 d'esglai amb un glop. d'aigua fresca; con-
 tinuàvem des d'allí la nostra ruta cap
 a ~~sant~~ l'ermita de Sant Honorat, rient al
 caire d'uns penyassegats imponents; i,
 després, l'oratori de la Immaculada
 de Gràcia, dins un immens i ample

coval su-davall mateix de Sant Honorat. Les
emocions que anualment sentia en aquests ro-
mratges eren indescriptibles, i no poques vegar-
des després d'haver plorat d'entendiment, men-
tre retornàvem terres avall em girava en-
darrera com un nét que cria a distància
dels seus avis, en visitar-los no es resolgués
a haver-los d'abandonar...

Seguint, doncs, el costum referit, dia 8 de setembre de 1927 hi anàrem el meu pare i alguns germanets; aquesta vegada, però, amb la doble intenció de mirar si en el Col·legi de Cura hi obtindríem facilitats de poder-hi ingressar com a estudiant. Les circumstàncies volqueren que aquest cop començàrem la volta per Gràcia ^{que} i, havent parlat amb els donats d'allí, aquests ens ponderassen immillorablement els Missioners dels H. Cors (que tenien la Casa-Noviciat ^{la proxima} en l'Ermita de Sant Honorat), els quals ^{Missioners} regentaven l'Escolania de Blauets de Lluç; i ens parlaren sobre les conveniències i possibi-

bilitats de que jo hi pogués entrar, recomenant-
 nos particularment que nos en informàssem
 pel Superior del citat Sant Honorat. Allí, doncs,
 anàrem a demanar pel dit Superior, ^{que m'era} ~~que ve-~~
^{el P. Pere J. Grimalt} ~~ra el P. Pere J. Grimalt~~. Aquest ens rebé, sota
 el seu aspecte mig sever mig somrient, pot dir-
 se que amb els braços oberts, i, després de pre-
 guntar-nos molts de detalls i de fer-me un de-
 tingut examen oral, sens que per altra part
 el meu pare m'hi comprometés definitiva-
 ment, ens digué com a Palma s'interessa-
 ria per nosaltres parlant-ne amb el Supe-
 rior General. No obstant, el meu pare pre-
 feria que entràs a Cura per quant era
 més prop de casa nostra i ensems con-
 fiava que em podria recomenar a un
 frare del nostre poble, ~~que era aleshores Su-~~
~~perior del Convent d'Arta, la família~~
~~del qual tenia molta amistat amb nosal-~~
~~tres. Aquest frare que amb el temps ha-~~
~~via d'ésser un gran amic meu i con-ger-~~

nia en literatura, era el P. Rafael Ginard Ban-
ca, T. O. R. Per tot això fou que miràrem en-
cara amb molt més interès sobre amb quines
condicions hi podia entrar, i, igualment que
a Sant Honorat, ens respongueren que ens era
precís passar abans pel Convent de Palma
a fi d'ésser-hi admès definitivament.

Però ve't-aquí que a l'endemà passat,
dia 10, rebíem una carta del P. Grimalt, diguent
nos com havia parlat de nosaltres al Superior
General i del seu interès que el visitàrem a Pal-
ma, on se'ns donaria totes les facilitats per-
què poguéssim ingressar prompte a Rhich. Això
obligà a què dia 17 del mateix mes el meu
pare em portàs a Palma, primerament, i
segons era la seva intenció, per comprometre'm
als Franciscans; i, en segon terme,
a fi de passar pels Missioners dels St. Cors a
saludar-los i presentar-los la seva excusa.

Tot i això, volgueren les coses que anàs-
sem primer a la Residència dels St. Cors,
on, enterats ja de qui érem nosaltres, ens

sortí a rebre el P. Jaume Al·lès (caràcter ombri-
vol, auster i de poques rialles), el qual em feu
novament un altre detingut examen oral i
per escrit. Després sortí a veure'ns el cèlebre
P. Jaume Rosselló (amb el seu aspecte descar-
nat, eixut i ardorós), aleshores Superior General,
molt ponderat en tota Mallorca i tingut com
en fama superior. El P. Jaume s'interessà vivís-
simament per mi i parlà en termes tan clars
i tan penetrants al meu pare, que el deci-
diren a comprometre-m'hi tot d'una i a
no anar als Franciscans ni tant sols per
saludar-los.

Dia 30 del mateix mes, fou al'assenya-
lat per al meu ingrés al Col·legi de Lluçà.
El dia abans, dia del meu sant onomàstic, ~~a la tarda~~
~~donc~~, a la tarda m'havia acomiadat de la terra
pairal, dolcíssim bressol de tota d'aquella desinvol-
ta mingoria, i de la meua mare i de l'àvia. Re-
cord que aquesta em parlà com si no eny ha-
guéssim de tornar veure mai més; i, a l' hora
en què partia cap al poble, la meua mare,

fent com que rentar-se els ulls amb un drap del
servador de ribella, no pogué menys de deixar en-
devinar, amb la tremolor del seu pit ple d'an-
goixa, un esclat de gemecs resignats que promp-
te li ompliren les galtes de grosses llàgrimes com
a perles brillants i rodolants...

L'endemà mateix, l'esmentat dia 30, de bon
dormatí, en un automòbil llogat expressa-
ment, partíem el meu pare, la germaneta,
algunes ties i jo, camí de les muntanyes as-
pres, cap a la vall de les ombres i de la solitud,
només il·luminada per l'esquard pietós de
nostra santa Moreneta. Anàvem al mateix
Col·legi que temps enrera vegé estabellar-
s'hi la minyonia d'aquell gran infant
orat que havia d'ésser Mn. Llorenç Ri-
ber; com jo mateix descendent de pagesia,
i, com jo mateix, aspirant al doble sa-
cerdoti de les muses i de Crist.

En aquesta vall de Lluich circumda-
da de puigs gegantins i embolcallada

de boires cendroses, començà, doncs, aquell dia, una nova i gran època per a mi. Record que, a la darrera separació del meu pare, em costà molt de vencer les llàgrimes que ja em venien als ulls; però les vaig vencer; i sé que aquest, malgrat el seu caràcter poc amic de llàstimes, em plorà inconsolablement. D'allavors ençà, haguí d'habituar-me a la regla severa i rígida d'aquell Col·legi regentat (i dit sigui amb els deguts respectes a llur ministeri) pels preceptors més fatídics, més rigorosos, més inhumans i de severitat més espartana que hagin sorgit mai damunt el món. Molt difícil de descriure seria la primera impressió que vaig sentir així que m'adoní d'aquell gran canvi de vida. L'ambient tardoral que ho embolcallava tot, l'adaparament ombrívol de les pròximes carenes tocant fins al cel, l'aire silenciós i recullit dels interminables corredors conventuals, la hipòcrita seriositat farisaica - per dir-ho

tal com és — que respiraven tots aquells éssers del meu voltant; tot això em va com estemor dir i em caigué al damunt igual que un pes grandís que aixelàs les ales del meu cos fet a les carícies maternes i a l'escalf de la família. Mes, contrastant amb aquella severitat, altrament ningú podrà comprendre el doll d'alegria interior que m'invadí per complet quan, a la nit del mateix primer dia, després del rosari dalt el cor, tota l'escolania començà a entonar fervorosament i solemne — mentre somreia, entre la tremolor dels ciris llagvimejants, la santa Moreneta — la "litiúrgica antífona de la *"Salve Regina Mater misericordiae..."*

Record també que, després del rosari i dels càntics de costum, anàrem a la classe de música que dirigia el P. Miquel Cerdà (caràcter en el qual es barrejaven, com en contrast meravellos, les més grans contrarietats de serietat i de sensibilitat infantil); i aquest em saludà davant tots com amb paraules règies de magnific

anguri i de santa bevinguda. I, portant algunes ~~gelaies~~ llamineries per sortejar-les entre els alumnes o donar-les als més aplicats, enseguida, prenguent-me de la mà, i parlant-me amb termes que jamai oblidaré, m'ensenyà un aglà de xocolata, i, donant-me'l, em digué: "A Glück hi ha moltes alxines que fan bons aglàns; pero cap que 'ls faci millors que aquest!..."

Un cop en aquella nova vida, comenci l'estudi de l'Ingrés sota la direcció de l'esmentat P. Cerdà. Apenes feia un mes que era allí, ja em vaig donar a conèixer per la meua febre declamatoria, recitant sermonets entre els demés alumnes. Això arribà aviat a orelles del professor i en certes ocasions, ja a l'escola ja de passeig, em convidava per a què fes lluir davant els demés les meves pretencions d'orador.

Però aviat, també, començaren les històries de sempre. L'atlot de caràcter taciturn, tímid i desconfiat, no gens aficionat a jugar — mai es pogué dir que m'ha-

qu'essin vist entretenir en cap joc infantil - de
 maneres un xic iracundes i superbes, cridà l'a-
 tenció dels demés. Els superiors em renyaven per-
 què el temps de recreació, enlloc de córrer com els
^{altres} ~~demés~~, m'estava dret en un recó del pati tot con-
 cirós i contemplatiu; o perquè, enlloc d'anar
 amb el cap alt i alegre, sempre em veien amb
 el coll ^{tot} baix i trist com si tingués la conscièn-
 cia en pecat mortal; o perquè es remorejà si
 en mon dormitori hi tenia unes disciplines a-
 magades que feia brandar, no sabien si con-
 tra mi mateix o contra el matalàs, els vespres
 d'hivern. Un dia involuntàriament m'es-
 capà unes d'aquelles paraules que es considera-
 ven inexistents en el vocabulari de l'escolania,
 i un companyó hipòcrita i maliciós me n'a-
 cusà davant el professor, que ^{malgrat} aquest, escan-
 dalitzat ni ho gosava creure, ~~ess~~ que me feu
 posar amb un dit a terra i mentre ^{m'} ~~me~~ ~~seuava~~
 arregurrava el vestit de part de darrera tot
 ventant-me una partida de tocs amb un regla

llarg, m'anava dient: "Ninet! ninet! ... so-
 frex-ho pel Bon Jesús, que va morir per tu!..."
 Un altre, em prengueren una plaqueta plena
 d'escarabats i de "mamarratxos" que volien
 ésser dibuixos, i la dugueren igualment al
 professor. Un altre, sortint per la garriega
 a cercar esclatassangs, jo em vaig demostrar
 com un vertader cercador, i quan, de retorn
 al Col·legi, el Superior em preguntava si n'ha-
 viem trobats ^{molts}, mentre el P. Cerdà responia
 com que n'havia desfet, sense deixar-lo
 acabar de parlar, vaig respondre, impacient
 i renover: "Si, jo!... he estat jo qui els he tro-
 bats!..."; el qual em valgué una bona re-
 polsa per "orgulloso y presumido". Un altre,
 de passeig en temps que havia plogut,
 perquè n'hi havia alguns de poc remi-
 rats que s'anaven tirant de pens dins la
 cuneta plena d'aigua sols pel ridícul
 plaer de brutejar i cridar l'atenció d'uns
 altres, jo tot seriós i com si em volgués per

valer, vaig acudir a dir-ho el preceptor; amb la
 conseqüent indignació dels acusats que em ju-
 raven venjança a mort. Un altre, també en
 un paneig, mentre uns quants feien partions
 d'un meló per repartir-se'l entre ells, jo sent
 la vin-vin m'hi atancí dissimuladament,
 i, perquè sabia que no me'n volien donar,
 els vaig pendre la millor tallada, arrencant
 a córrer entre llurs protestes i menaces. En fi,
 per tots aquests i molts d'altres motius inne-
 cessaris d'explicar, aviat vaig singula-
 ritzar-me entre tots, vaig aparèixer com
 un extravagant i pretencios amb barreja
 d'ingenu i de bon atlot, i de per totes parts,
 igual o pitjor que quan en el meu poble,
 ploqueren envejies, recels, discòrdies, mals
 noms, injúries, empemptes, bufetades i tot
 el que es pogués imaginar... Durant el
 temps de recreació, diàriament era la
 jugueta d'un sens fi qui em molesta-
 ven sense parar. Els dies que sortíem de

passeig era la befa general de tots. Y, com era
 d'un natural extremadament susceptible
 i porug i amb la més petita menasa ~~mica~~
~~condemna~~ m'extremia terriblement, molt
 prest fui conegut d'uns quants que parei-
 xia que només s'encarregaven de fer-me
 por sols pel plaer de sentir-me cridar lla-
 timosament. Així, s'esdevenia que qualche
 pic, passant per un altíssim pont que
 es diu "de la Bataia", em fessen creure que
 m'hi havien de llençar per avall, i jo pla-
 rant desesperadament, arrossegats per
 uns, empès per altres, i colpejat pels demés,
 demanàs l'ajuda no sé de qui - i si ho sé
 no ~~ho~~ importa dir-ho -; fins que el preceptor,
 després de cridar-^{al l'ordre} nos ~~a tots~~ ~~a l'ordre~~ (que é-
 rem uns cinquanta), no podia menys de
 tractar-me de beneit perquè m'ho creia
 tot i inclús es devia posar a riure sobre
 la incidència. En altres ocasions, fugint
 dels qui m'encalgaven, aní a ficar-me

per entre uns esbarzers, on vaig esgarri-
 xar-me de cap a peus, i una d'aquelles ferides
 en una mà em prengué malament per u-
 na bona temporada. Siqui com sigui,
 tan poques hores em deixaven per poder ale-
 nar a pler, que (a pesar d'ésser d'una na-
 тура molt fredolega; i els hiverns, allí molt
 crus; i general, el fet de que tothom s'omplís
 de sedes per les mans i pels peus) jo aquell
 primer any no en vaig tenir ni una què
 és una, ni inclús per les orelles. Només una
^{frege} ~~ferida~~ se m'obrí als morres per la fredor, que,
 de tant plorar i cridar cada dia, se m'arri-
 bà a fer incurable per més ^{de} nou mesos.

Després de tot i malgrat això, no val a dir
 que a la fi no trobàs en mi mateix energies per
 i estímuls per reviure contra tot aquell caramull
 de beses i malifetes. Un d'aquests estímuls fou
 — ja en aquell primer any de Ingrés! — la meua
~~per~~ mania d'escriure composicions de inven-
 tiva. En certa ocasió me'n prengueren una
 — no faria encara quatre mesos que era allí —

i la'm portaren maliciosament al professor. Mes, el P. Cerdà enlloc de indignar-se i de renyar-me (per primer i únic cas d'excepció!) record que me'n corregí les faltes ortogràfiques, donant-me regles concretes i precises per no recaure-hi més. Aquesta composició es tractava res menys que d'un projecte íntim i de caire místic-religiós.

Lluch, coma santuari de principal anomenada d'iny Mallorca, era un gran centre d'atracció turística i religiosa. Allí hi venia seguit seguit un roi d'altres personalitats eclesiàstiques i civils, com és ara bisbes, diputats, ministres, i, fins, el mateix rei Alfons XIII en certa ocasió. Per l'estiu de 1928 hi tinguerem, doncs, la visita entre tantes altres, la visita del Illm. Dr. Antoni Cardona, aleshores Bisbe de Guersoneso i Administrador Apostòlic del de Menorca, que era tota una persona plena d'afabilitat i de bon cor envers dels infants, i havent sabut les meves ^{pretensions} ~~esperances~~ oratòries en requeri perquè les li demostràs davant ell. Per altra part — ai, Dante meravellos! encara

no coneixia la teva immortal Comèdia, i ja em sentia germà del teu esperit... — el ~~meu~~ tema preferit per als meus sermons era sempre el de l'Infern (apte per poder-hi fantasiar a l'ample), i al qual no deixava mai d'afegir-hi l'exemple d'aquell célebre Pelagio que després de mort s'incorporava de la tomba voltat de flames per dir com s'havia condemnat. Per això, doncs, quan el professor, davant les instances de S. Il·lma., m'encomenà que preparàs i escrigués el ~~meu~~ ~~sermon~~ ~~referit~~ sermó al·ludit no és d'estranyar que, ignorant de tota norma social i d'etiqueta, li envestís amb el mateix tema de l'Infern. Quan el presentí al professor perquè me'l revisàs, naturalment l'assumpte no li xocà, i, el mateix a llavors me n'escrigué un altre de tò més harmònic i menys impetuós, que fos digne de ^{llegir} ~~recitar~~ davant tot un senyor Bisbe, i li recití davant tots i en alta veu el dia 24 de juny, amb motiu d'una vetllada musical.

Així era com m'anaven passant els dies
entre goigs ara i entre penes suava. Tornem,
però, a les penes.

Donada la meua natura inclinada des de menut a la sublim poesia de la religió, no era estrany que ara que m'hi trobava com en l'ambient més propici, aquesta em penetràs de cos i ànima. Tots els meus sentits, divina, prompte en que daren tapanats pel misteri pregon de les Veritats eternes. Un sens fi de remordiments sobre les calaverades de la meua passada minyonia (de quan llengava el gat per la finestra i amb traïció li pegava a matar; o em venjava ridículament contra les portes mudes i tancades de casa volguent-les fer venir per avall; ^{o fugia al meu} ^{o, quan visquent al poble, me'n portava els capets de cirí per treure davant la capella, familiar;} o be, de quan en certa vegada havia duit a soterrar entre simulacres litúrgics un anellet que estirava molt i es morí, etc...) brollaren prompte amb violència inexplicable dins el

men interior. Cada una d'aquelles passes tortes i malifetes ressonava terriblement dins mi i em creguí ple de pecats \neq mortals. Escrípols sense fi m'invadiren completament, i aquell infern que abans predicava pels demés, ben aviat me'l creguí veure obert als meus pens per abisar-m'hi a cada moment. A les nits, quan entrava al dormitori, una por irresistible em feia mirar davall el llit a veure si hi havia cap dimoni amagat; i més de dos cops, entre les tenebres de l'entorn, quan ja els llums del corredor eren apagats, em creguí veure com una flamarada que em volgués xudar i engolir per sempre. Jo em feia la senyal de la creu una dotzena i mitja de vegades i em tapava ben tapat davall els llençols i totes les passades, dormint-me sempre amb el pensament de si seria aquella la darrera nit de la meua vida i en despertar-me ho faria ja per comparèixer davant el judici de Déu; i no li faltà ocasió que mentre dormia tot somiant lluites i combats a cops de puny amb tots els dimonis de la terra, dels es-

espais i de l'infern, pensant caure-hi eterna-
ment dins la seva boca terrible, em despertà
entre crits d'engúnia i de desmai, puix
era que havia caigut del llit amb tot el ~~llit~~
^{tepatment} i els llençols per avall... (No en va conta la
meua mare que de molt menut ja m'havia
de lligar les flassades al brè*, perquè no les
escarabutàs a cosses mentre dormia somniant
amb el "morraco"...). Per totes aquestes coses
que acab de referir, ^{em sobrevingué} ~~em sobrevingué~~ com una temor
~~terrible~~ sobrenatural impossible de descriu-
re. M'entraren resolucions de fer penitència;
em vaig fer un cilici de fil-ferres amb punxes
erigades i punyentes que m'ajustava a la
pell fins a brollar sang i amarrar-me'n la
roba; i un dia que sortint a passejar el por-
tava cenyit a una cuixa m'arribà a estre-
nyer tant i a doldre'm de tal manera que
em fou precis aguantar-lo amb vertader
heroïsme per no dir-ho a ningú i poder arri-

bar coixen coixen darrera els darrers amb l'excu-
sa que no em devia trobar bé de l'estómac o
cosa semblant. Les disciplines a què he ablu-
dit més amunt puc ben assegurar que no
serviren per al matalàs, sino que la meua
esquena en sabé el regust amarg, com si
encara no estigués saciada del que li tocava
sofrir durant el dia... De pertot arren m'en-
vestiren com a esbarts de mals pressentiments
i de cada dia em pareixia que els diables de
l'altre món havien d'ésser molt prompte
els verdugs que seguirien a aquell ramat de
dimoniets infantils que sens parar m'a-
turmentaven i amb els quals comparats a
quells, les injúries d'aquests em pareixien
jà amb mel. Així vaig convertir-me promp-
te amb el "santet" de l'escolania (fins que
en ocasió d'un exercici espirituals uní de
fer una bugada general de tota la meua
vida i de posar-me bé d'una vegada amb Déu),

i si abans m'insultaven pels motins més amunt citats, ara això prengué non increment ~~amb~~ motin del que creien pretencions vanitoses i ridícules per fer-me veure davant els preceptors. I no em perdonaven detall, per insignificant que fos, per no treure'm nous mots i burles més originals. Per això ~~em~~ me'n posaren un de nou, que ~~fo~~ fou el principal, el qual, malgrat l'abjecció i la confusió que em reportà per llarg temps, aquí vell — per què no? — que resti consignat, igualment que un altre dels condixibles del meu poble. "La doneta vella" em nomenaren a Sant Joan, aquell dia que vaig endetxar-me la cuixa per entre unes peces de merès i mentre plorinyava sens que ningú m'ajudàs. "Ve't-aquí la doneta vella qui plora!..." — clamà un —; i amb aquest títol vaig quedar consagrat per sempre. Doneta vella! Si. Efectivament comprenc que ^{en}tenia molt de doneta

vella. Com les velles donetes de nostra terra jo era seriós, callat i melancòlic, i, com a elles mateixes, qualsevol cosa em bastava em bastava per plorar. No era, doncs, mal triat aquell nom. Sols, que les paraules d'aquell qui bateja amb mala intenció, a vegades encloren més veritat — i ben mirat, potser més honor! — del que ell seria capaç a imaginar. ... Aquest pic, a Lluch, — tot en l'escolania de Blanets de Lluch, que cada dematí érem obligats d'anar mans juntes a combregar, i a qualsevol hauríem fet creure que érem una colla de santets en miniatura ~~sants~~ sorgits de la Tebaida del segle IV, o un estol d'angelets de carn i òs totjust baixats de la glòria! — aquest pic, repetesc, a Lluch, m'ha gueren de batejar d'una altra manera no menys expressiva. Un dia que a la classe en un anàlisi gramatical equivoqué un cas d'acusatiu, el professor

tot ventant-me amb el ~~regl~~ regla per les an-
ques, perquè més gravat em quedàs a la me-
mòria, em digué: "La cursa t'aferraré jo!..."
— "La cursa t'aferraré jo!..." Aquestes paraules
dites sense mala intenció pel bo de P. Cerdà, corre-
gueren més aviat que un llamp per tota l'
escolania, i un que se les donava de més llest
que els altres, prompte em tingué benèit amb el
nou mot i un epítet d'afegit: "La cursa fo-
ravilera". (No sabia, aqueix petit subjecte tan
llest, ~~que existia~~ ^{el qual} ~~el temps~~ més envant havia d'és-
ser un pobre infeliç, que en la Bíblia es no-
menen "càns"—"càns que han de saber cla-
drar"—als qui són cridats per anunciar
la Veritat davant el poble, i que amb el temps
un ésser tan obcur, tan menyspreat i tan
poca cosa, podia ésser la verdadera cursa
foravilera — també els antics càns israeli-
tes es deien "vens del qui clama en desert..."—
lladrant impacient i terrible dins la nit
de tanta confusió mundanal; ensems

que, com una doneta vella, hauria de plorar igualment les amargors del destí que no han sentit jamai aquells qui com els ases només s'aprengheren de bramar.) D'al·lavors ençà, per tant, qualsevol dia que en un moment de calma jo pronunciàs una sola paraula entre els demás companys, sempre amb aquella prematura i contrastable serietat que m'era característica, bastava que quissulla, ~~fos~~ encara que fos el caparrot més dur de la classe, em digués: "Hala, calla, ~~cussa~~ foravilera!...", perquè tots els demás fossen partits darrera ell tot cridant i fent avalot: "La cussa foravilera!... La cussa foravilera!... I ja em tenien a mi per terra, qui pegant-me noves empemptes, qui estivant-me per les orelles, qui arrossegant-me pels peus, qui ventant-me cosses per les anques, per l'esquena i

pertot... I no era molt estrany que després de
 tot això, quan era hora de tornar a la classe,
 més d'una vegada me n'haqués d'anar al
 llit, mialalt de disgust, que per altra part
 no gosava explicar de cap manera al pro-
 fessor, per temor que en tornar-hi no em
 deixaren mort del tot. Ai! Me'n record
 que en certa vegada un dels més antics de
 l'Escolania i que quan el Preceptor bifal-
 tava — que s'esqueia molt sovint — era
 l'encarregat de servir l'ordre, hipòcrita
 i farisen fins abaix, tan mal aprenent
 com ben recomenat, ^{si deus me'n guard} ~~de dir-ho per venjança!~~ ^{deus me'n guard}
~~de dir-ho per venjança!~~ ^{al capdavall que}
~~me'n donas ara a mi? ...~~ ^{me'n donas ara a mi? ...} un dia que a
 l'hora de recreació tinguérem unes paran-
 les, em pegà una empemta furiosa que
 em feu caure mig desmaiât sobre una
 partida de cantons ^{que els picapedres que}
 hi feien obra, tenien ~~al~~ ^{un} l'enrêc del
 pati. En una altra ocasió en què per

motius semblants aní a donar-me compte al Prior — una de les poques vegades — de les meves contrarietats amb aqueix mateix subjecte, a-quell em reprengué perquè no sabia tenir paciència i sofriir-ho pel Bon Jesús, i fins que li vaig expressar clarament com de mi havia abusat ~~violentament~~ amb tanta violència, allavors es decidí a baixar a la classe i tractar la qüestió d'a prop. Entràrem allí i em preguntà: "Qui t'ha pegat?" — "Fulano!" — responguí jo. Y ell, al subjecte de referència: "Y tu, perquè has pegat així an aquest atlot?" Mes, aquell es defensà ~~de~~ de la següent manera: "Jo no li he pegat ni avui ni mai, i, si no, aquí està tota l^a colania qui ho pot dir." Encara no havia acabat de parlar, com s'aixecaren tots els ^{alumnes} ~~alumnets~~, eridant com a convinguts i a qui pot més: "No, Senyor! No és ver que li ha gi pegat! No li ha pegat mai!..." El Prior no em volgué escoltar més, em advertí a

tots per endavant, i se'n tornà. ~~H~~ bé que feia,
 puix per fer justícia contra aquestes aberracions,
 que tant denigren certament a la Religió si hom
 després les vol encobrir, i ^{consentides} ~~persones~~ únicament per
 unes persones tan inconscients com, almen enten-
 dre, equivocates en matèria de pedagogia, era
 prompta l'hora ^{per a} ~~de~~ que un desenganyat n'al-
 çàs la veu. Si ara les consign aquí fredament
 i rígida, com fredament i rígida fou huma-
 nament permès que em passassen a mi, Déu
 és testimoni que només les hi vull consignar
 per l'anhel d'assenyalar inconveniències
 susceptibles d'esmena. Mai perdrà la Reli-
 gió per les mesquineses humanes, altra-
 ment ben comprensibles, dels qui ~~es~~ diuen
 que la confessen, quan aquestes són ~~altament~~
 declarades altament i sincera. Mai apro-
 fitaran a Déu les mentides proferides amb
 l'errònia intenció d'honorar-lo, ni les veritats
 més crues i més amargues que amb aqueix
 mateix fi volguem amagar. ~~Heu~~ hem de

reconèixer senzillament que aquesta ha sigut una de les grans equivocacions de molts de catòlics, equivocacions que, n'estic segur, han ben visiblement perjudicat a l'Església. Sé que no pocs qui vesteixen sotana és probable que bramïn hipòcritament contra mi, per als quals he dit, no obstant, més amunt, que en guard religiosa-ment tot el meu respecte, però no per llurs equivocacions; i sé igualment que molts de descreguts és també probable que no en vulguin entendre, i, prenguent en sentit diferent aquestes autèntiques confessions meves, les aprofitin amb tortes ~~per~~ i perverses interpretacions per a llur propi engany. Però allà uns i altres, tots ells, amb llur incomprensió farisaica o amb llur diabòlica impietat. Que di advertit per endavant: de tot quan dic i diré, jo no pretenc més que fer-ne la història més verídica, més imparcial i més autèntica, enc que per dir-la no em quedi més remei que pendre el glavi i ferir de

mort a quicivulla sigui. Les meves paraules són
 clares; clara, la meua intenció; i clara, sobretot,
 la meua voluntat. Pel demés, jo no conjung el
 fet amb la persona, ni l'error amb el dogma, ni
 el desencert amb la institució. Fets, errors i
 desencerts són l'argument d'aquesta histò-
 ria; però en res ni per res em giraré jamais
 contra la jerarquia, que és posada per Déu;
 ni contra el dogma, que és proclamat per l'au-
 toritat competent; ni contra la institució, si-
 guí en la forma que sigui, que al capda-
 vall sols tingui per objecte la consecució de
 implantació i concepció de la moral. Des-
 prés de tot, beneixo la Providència qui per
 aquests senderons d'espines i de disgust
 volqué per enlairar-me de cada dia vers la
 carena esquerra des d'on és tan bell con-
 templar els panorames de la vida recorre-
 guda amb aspra lluita, i examinar els
 perills que hem vengut i les dissorts que tot
 i ferir-nos tant a la fi hem pogut esquivar.

Aprobat l'Ingrés amb nota de Benemeritus pel juliol de 1928, per la vinent tardor començà el primer any de Clatí sota la direcció del P. Josep Nicolau. Durant aquest any ja foren ~~+~~ més les noves temptatives literàries i indícs proví ja els meus primers assaigs en vers, sense que ni coneguéss el nom de la Preceptiva literària. Un d'aquells aplecs de prosa, record que es titulava "Manualito de meditaciones", que, segons indica el mateix títol, contenia una partida de llargues meditacions generalment de caire místic i ascètic. A aquest manuscrit, quan ~~+~~ el tenia ja molt envant - per l'estiu de 1929 - me'l prengueren uns quants companys tan divertits com inconscients, tot movent gresca entre els demés i fent befa de les meves pretencions d'escriptor. Aquestes suposades pretencions, si he de dir veritat, avui puc assegurar que allavors no les coneixia ni poc ⁿⁱ molt, i que només escrivia per una pura necessitat interior de desfogar sobre el paper el cúmul d'afectes continguts dins

els secrets del meu esperit bandejat i solitari. És,
ni més ni menys, el cas — qui m'ho podrà ne-
gar? — de tots aquells qui escriuen per una
vertadera ^{vocació} ~~elecció~~ del niu men, de qui han sigut
^{elegits} ~~anomenats~~, i no ^{elegit} ~~anomenat~~ aquest per ells; els quals
ho fan més per mania i gust propi que
no per qualsevol afalagadora lloanca que
en puguin obtenir, ni pel diner, ni per la
comprensió, ni pel propi exaltament material.
I aquí està la prova pel que pertany a mi: quin
aventatge exterior podia esperar jo allavors
dels meus escrits en aquell ambient el més con-
trari que he pogut viure ni imaginar mai,
de terrible persecució i de censura de sol a rel,
en què ~~ni~~ sols podia obtenir un elogi de
ningú, sinó que ho havia de fer tot d'ama-
gat perquè m'ho preuen i ho portaven al
professor, del qual, ~~al~~ tret de molt contades ex-
cepcions, no en rebia més que repolses i càstigs
perquè així perdia el temps d'estudi? I,
pel demés, en aquella edat en que no coneixia

més que l'oblit foraviler de la terra pairal, i les
 fel·licies dels companys del meu poblet, i les aferrissades
 venjances i impertinències dels actuals ~~abocaments~~
 condeixebles, sense el més lleu contacte social ni mundà,
 ni més cultura literària que unes glosses anònimes
 que havia sentit recitar i els llibres pietosos
 que en dies de veure espiritual ensera
 permès de llegir, què en podia saber jo de que enllà ~~hi ha~~ ^{hi ha} les parets del Col·legi
 hi ha què persones que es deien escriptors i poetes i artistes — als quals títols
 inconscientment aspirava jo — que a vegades enmig de llur austeritat i sacrifici obtenien
 "flors naturals", i ^{honorífiques distincions} ~~previs~~ d'un jurat, i aplaudiments de tot un públic? ... For-
 nant, doncs, ~~al cap de~~ al manuscrit referit, diré que la única frase que en record
 de totes aquelles llargues i rudes pàgines de prosa bàrbara i ja foguejant i plena de nervi,
 era ~~de~~ una que deia: "¡Pecadores! ¡pecadores! ¡convertíos!" ... Aquesta frase

va fer un renou immens, i no hi haqué cap atlot de l'Escolania que no l'anàs repetint milenars i milenars de vegades, no ~~est~~ certament com a tribut d'admiració, sinó únicament per burla i per rialla, que, tot i això, no deixa d'ésser un cas ben significatiu. Després que la plaqueta haqué passat de màns en màns de cada un i tots hagueren rigut a voler-fou en una llarga estona d'absència del preceptor, mentre servava l'ordre (?) aquell esmentat subjecte "tan mal aprenent, com ben recone-
~~nat" (la tene proves per justificar ho)~~
~~nat" (la tene proves per justificar ho)~~, que en aquell any ni sols havia aprovat una assignatura del curs - la portaren al referit Preceptor, P. Sebastià Garcies, tot acusant-me de com perdria el temps enlloc d'estudiar. Entre parentesi, no sé per quina estranya i grotesca paradoxa, resultava que aquell manuscrit era escrit principalment en temps de les vacances d'estiu, en aquell any en què jo era un dels sis únics estudiants que havien aprovat tot el Curs pel juliol, i que tots aquells qui m'a-

cursaven eren gairebé dels qui es preparaven,
 entre rialles i escàndol a les hores d'estudiar,
 per als exàmens de setembre... Quan el P. Gar-
 cía senti repetir de boca en boca de tots, aquella
 frase a què he al·ludit i veié l'avalot armat,
 sens que tingués prou energia per poder-se
 imposar a tota aquella multitud de petits
 fariseus, mentre jo, enjuníós davant ell, li
 implorava misericòrdia i li deia que només ho
 havia escrit quan ja sabia les lligons i que no
 hi tornaria mai més, no perquè menys de som-
 riure'm benèvolament, volgué tranquil-
 litzar-me, i manà que se'm jo retornada la
 flaqueta. Però allavors tots els atlots s'alçaren
 contra ell, faltant-li al respecte, contestant-li
 malament, ^{- alguns dels quals amb el temps ha-}
~~- alguns dels quals amb el temps ha-~~
 rien de pendre ordres sagrades(!) -, i indies
 injuriant-lo perquè així volia encobrir ~~seu~~ les
 seves faltes, i aquest - talment el cas de Pilat
 davant les turques, ~~que se'ns volia salvar Je-~~
~~sús i ensem no es sabé imposar~~ - es rentà
 les mans de tot, em digué que ho sofrís per

Dén, i ho deixà córrer... que fessen contra mi el que volguessen. El manuscrit, finalment, fou portat al P. Nicolau, i aquest, després que estigué de gué haver fullejat les meves a voler les meves innocentades, a l'hora de classe i entre l'estupor i la fúria de tots els condeixebles que no se'n podien avenir que allò acabàs tan pacíficament, me'l retornà dient-me que em deixàs estar de cometre beneïtures... Després, jo, ben d'amagat i amb les degudes prevencions, encara no poguí menys d'anar-lo continuant fins a tenir la plaqueta plena (que era d'unes 40 pàgines en 4 art i de paper en doble quadriculat, escrita línia per línia); i un cop ja acabada i, com qui dir, amb la victòria aconseguida, un dia que no sabia què fer ~~de~~ tot aquell caramell de incipiències, ~~se~~ em passà pel cap d'esqueixar-lo... I ho vaig fer! Aquí fet criminal del qual més de dos lectors se'n atorronaran, ben mirant fou la cosa més natural del món. El qui ho escrigué, no ho escrigué per ningú absolutament. Tot allò no venien a ésser més que com atacs

de bilis que m'eras precis deslliurar-me a costa
del que fos i dirigits contra qui es vulga su-
posar. Però un cop desfogada tota la bilis
intima i amb el seny asserenat, aquell
minyo qui no tenia la més minima am-
bició de glòria darrera aquests procediments,
ni sabia què era contar amb tot un pù-
blic que després ho hagués d'assaborir o de
criticar, què en podia fer sinó ~~esqueixar-ho?~~
esqueixar-ho? Aquesta és una altra prova
que em demostra rotundament la meua
sobrenatural ^{opacació} ~~obscure~~ del nimeny. Qui, per
llest i enginyós que pretengui ésser, gosarà
desmentir-la? L'únic pretext que es po-
drà aduir és el de la por a què em po-
rarent fresa aquella plaqueta i portada
al professor; però, això queda sense fonsa-
ment des del punt que es consideri com jo
l'hagués poguda portar al meu dormitori
i amagar-la en mil reconys per entre la ro-
ba del capdaval de la caixa i a més, que

de bilis que m'eras precis deslliurar-te a costa
del que fos i dirigits contra qui es vulga su-
posar. Però un cop desfogada tota la bilis
intima i amb el seny asserenat, aquell
minyo qui no tenia la més minima am-
bició de glòria darrera aquests procediments,
ni sabia què era contar amb tot un pù-
blic que després ho haquies d'assaborir o de
criticar, què en podia fer sinó ~~esqueixar-ho?~~
esqueixar-ho? Aquesta és una altra prova
que em demostra rotundament la meua
sobrenatural ^{opració} ~~obcció~~ del nimeny. Qui, per
llest i enginyós que pretengui ésser, gosarà
desmentir-la? L'únic pretext que es po-
drà aduir és el de la por a què em po-
varment presa aquella plaqueta i portada
al professor; però, això queda sense fonsa-
ment des del punt que es consideri com jo
l'haquies poguda portar al meu dormitori
i amagar-la en mil reconys per entre la ro-
ba del capdaval de la caixa i a més, que

ja era sabut del professor ^{i de tots} com jo la posseïa
 per haver-me la retornada aquell mateix, i
 no haver-me manat res ^{concret} en contra, que en
 aquest cas ell mateix hagués pogut practicar
 Poesies, n'escrivia a desiar, adés bé en ma-
 llorquí, bé en castellà, sota uns principis per
 mi mateix convinguts. De primer no tenia
 mes compte que amb un cert ritme que em
 caigués bé a l'orella. Després, havent sentit
 recitar o llegir algunes còdolades i cançons
 populars mallorquines, en vaig percebre
 la consonància de les rimes, que posterior-
 ment tingui en regla. Més en avant vingui
 el metre, amb igual número de síl·labes;
 l'estrofa, etc... També vaig compondre
 durant aqueix any una Novena, amb
 oracions especials per cada dia, dedicada
 a la Verge de Lloch. Quan la traslladava
 en net, la'm prengueren i no la vegí més.
 Però després la torní escriure de bell nou
 i, perquè no corregués la mateixa sort,
 un dia me vingueren ^{a visitar-me} alguns familiars i

la meua germaneta, la vaig entregar a aquesta, recomençant-li que las practicas a honor de la Santa Moreneta.

A finals de 1928 i potser a principis de 1929, em sobrevingué una tremenda crisi moral que es precis anotar aquí. Després que com he referit més amunt, haquí practicat uns sants exercicis — octubre del mateix 1928 — i per mitjà d'una confessió general cuidí de tranquil·litzar la meua consciència i d'apaivagar el tumulte de remordiments que dins mi bullien, interiorment i per un curt període vaig gaudir d'una santa pau religiosa, i això mateix potser em llevà certes extravagàncies místiques, i, com qui dir, una cosa darrera l'altra, també les bebes i malifetes dels companys semblà que es suavitassen una mica. Com? Molt naturalment: A la llarga m'havia habituat a tot, i arribí a no fer cas de res, i, entre una cosa i altra, darrera la tempestat havia socceïda la bonança. Aquesta bonança haguera pogut durar per endavant i per sempre si aquell ^{el} menut descendent del camp,

-que era el meu "jo" ~~de~~ ~~un~~ d'aquella edat, descon-
 piat, iracund i fet per a ell mateix, no haquí
 estat qualque cosa més, ^{omenys,} que un simple dei-
 xeble aprofitat, un atlot llet, que pren lli-
 cò dels fets, i per mitjà de la raó, que és la ú-
 nica rectora dels qui tenen cervell però els
 falta cor, haquí mirat de subpeditar a
 la mateixa tots els demés afectes i sentiments.

¶ Aquí s'endon, per exemple, la diferència
 entre ^{el heroiisme i el geni. En el heroiisme} ~~la virtut~~ i el geni. Tots som cridats
 per ^{a l'heroisme} ~~ésser sants~~, enc que no tots en siguem
 elegits. Tots tenim la obligació estricte de
 caminar vers les rutes ^{excesives} heroiques de la
 perfecció, mes no a tots és donada, segons els
 inescrutables ^{de} designis ~~de Déu~~, l'Omni-
 potent, l'absoluta garantia d'arribar-hi.
 Tant el ^{seu} ~~geni~~ ^{geni} com el qui no ho és podran,
~~exact~~ i devran, escalonar els graons de
 la més alta virtut. Una Bernardeta de
 Soubirous, curta de intelligença a més no
 poder, però afavorida, i aprofitada, de
 la gràcia de Déu, avui és proclamada
 sobre els altars, igualment que un

X Però, amb tot i això, jamai podrem atribuir a ningú el mèrit o la culpa totals d'haver o no haver pogut arribar a la desitjada casena. La victòria de la força interior que ens empeny per amunt, alçant-se contra l'altre que ens estira per avall, no únicament proucedeix - com vol suposar qualcú amb molt poc sentit cristià, de la nostra voluntat, sinó de la misericòrdia gratuïta d'Aquell que ens té predestinats, segons el grau de la nostra lliure cooperació i entrega. Per això - i...

Sant Joan de la Creu que fou la més resplendent
 lluminària del saber i de les lletres. I, per què
 un Dante o un Camartine, coneixedors perfectes
 del dogma i de la moral, i enamorats de la bon-
 dat, malgrat la força de llurs esperits, no gosa-
 ren ésser més que allò que admiram: uns grans
 poetes i res més? Una cosa és, per tant, la for-
 ça que ens mou vers l'ordre, el mètode i l'har-
 monia; i, una altra, la que ens remou con-
 tra tot això amb impulsos de violència i de
 revolució. L'una prové del cervell, que guia
 els herois, els sants i els atletes; l'altra, del
 cor, que empeny els homes, els caràcters
 i els genis. La missió de la primera és
 prevaler contra la segona, sense que ai-
 xò vulgui dir anorrear-la; i aquells qui
 ho aconsegueixen, són els qui guanyen
 la palma de la victòria i ens són pro-
 posats com a models.^x Però — i aquí tor-
 nam al fil de la narració — jo no faç
 apologia o condemna de les meres as-
 censions o caigudes, sinó anàlisi i

examen de les mateixes. Jo no descriu el sant
 o el pecador, sinó la persona que els cons-
 titueix. I com aquell menut esmentat no era,
 simplement o no simple, tot allò que deia: llast,
 expert, raonable, etc...; però sí, en son interior
 infantil hi batejava ja com en convulsions
 volcàniques i ferestes aqueix dimoni terri-
 ble - n'hem parlat ja - que en psicolo-
 gia es nomena geni, per això ^{foi} no se' com
 que al cap de pocs mesos volgué, aqueix
 mateix dimoni del meu interior, altre cop
 aixecar-se contra mi i portar-me no se'a
 quines més aberracions i extravagàncies.
 Crec que seria amb motiu del permís de
 Novembre del mateix any (en ténien dues
 vegades anuals, cinc dies per aquest mes,
 i altres cinc pel Març) que, de retorn al
 Col·legi, hi havia portat un deix d'empy-
 rança i de insatisfacció. Supos que a-
 quells pocs dies de convivència amb
 la família, altre cop percebent lesca-

críies de la meua mare (que sempre, però principalment amb motiu de les meves estances fora de casa, m' idolatrava en extrem); la visió del rústic escenari de la meua infantesa, que com un sol moridor ja m' aniria fent son adéu prematur i melangiós; la transfiguració poètica del paisatge pairal, respirant de humilitat i eusems d'una grandesa a la llarga imponents; tot això seria molt natural que influís en la meua natura somniadora, i inquieta, romàntica a més no poder... Tornaria al col·legi amb tot un bagatge pesant i feixuc de noves emocions, de recents quimeres, i de vagues i no prou definides il·lusions. Jo corria cap als dotze anys... Abonat i descansat el terror íntim per uns mesos de calma i de repòs després que s' havió allengarat dels antics remordiments, apenas altre cap seria ara vinguent de casa, apenas altre

cop seria a l'inch, m'envertiria tota una o-
 nada de lirisme i de pensaments, d'anhel i
 d'enyorances, i, per dir-ho tot, d'amors i de-
 sengany en desvetllament. Tot això no
 seria gens estrany en un esperit com el meu,
 que a través d'aquestes confessions he descrit:
 inquiet i revolucionari fins abaix. El ver-
 tader revolucionari no està mai satisfet.
 Les seves quimeres són tan inassequibles per
 a ell, com inassequible la pau que el pu-
 guí satisfer. El geni del guerrer només tro-
 ba el plaer en el combat. Aconseguida la
 pau, per la victòria o el fracàs, aquesta
 només pot servir-li de preparació per
 a ulteriors batalles. Unicament els espe-
 rits mediocres, ~~no poden aconseguir~~ ^{no poden aconseguir} ~~la~~ ^{la} ~~congregació dels S. Cors que viuen~~ ^{la congregació dels S. Cors que viuen},
~~no poden aspirar a tota la~~ ^{no poden aspirar a tota la} ~~glòria~~ ^{glòria} ~~apostol~~ ^{apostol} ~~ardent~~ ^{ardent} ~~que fou el P. Jeanne Ro-~~ ^{que fou el P. Jeanne Ro-}
~~selles~~ ^{selles}, orfes de dinamisme propi, els
 purs ingenis i talents i aficionats, aquells

que han nascuts per ésser guiats i no per
 guiar, aquests, dic, ^{són} (homés) els qui poden fruir
 de la pau i sentir-la a plaer. Per als esperits
 superiors, per als genis, per als poetes i artis-
 tes, per aquells que pensen i observen, i llui-
 ten i somnen, i sembla aparentment que
 fracassen, però a la fi són els que s'impo-
 sen, vulguis no vulguis, contra tots els de-
 més, siquin mestres o condeixebles, perquè
 en si mateixos hi porten tots els batecs, a-
 mbels i aspiracions de la humanitat que
 no se'ls reconeix, per aquest, dic, llur plaer
 està sempre en la tensió, en el sacrifici i
 en el turment. S'agiten i pateixen per des-
 lliurar l'energia sobrenatural que els
 impulsa convulsivament i els fa remou-
 re contra tot. Com jo (i el testimoni de
 la meua vida n'és la més autèntica prova,
 sens que en això hi vulgui veure cap
 mèrit ni valor propi) m'he sentit
 sempre votat, conscientment o incon-
 scient, a aquesta categoria d'esperts ^{ardorosos i rebels,}

era inevitable, precis, que vinguera per a mi aquella ~~crisi~~ nova crisi. Tot allò, doncs, derivà en una mena de fàstic i de tristor, de melangia i de pessimisme. Començà a somiar idil·lis camperols i gaubances familiars i entreteniments il·lustrats sota l'ampla llibertat de la casa pairal, que en el Col·legi veia tan malnosa i assolada de rel com amb vara de rigor inhumana i feresta. Vingué el disgust d'aquella vida; la pietat, que tenia per fonament aquella temor religiosa produïda pels escrípols i remordiments, ara que estava sense turments íntims anà minvant i refredant; vaig creure si havia perdut la vocació eclesiàstica o si no seria aquell el meu camí de religió, sinó en una altra Ordre de mètodes més comprensius com la Franciscana, de la qual me s'havia informat amplament un companyó que hi havia estat abans d'entrar a Pluck; i, un dia que m'havia posat unes missions amb un altre, escrigué una carta plena de queixes i de disgust al meu pare, la qual vaig cuidar d'amagar bé per entre el bolic

de la rebia, a fi que la censura col·legial no la
 pogués reconèixer. El meu pare la'm contestà,
 com era ^{en aquell} la seva obligació, amb termes fulmi-
 nants, no perquè em volgués obligar precisa-
 ment a què seguis estudiant, sinó adver-
 tint-me i cantant-me les clares, com deim, so-
 bre el meu pervindre si voluntàriament
 consentia a deixar el Col·legi. Per contracop
 del desenllas jo m' havia anat fent inso-
 frible; em sobrevingueren un sens fi de ~~noves~~
~~noves~~ inquiet noves i més ferestes inquie-
 tuds; tant que el Preceptor ~~volia~~ ^{volia} que ~~diria~~
 diria davant tots ~~noves~~ "si havia perdut
 el timó" la consciència em tornà començar
 a remordir horrorosament; contra la obli-
 gació que teníem de combregar diàriament,
 ple de novells escrúpols i crequent-me com
 empecatat i convertit en un vertader heret-
 ge, vaig escapar-me ~~sens~~ ^{sens} avui sí i demà
 també, de la comunió, tement embrutar-me
 més amb els sacrilegis; fins que el Superior
 que s'adonà de com jo era l'únic ~~de~~ que no as-
 sistia ~~com~~ ^{amb} els demés a les esmentades comu-
 nions diàries, per una vertadera i imperdona-

ble aberració que gràcies a Déu, avui ja està prohibida pel Papa, em feu una pressió certament indigna i ~~horrible~~ horripilant perquè li declaràs el motiu que me n'impedien, que jo, com està massa clar, no dic si amb culpa o sense culpa, els hi vaig encobrir completament; vaig tornar-me d'unes maneres de cada moment més crues i furioses amb tothom que em tractàs, tant que el Preceptor hagué de dir-me un dia a davant tots a veure "si havia perdut el timó"; i quan aquest em cridava a l'ordre, jo li contestava - ai, Déu me'n perdoni!, com jo li demanava de tot cor... - bojament i impetuosa; tot el qual tingué per resultat que aquest mateix un dia em cridàs apart i començàs a fer-me un llarg sermónet dient-me si efectivament tot allò era perquè hagués perdut la vocació, que de cada dia em portava més malament. Jo vaig anar-li contestant com qui diu que sí i fa el desinterès; però, el cert i principal fou que després d'aquelles advertències paternals i a la llarga per mi summanent agraïdes, vaig restar profundament commogut, brollaren les llàgrimes de més abundoses i sinceres del meu ulls esclaiats, vaig comprendre

-per especial misericòrdia del senyor ~~de~~ la meua equivocació, volguí esmenar la meua conducta, i essent jo l'únic sabedor dels secrets que per carta hi havia hagut amb la meua família per quant havia rebut també la contesta dins el bolic de la roba, altrament la contestí diguent com m'havia refet de les passades idees i volia seguir estudiant. Però, qui ho diria? Volguí la fatalitat, ~~o~~ ^o imper-
dible en termes més cristians, ~~o~~ ^o la Pro-
vidència, que sortint per aquells dies un jo-
ve del Col·legi, el qual jove era d'un poble
veínat del meu i coneixia la meua família,
s'aturà aquest a saludar la meua àvia
paterna que trobà sola a casa seva, duient
li els meus records i diguent-li com m'apra-
dava molt estar a l'uch i hi volia conti-
nuar estant. El que passa però, amb la
gent vella i acostumada a caducar ~~o~~
ja una mica, socceí que la bona d'àvia,
ho entengué enterada de les passades inci-
dències que hi havia hagut per carta,
ho entengué tot el revés: que a mi no m'a-

gradava estar a Lluch. ni hi volia conti-
 nuar estant; ergo el meu pare devia venir-hi
 a cercar-me. Per altra part, si per únic cas,
 la meua contesta última havia sigut en ma-
 llorquí, i he de suposar que els meus familiars
 poc lletra-perits i més averseats a manetjar les
 eines del camp que no a destriar els enig-
 mes de la meua malgarbada caligrafia i
 per pitjor en una llengua que ^{parlaven} entensien sí,
 però que no estaven acostumats a llegir,
 no acabant-la d'entendre prou i quan
 sentirien les recomenacions de l'àvia, que-
 darien més que desorientats. Y allavors fou
 com el meu pare em contestà novament
 alarmat i a volta de correu, amb una car-
 ta de termes molt estranys i que com més
 hi pens menys em puc explicar. El Super-
 Prior, seguint els costums de censurar les car-
 tes que rebien, la degué llegir, i, quedant-
 ne segurament ben aborronat, m'envià
 a demanar a la seva cel·la. Yo hi vaig
 acudir, i, allí, fent-me asseure a una ca-
 dira, mentre ell tenia el periòdic aple-
 gat sobre la taula, em començà a fer pre-

güentes i més preguntes sobre la meua actual situació espiritual; i m'agradava estar al col·legi, si en tenia cap queixa, si persistia amb la meua vocació, etc... etc... Com després d'aquelles advertències del P. Garcies i d'haver posat punt final a la qüestió amb aquella nova carta de rectificació, jo havia quedat novament desfogat i tranquil, jo, sense deixar de recordar els fets anteriors, no vaig saber a què vindria tota aquella partida de investigacions tan inquisitorials.

Prescindint, per tant, de tot el passat, li responguí francament i sincera així com sentia en aquella ocasió, que era favorable a seguir estudiant. D'aquesta manera anava la conversa quan ve't-aquí que en un punt donat, i en el moment que més en la mentida devia pensar tenir-me el Superior, aquest va desplegar el periòdic esmentat, va treure la carta del meu pare que tant el degué sorprendre, i...

(Ara aquí el lector vagi suposant pel seu propi compte ...) Només referiré que per gràcia i ben-voler de Déu l'assumpte

no acabà malament, em fóren retretes ~~les~~ can-
 ses perquè unes setmanes abans no anava
 a combregar — sempre amb els mètodes ^{fatídics} ~~tristes~~
~~de la mateixa~~ ^{del} temps de la Inquisició! —, se'm
 fou esplugada novament la consciència de
 dalt a baix, i, després de reconvenir-me per-
 què li havia mentit, de pegar-me perquè li
 responguí que havia parlat francament, i
 de dir-me que "de mi era l'únic del qual no
 hauria esperat mai aquell fet" i de posar-
 me un dia a prova perquè hi pensàs bé, la
 qüestió quedà concluida en bon nom i bona
 cara, alegre i amics com abans. Després de
 totes aquestes incidències, crec que retornaria
 a la serenitat, una pietat més selecta reflo-
 riria novament de bell nou en mi, conti-
 nuaria estudiant amb estímul, i pel juliol
 de 1929 aproví el primer any de Latí amb
 nota de Benemeritus.

Pel demés, la vida escolar de Lluç, m'oferia
 innombrables encants; com és ara l'ambient de
 mística religiositat; la observància litúrgica de
 totes i cada una de les festes eclesiàstiques; la

no acabà malament, em fóren retretes ~~les~~ can-
 ses perquè unes setmanes abans no anava
 a combregar — sempre amb els mètodes ^{fatídics} ~~troups~~
 dels ~~matagons~~ ^{del} temps de la Inquisició! —, se'm
 fou esplugada novament la consciència de
 dalt a baix, i, després de reconvenir-me per-
 què li havia mentit, de pegar-me perquè li
 responguí que havia parlat francament, i
 de dir-me que "de mi era l'únic del qual no
 hauria esperat mai aquell fet" i de posar-
 me un dia a prova perquè hi pensàs bé, la
 qüestió quedà concluida en bon nom i bona
 cara, alegres i amics com abans. Després de
 totes aquestes incidències, crec que retornaria
 a la serenitat, una pietat més selecta reflo-
 riria novament de bell nou en mi, conti-
 nuaria estudiant amb estímul, i pel juliol
 de 1929 aproví el primer any de Latí amb
 nota de Benemeritus.

Pel demés, la vida escolar de Lluç, m'oferia
 innombrables encants; com és ara l'ambient de
 mística religiositat; la observància litúrgica de
 totes i cada una de les festes eclesiàstiques; la

devoció mariana, que al redós de nostra Santa Moreneta, molt prompte flori en mon pit, devoció que - gràcies a Déu! - mai més he sentit decreïxer i que sempre he apreciat com el millor Tresor que he rebut del cel; etc... Allí esdevenien també joioses i alegres les festes de Nadal amb el "Betlem" i les Matines solemnnissimes; i la Pasqua florida; i el Mes de Maria; i les vacances d'estiu, ~~l'època~~ amb les llargues excursions... Una de les coses, precisament, més atractives de la nova estança en el Col·legi de Guich, foren indubtablement aquestes excursions per la muntanya; com és ara al Puig Fomir, al Masanella, a la palda del Major, al Gore-Blau, al Montibudell, a Mortitx, al Puig dels Bouys, i al del Guix, a donar la volta al Puig Roig, etc... Visitàvem també sovint les antigues i patricials possessions ~~de la~~ d'Aubarca, Can Pontico, Son Llobera, Ca l'Amítger, Cosconar... on arrentràvem sempre la més franca acollida. Per aquestes excursions fou així mateix com aní explorant de en un en un ~~tots~~ els secrets de la gran cordillera mallorquina, si arribàvem a les coves de Menut; i a les de Cala Codolar; i a la Vall d'en March; i a les immediacions del Purgatori i de l'Infern; i als

ombrívols alzinars del Paradís; i a l'era i a la font
 i a l'esgleieta d'Iscoïca; i pels indrets de Roma i
 de Ca'ls Reis; i a la Font del Pedregaret, arreuerada
 entre ~~ross~~ cimals i boscs viris; i a la de l'Aura, per les
 estribacions del Galilen; i a la del Gericó; i a la Fre-
 da; i a la Muda; i a la Sorda; i a la del Poll; i a la
 de Binifaldó; i fins a les fragoritats imponents i ~~en~~
 crespades del Torrent de Pareis... El meu cor se n'ama-
 rava d'aquell doll de poesia que en copsava a
 tot arreu; m'enamorava d'aquelles solituds fe-
 restes i muntanyanes, tant que només em venien
 vertaders desitjos de retirar-m'hi a fer penitència
 com un cenobita de la Tebaida, i a habitar dins
 un rústic corral, alimentant-me d'arbres i ~~omur~~
 tons i olives i garroves, i fent oració entregat
 completament a Déu. Tant fou així que no pog-
 arribaven a pensar, i fins jo mateix a dup-
 tar-ho, si tindria vocació per a ermità i
 amb aqueix nom fui batejat, per una relativa
 temporada, que jo no prenguí ~~mai~~ mai ma-
 lament, i essent els temes de vida eremíti-
 ca una de les meves preferències especials.
 Qualque pic, també devallàvem a Palma, amb

d'alguna peregrinació, com la de l'any 1930, a visitar el cos incorrupte de Santa Caterina a Thomassa, tot just canonitzada, a l'església de Santa Maria Magdalena. Però la més important de totes les excursions fou per a mi una que fèrem uns quants condeixebles per l'agost de 1929, amb el P. Nicolau i el G. Obrador (Subdiaca), a la vall de La Calobra; on per una de les primeres i principals vegades en la vida començà a sentir, com a cosa concreta i definida, la bellesa i poesia de les portes de sol a dins la mar; i de les platges remorejants i solitàries del mateix nom de La Calobra, i de Juent; i de les velles possessions que portaven noms tan característics com les de Ca'n Nye-gus i Ca'n Yermes... Partírem cap allí en un bon dematinet, i tira tira darrera una somereta algerina cinglada amb les beaces i l'auberda ~~per~~ traçant-nos les provisions, havíem emprès la llarga caminada de 25 Km. sempre seguint pel rústic senderó de la muntanya (allavors encara no hi era construïda l'ac-

tual carretera) arribant-hi al migdia. L'endemà, que era diumenge, cantàrem una missa a l'església de Montanyor Sant d'Irenç, gaudirem amplement d'aquells aires salutífers i virginals, i a l'altra dia següent, retornàrem al col·legi, embriacs de sol i d'altè fresc coprat en les entranyes nues i honestes de la gran Natura. Fou aquesta, per tant, una de les excursions que no oblidaré jamai en la meua vida. Finalment, dues altres atraccions més tingué la meua estança a Eluch que vull conèixer també aquí: el meu destí com a guardià de la Moreneta, i el meu encàrrec de Cronista de l'Escolania. En efecte, jo fui per una llarga temporada un dels dos minyons que hi havia sempre destinats a fer la guàrdia de la Verge en els moments que el seu canubril estava obert a la visita dels pelegrins, i a davant d'ella puc dir que vaig embadalir-me no poques estones meditant aquelles paraules que es llegeixen en la ^{doble} diadema d'argent i de robins que cir-

cumda son front: "Nigra sum sed formosa..."
i moltes d'altres semblants que l'Església li a-
plica. Men aquest mateix cambril on tantes llà-
grimes s'hi han vessades per espai de quatre
ide ris segles, i que tantes pregàries han escolto
des les reves parets, hi veig moltes escenes que
no podré oblidar jamai: persones de genollon
anant, en promesa d'agraïment, a besar la
santa imatge; dones plorant; senyors, braços
en creu, resant; totes les demostracions de pie-
tat més sòlida i més ferma que es puguin
imaginar. Fou per tot això, que la meua
devoció mariana que més amunt he citat,
prengué noves proporcions, i, per més cordial-
ment honorar Nostra senyora, volguí procu-
rar-me un Ofici Parvo, que de casa m'en-
viaren expressament, per anar-lo recitant
no sé en quines hores que somiava poder-
m'hi dedicar. Y com jo no tenia una veu
d'allò que s'hi diu apta per poder cantar po-
der-la sumar a les del cor de Blanets que
diàriament li entonaven ses glòries i
lloances, proví de resar-lo durant la Missa

matinal. Mes, ens quants hipòcrites i envejosos en donaren compte al Mestre de Capella de com jo enlloc de oïr la missa amb atenció em distreia mirant llibres, aquest un dia me'l prengué — era un dissapte, en què els Oficis eren celebrats al cambril — i l'amaigà no sé en quins recons per dir les trompes de l'orgue. Per allí dintre fou on jo, un altre dia, sol i fent l'esmentada guàrdia de la Verge, el torní trobar entre un esclat d'alegria inexplicable, ni si el m'ha què donat la mateixa Moreneta en les pròpies mans. També em consagré fervorosament al res del salteri Maria; encara que, a parlar francament, he de reconèixer que en donava una mica d'espectacle; puix, en les hores que formats en dues llargues files passàvem pels corredors conventuals, jo, mans plegades i amb un gros rosari davall l'aixella, mentre pregava per mi mateix, anava cridant l'atenció de tots; fins que, ^{una altra vegada} ~~un dia~~, ~~uns~~ ^{els} ~~altres~~ ^{altres} envejosos,

no digueren al qui aquell dia feia de Preceptor,
 el qual ^{em} (ridà: "Gayà! el rosari dins la butxe-
 ca!...") I s'acabaren les escenes. Tornant, doncs,
 a la narració de les meves guardies al cam-
 bril, diré que no poques persones se'n ana-
 ven sense abans interessar-se afectuosa-
 ment pel petit guardià, i sense agrair-li,
 fins pecuniàriament, llur servei. Record
 que una vegada vingueren unes senyores molt
 amables i ~~exquisi~~ de tracte molt exquisit.
 Una d'elles em començà a parlar com amb
 tendresa maternal, s'acostà a mi com si
 fos estat un fill seu, em posà les mans una
 a cada galleta, i... m'haguera inclinat a
 besar-me el front, si un esclat de rubor i
 de vergonya no haguessin envermellit
 extraordinàriament la meua cara poc
 feta a aquelles lliures tendreses i una seva
 acompanyant l'hagués advertida diguent-
 li: "El deixi, que per ventura no vol que'l
 toquin!..." I ella em deixà i s'acomi-
 dà respectuosament. Fou un destí, a-
 quet, que m'agrada amb excès. Fins que

un dia en vaig cometre una de les meves i
me'n fragueren. Vull dir, que un diumenge, de-
vers les dues de la Tarda, com no havia dinat
ni pensaven a venir-me a rellevar i ja co-
mençava a sentir-me impacient, vaig con-
vidar a sortir a algunes persones una mi-
ca violentament, el Rector Prior ho sabé i,
sense dir-me res, encarregà a un altre
que em reemplaçàs en el ~~ermentat~~ destí.
L'altra encàrrec que eusems vaig tenir,
foi, com he dit, el de Cronista de l'Escola
nia. Hi havia, doncs, el costum de que un
minyo dels més aprofitats de segon any de
llatí portàs ressenya diària dels actes del
~~col·legi~~
~~col·legi~~, en un gran llibre de cròniques. Ape-
sar d'altó, com es sabien prou les meves a-
ficions a escriure, i al capdavall, vulquis
no vulquis, les hagueren de reconèixer, ja
abans de començar el segon any de llatí, i
crec que estudiant encara el primer, a mi
em nomenaren per a aquest càrrec. I jo
era qui tenia en mon calaix d'estudi el
referit llibrot i cada dia hi anava consig-

nant tots els fets, practicant i aprenent
ja des d'allavors un gènere literari que amb
el temps havia de cultivar tant: el meu fu-
tur "Diari". No poques vegades per cert en ~~veia~~
~~destro~~ fin destralejar més d'un que, sabe-
dor de com li havia estampat el nom en el
llibre i no poquent-li consentir, se'n venia
a moure'm les breguetes. D'una cosa, però,
n'he estat sempre intranquil: Aquell lli-
bre fins que me'l donaren a mi, havia estat
sempre molt ben cuidat i escrit amb una
caligrafia impecable. ~~De~~ Mes, ai! com el
deixí jo? M'aborrona pensar-hi. Pàgines
i pàgines senceres que ni el diable les en-
tendria, escarabats a voler, i un ~~deix~~ ende-
rivell de correccions i esmenes, parlarien
terriblement per confondre'm i venjar-se
no sé si de la meua ineptitud o de la
meua porositat intemperant per atas-
ques semblants.

Per la tardor de 1929 comencí el se-
gon any de llatí, curs superior de Cas-
tellà i primer any de Història Sagra-
da, que per cert no em foren tan lluits

com els precedents, a causa de que ja sentia en mi més ardent i vibrant l'ideal d'escriure. Comencí una llarguíssima "Novena" dedicada a la Immaculada Concepció amb oracions i sermons molt extensos per a cada dia, "escrit per Miquel Gayà i Sitjar, a l'edat de dotze anys"... Ja tenia treballs acumulats per a més de cinc o sis dies i començava a posar-ho en net, quan, acusat al meu professor de com "perdia" el temps, aquest m'ho feu entregar i m'ho esqueixà davant els meus propis ulls... I no hi faltà qui, fent-me befa, em digués: "Ydó! Ara s'han vist les teves benedictures!..." Cert, que jo vaig experimentar una gran contrarietat; però això no aixelà, ni molt menys, les meves il·lusions, sinó que em disposà de cada dia a seguir amb més empremta i amb més reserva, sense explicar-me ni cercar guia de ningú. Per tranquil·litzar els remordiments de la meua consciència que m'acusava ^{de} ~~perquè~~ ^{perquè} no aixelà ^{de} ~~perquè~~ ^{perquè} ^{exolars,} xi desobeïa el reglament i faltàs als deures.

em defensava pensant com Jesucrist als dotze anys també es sotragué de la tutela dels seus pares per dissentir amb els doctors de la llei, i, com ell, hauria exclamat a qui's vulla ~~se~~ m'ha-
 gués reconvingut moralment: "Per ventura no saben que jo dec ocupar-me en les coses de mon Pare celestial?... Yen efecte, qui podrà assegurar que aquella força secreta que m'impel·lia vers aquestes coses, i con-
 tra la qual no hi valien tots els meus re-
 mordiments i propòsits diaris de comba-
 tre-la, no era una força sobrenatural, fora del meu alçanc, i que, per altra part, fins i tot jo devia seguir-la? Ha la fi de comp-
 tes, ¿quieren aquells superiors meus per im-
 posar-se'm tan severament i cruel i mal-
 menar d'aquella manera les meves incons-
 cients aspiracions? Que eren represen-
 tants de Déu? És cert. Però, qui em nega-
 rà que més dos cops Déu ha permès, i fins
 com obligat, ~~exista~~ per mitjà de la
 seva sobrenatural inspiració a aixe-

car-se l'inferior contra el superior? Això, al men entendre, tampoc té res d'estrany, perquè, si no fos així, aquest podria enorgullir-se vanament de que els seus manaments foren infalibles i Déu per demostrar com tots fora d'ell són susceptibles d'equivocació, és molt lògic que ho hagi dispost d'aquesta manera. Així, per exemple, el cas de Sant Pau, alçant-se en discussió contra Santa Pere... I què even, per altra part, les fulles mortes dels llibres, les composicions de llatí i les traduccions en reversades dels clàssics, comparades amb aquell còmul de pàgines vives que d'inyú bategaven i pugnaven perquè les deslliuràs — talment un dona que està de part i no en pot defugir — estan plantant-les sobre el paper?... Per tot això, doncs, jo continuava escrivint poemes en castellà i en mallorquí, que vaig reunir en ~~quatre~~ un aplec i el guardava encara com a prova única d'aquell temps. En quant a lectures, com he di-

tot més amunt, només llibres pietosos i
 ascètics podia llegir, i això encara — tam-
 bé ho he referit — només els dies de recer es-
 pirituals, però ho feia amb verdadera delec-
 tança, preferint principalment les històries
 de sants, com Santa Beresina de l'Infant
 Jesús, Sant Francesc Xavier, Sant Lluís Gon-
 zaga, Sant Joan Berchmans, Sant Esta-
 nislau de Kòska, Santa Pere d'Alcanta-
 ra, i molts d'altres, que no llegia simple-
 ment per afició literària, sinó que n'ad-
 mirava l'heroisme de llurs virtuts i com
 allavors ja he dit més enllà que no co-
 nèixia encara l'ambició per les lletres, m'as-
 plien d'enveja santa per imitar-los i
 d'arribar com ells a ésser admirats
 un dia sobre els altars. Molt més en-
 planien encara els llibres que tracta-
 ven de devoció mariana, pels quals
 tenia una especial predilecció, i que
 tant contribuïren a encendre més i
 més aquesta devoció més fervent que

he sentit sempre per la verga. Moquet com per una vertadera febre d'embrutar paper, també vaig sentir la temptació de provar la música, malgrat la meua ineptitud radical per a ella, i el dibuix. Però, prompte ~~la~~ vaig ~~mè~~ en vaig reconèixer la pròpia inutilitat per a totes aquestes altres coses, i en vaig esqueixar totes les provatures, veient que no era aqueix el meu fort.

Y, com tan ^{dura} ~~força~~ m'arribà a ésser la prohibició de dedicar-me a les meues aficions en la sala d'estudi, i en el dormitori de quiscún tampoc ^{hi} podíem tenir ~~un~~ llum individual, vaig inventar la manera de procurar-me civiets de casa que m'en viaven dintre els bolics de la roba, per d'aquesta manera durant la nit poder-me desvetllar atenquent als meus exercicis de literatura. Així fou com prompte, entre altres innombrables treballs de menys interès, vaig ~~inventar~~ fer-me una revisteta quinzenal, que omplia de coses

pròpies, i d'altri que ~~era~~ cercava en llibres; la qual revisteta, ni mal no record, es titulava "El Mensajero de Maria". Però prompte es temen ven els ~~meus~~ preceptors de les meves vigílies nocturnes i cercaren manera de tallar-ho^{tot}. Fui obligat, en certa ocasió, per "aquell subjecte tan malax aprenent com ben recomenat", i que assegurava que "si fos ell el preceptor ^{s'haqués} s'encau-regat d'arreglar-me bé les comptes", a un registre general de tota la caixa de la voba, i havent donat acús de mi als demás superiors, se'm condemnaren a la més severa censura i registre totes les coes i bolics que enviava o rebia de casa. Niqui es podrà ^{mai} imaginar el cúmul de venjances, de injustícies, de vexacions i opressions que pararen damunt les febles espatlles del més feble de tots els alumnes, al qual ja li venien com per costum les periòdiques malalties, alguna d'elles de més de deu dies de duració, consumint-se diu el llit de tedi, d'oi, i de disgust contra tota aquella vida d'o-

segament, de crim i de perversió encoberta so-
 ta les ^{meles} belles apariències de misticisme i de san-
 tedat, només pel fet de no haver pogut do-
 minar mai aqueix dimoni íntim que tant-
 mateix havia d'ésser el meu càstic i la me-
 va glòria. Així fou, doncs, com em trobaren
 amb els ciriets més amunt referits, que me'ls
 prengueren, i, no se' si de dins el calaix d'es-
 tudi o de dins la caixa, un sens fi de notes
 i manuscrits i alguns números d'aquella
 citada revisteta que anaven a parar en
 les mans del professor uns, i dels preceptors
 altres. La revisteta, o per demés dir, com
 davant tanta persecució haqué de que-
 dar suspesa. ^{meles} ~~Diria~~ ningú que tot això
 servís per fer-me acabar? Aquí vénen
 unes altres dades: Per la primavera
 de 1930, planejé novament una altre
 obra de més envergadura. Ja no es tracta-
 va de novenaris ni revistes ni poemes ni
 punyetes ^{d'aquesta classe...} Ara era un tot un ^{hauria} Mes de Ma-
 ria que volgué fer la competència ^{amb} ^{del} al mateix

Quadrado; és a dir, amb oracions, meditacions,
 i exemples, etc... per a cada dia, i, a més, en ma-
 llorquí. Escrivia generalment en ~~ital~~ mallorquí,
 no per cap ideal polític ni quimeres partidistes
 que allavors no coneixia ni ~~sabia~~ somiava
 que existissin, sinó simplement perquè
 em semblava més corrent i més apta per
 expressar amb espontaneïtat allò que pen-
 sava. D'aquesta nova obra en vaig reunir
 moltes pàgines, per^a més de deu dies, i fins
 ho vaig mostrar per primera vegada a la
 única persona que per aquell temps em
 comprengué, el futur poeta P. Francesc
 Bonafé, allavors estudiant de Zoologia en el
 Seminari de La Real, i que per aquell es-
 tin havia vingut uns dies a ~~l'home~~. Record
 que això fou en un passeig pel Puig To-
 mir, i que ell tingué paraules d'apro-
 vació, d'admiració i de coratge per a la
 meua. No així passava amb altres es-
 tudiants, fins ja taurats, que arreple-
 gant les remors que sobre mi corrien i

unes ridicules parodies de versos meus que qual
 que divertit s'havia inventat, foren a contar-les
 al Superior del ~~Re~~spirit feminari de Ca Real,
 (at ^{on} ~~quid~~ aquell any devia ^{ésser-hi} traslladat
 per continuar els successius estudis), i tot un
 Pare Munar, futur Superior General de la
 Congregació i també futur censor eclesiàs-
 tic — paradoxes de la vida! — de la primera
 obra que havia de publicar, davant la
 notícia del meu probable trasllat a aquell
 mateix feminari, no pogué menys d'excla-
 mar, com astorat i sospès: "Però, i aqueix
 no han d'enviar enquany?..." Tornant
 al manuscrit del novell "Mes de Maria", no
 m'es record que no sé que com fou que, després
 d'aquests primeres elogis del P. Bonaté,
 jo a mateix els vaig condemnar a la mort:
 ho vaig esquivar tot. A la fi de tot, ^{completar} ningú po-
 drà dir que no jo ^{mateix} jo et jutge més cruel
 de les meves obres; i pel que toca al P. Bona-
 té sé que em defensà davants tots després,
 a Ca Real, dient: "Ja veureu com aquest
 atlot parà cosa!..." Posteriorment vaig

saber també que tots aquests i altres carros meus foren violentament discentits entre els Superiors de la Congregació, declarant-se tots contra mi perquè fos expulsat per inútil, llevat del P. Grimalt que s'imposà a favor meu. Altrament, després, aquell any l'escola apostòlica dels ex-blauets de Lluch fou traslladada a Sant Honorat i conferida la seva direcció al mateix referit P. Grimalt.

El segon any de clau, amb totes les meues assignatures, l'havia aprovat amb notes de Benemeritus pel juliol de 1930, i dia 15 del setembre vinent, l'endemà de la gran festa de la Glòria de Nostra Santa Troeneta, m'acomia d'una per sempre d'aquella vall poblada de solituds i voltada de muntanyes, i d'allí en en-avant, florida de records i feixuga d'enviacions...

- III -

Sant Honorat

(1930 - 1931)

Després de passar alguns dies de permís a casa, dia 22 de setembre de 1930, anava a Sant Honorat, per seguir els meus estudis eclesiàstics de tercer any de ~~Clatí~~, segon de Història Sagrada, Curs superior de Geografia, i Curs de Retòrica i Poètica. Els meus professors foren: El P. Grimalt, de Clatí; el P. Bartomeu Bançà, de Història Sagrada i de Geografia; i el P. Antoni Thomàs, de Retòrica i Poètica.

Apenes fui a aquesta escola Apostòlica, als cap de pocs mesos - desembre del mateix any -, em sobrevingué una forta afecció de returament de la paraula. Alguns pensaren seriament si m'havia tornat boig i, potser,

amb motiu, ja que més que mai m'era convertit en una víctima dels meus nervis, inflexible i incapaç de sofrir ningú. Causes? Posteriorment - i no vull dir que no sigui possible - qualcú m'ho ha volgut explicar com una cosa natural del meu canvi d'edat. No obstant, i per ajuda dels aficionats als processos de psicologia, vull transcriure'n aquí algunes altres que a mi no em semblen fora de lloc. Així que fui a Sant Honorat, aquell ambient severament religiós i místic - que ja he citat - de Lluch, aquella crueltat inhumana d'ordre i de mètodes, aquell sistema de pedagogia de maneres espartanes, naturalment i tractant-se ja d'una ^{sola} escola on hi podien arribar els qui oferien vertaderes garanties de vocació a la Congregació, tot això, diu, augmentà com augmenta la fredor glacial d'un dia d'hivern quan s'acosta la nit prenyada de celistia i de gelada per l'endemà. Si a Lluch é-

rem obligats una vegada al mes, i encara
 això principalment ~~de~~ qui estudiàvem lla-
 ti, a la declaració de consciència amb el Prior,
 ara aquí ens era manat per cada setma-
 na, i, aquesta declaració, sota les formes més
 inquisitorials i més diabòliques que al men-
 entendre es puguen imaginar. Ens era forçós
 d'acudir a un quartet especial, on, ~~allà~~, asse-
 gut, ens esperava amb la seva mirada severa
 i corgelant — la primera vegada record que
 me'n caigué l'ànima al peu — el P. Mestre.
 El declarant, humil i confús, — jo — entrava
 allí; prenia seient al seu costat; saludava,
 cara a cara, aquell Superior, que més que
 Superior pareixia un tirà de conscièn-
 cies; i començava la declaració. Tots els
 recons més secrets i més pregons de la in-
 timitat eren esplugats, pitjor que un
 químic quan descompon, en la forma
 més minuciosa, qualsevol substància;
 eren retrats tots els fets, sabuts, suposats,
 imaginables o reuse imaginar, que a quí

nullà poguessin haver-li socceït des que vin-
 qué al món, i tot això, com he dit, d'una
 manera massònica i terrible capaç d'es-
 carriifar al més pintat i valent; tota la
 vida de quiscun era examinada pitjor que
 com quan es fa la més rigorosa autopsi-
 sia a un cadàver, i eren enumerades, com
 amb un refinament sàdic, totes les blet-
 jors i podridures, moltes de les quals a
 força de invent i de hipnotisme eren
 fetes creure al pobre declarant que - tal-
 ment un canet arrufant la cua men-
 tre l'amo el reconvé - astorat i esglaiat
 i corprès d'espant, no trobava paraules
 suficients per anar refent la seva història
 el seu discurs davant aquella ominosa
 i feresta incomprensió. I això no era tot;
 després, acabada allò que deïem declara-
 ció, i que, de fet, no era més que inqui-
 sició, - i les meves no solien ésser gaire

curtes - un cop sortits d'aquell quartet, en
havíem de trobar allavors davant la ma-
teixa cerna i feresta cara del P. Mestre qui
ens havia de parlar com si res fos estat,
i ens havia de fer classe, i havia de con-
vindre amb nosaltres, sempre sota la im-
pressió fatídica de què no feia sinó mal
pensar de nosaltres i espiar el més lleu
moviment involuntari per retreure'l-
nos a davant tots. Solament una ^{anecdota:} ~~anecdota~~
ter anecdota vull referir com a mostra
tenia jo la punyetera mania de caminar
una mica engroncant-me, com qui
diria - per ésser clar - amb aires llen-
gers i fermes, i d'això, precisament,
n'haguí d'ésser avisat davant tot hom,
volguent-se'n suposar que ben l'avisat
significava, amb senyals exteriors i
ben manifestes, allò que deien "molle-
sa i podridura moral"... (!!!) Res
més ^{contaré} vull contar semblant. Per inevitable

corolari de totes aquestes coses, havia de venir
després en una consciència no prou experta i
allisonada com la meua, una nova i més
terrible onada de remoriments i d'errori-
pols mil vegades pitjors ~~que~~ quan al prin-
cipi d'estar a Lluç. Comencí a pensar que
indís aquella conferència general dels sants
exercicis de 1928 no m'era vàlida. Tot un
caramull imponent de ~~pecats~~ ^{pecats} d'aquells
No certament perquè em picassen les ca-
laverades de quan era menut, que ja comen-
çava a comprendre; sino perquè tot un
caramull imponent de pecats d'aquells
qui en bona etiqueta moral no es deven
anomenar, potser reals uns, potser cre-
guts erròniament, altres, i potser ima-
ginats ~~no~~ els més, ^{però} ~~mes~~ tots ells ^{apenes} ~~que~~
~~completament desconeguts~~ ^{completament desconeguts} ~~desconeguts~~ ^{completament} fins allavors
començaven a ressorgir ^{com un gran peyorable} ~~novament~~
~~de la~~ ^{de la} ~~atenuant~~ ^{atenuant} la meua ^{consciència.}
daigari. Jaquí ja no dic si n'hi havia
de temors de l'infern i d'enginies i de
torments sense fi enginies i torments
que preuen encara un increment que

ningú podria ⁿⁱ sospitar, si es té en compte
 com un es veia, en aquell ~~tan~~ ambient d'obs-
 curantisme i de pressió retrograda, cohi-
 lit i sense valor - sense potestat, devia dir-
 se per defugir de la comunió diària, tot
 crequent si de cada dia no feia més que
 afegir nous sacrilegis als anteriors ca-
 ramells de delictes, i, per altra part, no
 sabent com desfer-se'n per acudir - fora
 d'uns sants exercicis, ~~##~~ i, per tant, ^{sense} amb la
 consegüent admiració, sorpresa i curiosi-
 tat interior dels qui se'n adonarien - al
 confessor en explicació sincera de tot el
 que li estava passant. » Gràcies a Déu,
 passat el Nadal pròxim, no faltaren
^{uns} aquests sants exercicis, i la bugada
^{general} ~~sospirada~~ fou feta ^{novament} a gust: passa-
 ren les causes; però quedaren els efectes.
 Qui estranyaria, doncs, ~~##~~ tornant ara al
 mençàs del returament de la paraula »
 que, donat el meu caràcter, el camí
 delicadíssim de l'edat, i tota aqueixa

partida de notes aborronadores, se'm lligà la
 llengua, se m'excitaren els nervis, em tor-
 nàs més furios que mai inclús aborronant-
 me — aquell menut covard i porug d'altre
 temps! — a menaces i a cops de puny i a pe-
 dres i fins a garrotades i a morregades
 contra quisculla fos que intentàs fer befa
 de mi, i que — en un cas determinat — m'
 hagués tornat mut per espai de més ~~de~~
 d'un quart d'hora?... No obstant, he con-
 fessat més enllà i ~~repeteix~~ ho torn repetir,
 que lluny de mi tot intent de venjança;
 jo no faré aquí més que de historiador
 i d'analista; no de jutge ni de fiscal.
 No compliria, però, exactament amb els
 meus deures si, fos pel motiu que fos, no
 presentàs ~~sovint~~ la veritat més nua
 i més ~~imparcial~~ imparcial, per assequera i
 mal-olent que fos. Aquells qui m'edu-
 caren — per als quals enxi sia la
 meua gratitut enxi i tota la meua

reverència, ho torn dir novament — en veure's
 així despullats i descoberts davant el públic,
 de llurs disfresses hipòcrites i errors intrínse-
 ques — que tots, per altra part, podem te-
 nir; i qui no les té, sàpiga que únicament
 a Déu n'ha de fer mercès — si són el que
 deuen ésser, enlloc de sentir-ne íntima-
 ment la ferida, reconesquin el glavi pu-
 nyent qui talla els rebrots i carnots
 inútils, encara que qui el brandi sigui
 el darrer i més miserable de tots els éss-
 ers humans, pensant que Déu per un
 excès de la seva misericòrdia pot sus-
 citar-lo d'entre el ferm i la corrupció
 per anunciar la veritat a aquells qui
 pensant creguent posseir-la potser la
 ignoren completament. Ho sàpiquen
 tots ells des d'arri: jo llanç el meu ana-
 tema contra allò que crec desbarats i
 equivocacions. No faltará qui em negui
 la raó. Però al menys puc dir que parl

sincerament, no mogut per motius d'orgull ni de supèrbia, però sí de revolució i de desigs de transformació del tot el que m'assembla vell i caduc. Jesucrist condemnà el menyspreu contra els ministres de Déu; mes, no els immunitzà de pecat. "Fen el que vos diguin — clama a la multitud —; mes, no allò que ells fan!" El no voler reconèixer llurs equivocacions seria fanatisme; no pietat ni religió. I, qui en negarà que aquests procediments que he descrit, no són, ^{en} ^{certa manera,} heterodoxes i anti-evan-gèlics? Qui pretindrà convencer-me que Jesucrist hauria aprovat mai aquests ritues? No és la Religió Catòlica una religió d'amor, de comprensió i de perdó? I, qui no hi veu en aquestes formes de pedagogia referides tota una regla de terror, de incomprensió i de rigor no exempta de culpa? No són, en certa manera, aquests, els procediments emprats per diverses heretgies i indís practicats per la mateixa Massoneria? Només l'orgull més egoïste i més refinat, crec jo, podrà deturar-se aquí

a alçar defenses i disculpes. Però no; disculpa no n'hi ha d'haver mai per a aquells qui no han conegut la comprensió alterna, ni l'hàbit de humiliar-se davant els més humils, ni les lleis d'amor i delicadesa, siguin els qui siguin, vinguin d'allà on vinguin, i duguin el nom que duguin. Perquè, si les meves paraules són veres - i jo confès davant Déu que en substància les tenc per fals - , qui no alçarà amb mi son crit de revolució i de derig d'esmena? I, si són falses, per què no ~~són~~^{són} se'n comprova la mentida? Jo sols puc dir això: Si la veritat hom reconeix que està en mi, em pagaré que hom la confessi humilment i sense sorolls i que, com és natural, l'error sigui da rectificada; mes, si, al contrari, hom ven que les meves paraules són animades conscientment per la calúnnia, per a ell vagi la meua declaració: la història i el judici de Déu me'n

demandin compte!... Ara, doncs, es tracta només de veure si jo raïo amb consciència o sense. Però, qui pretindrà demostrar-me que és ell el conscient i no jo? I, a més, qui voldrà significar-me que totes les veritats que s'han proposades damunt el món, enlloc de sorgir de la nostra raó, no han sorgides més bé de la inspiració sobrenatural? I, qui defensarà que la inspiració només la pot concedir Déu als sants? Perquè, si així fos, i no podrien enorgullir-se aquests amb motiu de la seva certa predestinació, faltant, per tant, als deures de la humilitat i deixant des d'allavors d'ésser tals? La Veritat no és la filosofia, ni la ciència és la certesa. És bo de fer, per exemple, que tot un filòsof de l'alcària d'un Eugenio d'Ors es burli grotescament de la sentimental poesia d'un Bécquer — com sabem que no fa molt ha succeït — quan, altrament, ens consta prou com aqueix mateix Bécquer, i no mai cap filòsof, ha fet plorar a tantes generacions davant les se-

nes incommovibles veritats d'amor. No. In-
 ventar filosofies no serà ^{mai} ni molt menys, desco-
 brir veritats. La veritat ~~la~~ diuen els poetes
 i els genis, inclús, potser, inconscientment;
 no els inventors de silogismes i de fórmules
 científiques, malgrat la llum de ~~totes~~ ~~les~~ ~~seu~~
~~llums~~ ~~raons~~ ~~de~~ tots els intel·lectes llurs. La
 raó descobreix aquestes; aquella surt del
 cor. Y en el cor està, vulquis no vulquis, la
 sinceritat; no en el cervell. El cervell pot
 imaginar la mentida; el cor, en canvi,
 no és capaç de traïr-se a ell mateix. Y
 si no, qui s'atrevirà a duptar de les llàgr-
 mes d'un qui sabem que sofreix? Y, qui es
 fiarà absolutament dels raonaments d'un
 enginyós? Aquí està, precisament, — o jo
 m'equivoc de sola rel — el fonament de
 tota la nostra Religió Catòlica, religió
 — com he dit — d'amor, de caritat i de ben-
 volència, alçant-se contra les religions pa-
 ganes, que eren religions de fàbules, de
 mites, de llegendes i de sofismes; i contra la
 judaica que ho era de figures, de temor, de

figura i de promesa; senzillament, perquè en
 en elles, no havent-hi un Déu-Home que ens
 hagués redimit, no es podia imposar la con-
 trició — a no ésser per l'esperança de la fu-
 tura vinguda del mateix, en la dels furs —
 la qual contrició no és més que el "pesar de
 cor"; ja que a la intel·ligència no li pot pesar
 res. A — cosa extraordinària i vertaderament
 paradoxal! —, en aquella Congregació on era
 educat, i que portava per títol "dels sagrats
 Cors de Jesús i de Maria", i on sempre es re-
 petien aquelles paraules de Crist a Santa Mar-
 garita M.^a d'Alacoc —: "Ve't aquí aquest Cor
 que tant ha sofert pels homes" —, i on tant i
 tant es podia haver meditat sempre sobre
 l'amor, la tendresa i la misericòrdia de Ma-
 ria Santíssima, en aquella Congregació, dic,
 és on, no sé per quina estranya causa de
 circumstàncies, haguí de trobar sempre la
 més radical i rotunda negació pràctica
 d'aquests principis; com si, no dic ja els ho-

mes formats i de vocació forçada i certa, sinó
 fins els mateixos atlots de set fins a catorze
 anys, únicament haguessin tingut intelligen-
 cia, i no cor. Y tantmateix, i malgrat totes a-
 queixes suposicions i teories - conscients o incons-
 cients - no sols l'atlot ni fins la dona, sinó
 també l'home, ningú podrà negar que no
 siguin un compost ~~de~~ i unió d'aquestes
 dues forces igualment poderoses igualment
 i a qui pot més: la intel·ligència i l'amor.
 La intel·ligència, que ri és vol és la més espiri-
 tual, ens ve de Déu, que no pot sentir huma-
 nament ni sofrir. L'amor ens ve de Crist,
 engendrat com a Home per l'Esperit Sant,
 i unit a Ell i al Pare com a Fill segona Perso-
 na de la Santíssima Trinitat, el qual
 Crist per nosaltres coprí i per nosaltres
 fou immolat son Cor sacratíssim. Les
 religions paganes, basades solament en
 la filosofia, eren falses; i la judaica, que
 era ~~revelada~~ revelada, només era figura i

simbol de la Catòlica. Aquesta que ^{es} fonamenta
 en la tripla base de la ~~raça~~ la triple base de la
 veritat, de la revelació i de l'amor, és la única ver-
 tadera. La Veritat, doncs, sols Déu pot comu-
 nicar-la, i per anunciar-la Tant pot ser-
 vir-se de la boca del més sant com de la del
 més pecador, i fins per mitjà del més incony-
 cient. Si Ell ho volgués, inclús les pedres par-
 larien per escampar la seva Paraula.

Com jo - acostant-nos un poc més al meu ~~assu~~
 assumpte - parl amb el cor a la mà (i el dis-
 curs d'aquestes pàgines n'és el millor testi-
 moni), d'aquí en col·legesc que jo dic la Veri-
 tat. Si no, si jo sols miràs de ferir el pròxim
 amb la venjança i d'acuirar-me a mi
 amb l'argument, a què vindria tot
 el cúmulo de passades confessions que en
 res poden honorar la meua vida ra-
 cional? Es pot duptar d'aquell qui no-
 més presenta documents a favor seu; me,
 d'aquell qui els confronta a tots, bons i

dolents, uns davant els altres, qui, si no un fanàtic, un cec, o un ple d'orgull, no els voldrà reconèixer?... Dic tot això per des-
carregar la meua consciència davant aque-
lles persones tímides i escurpulosos qui
davant els meus testimonis s'escaudalitzà-
ran de què un catòlic pugui parlar així
d'aquells qui l'educaren, principalment
essent aquests sacerdots i religiosos, que,
per cert, altres ~~no~~ religiosos i sacerdots
abans que ho faga jo avui per escrit, han
condemnat els de paraula. Restin, doncs,
contundents i clares les meues intencions.

I, ara, tornem a la història que he dei-
xat interrompuda. Per totes aquelles coses
que he referit fou que el P. Grimalt, des-
prés d'haver-ho consultat amb el Metge
de la casa, esviquí al meu pare donant-li
compte del meu estat de salut, a fi que
vingués a cercar-me; i a principi
de Febrer de 1931, sortia de Sant Honorat

per passar una temporada a casa i mirar de refer la meua salut mal mersa — moralment o física — sota les ordres d'algun Metge del meu poble. Per aquest motiu, doncs, fou com hi estiguí quaranta dies. Visití el Metge D. Sebastià Soler, el qual examinà el meu cas i per a la meua curació no m'ordenà més que exercicis de gimnàsia (!) Bona recepta per a un eipetit qui sortia d'entre les cadenes més ominoses on no es conequé mai ni la gimnàsia — moral ni física — i on tota desinvoltura hi era tallada de sol a rel, obligats contínuament al reculliment més ombrivol i més auster! Gimnàsia! Sí! I molta gimnàsia! Però, puc ben assegurar que no era gimnàsia física el que necessitava jo, sinó gimnàsia moral. Al menys, puc dir ~~de~~ que dintre deu dies vaig sentir-me completament curat, vaig tornar parlar naturalment, i tot això sense ni apenes haver provat la referida gimnàsia física ordenada pel Metge. Per què? Massa naturalment! El Metge no es

fica, ni poc ni molt, en quines eren pròpiament les causes, que segurament prengué com a físiques, i per això m'ordenaria aqueixa forma de gimnàsia, que jo, com a poc metòdic i poc ordenat que he estat sempre, ni pensí mai a practicar, llevat de dues o tres vegades per espai de cinc minuts escassos. En canvi, la gimnàsia moral, aquesta sí que no em faltà. Un cop a casa, pogué donar-me a voler a la lliure expansió de les meves ànsies i quimeres; pogué córrer alloure ~~el~~ pel camp, per la garriga, pel sementer encatifat de verdor; em fugiren aquells sens fi de cabòries que poc a poc ^{m'}haviem anat inflant la mullera tot estirant-la i torturant-la; i, una cosa darrera l'altra, vingué la salut del cos i també la de l'intel·lecte.

No obstant, la de l'intel·lecte vingué molt més gradualment, i fins, diria, que en roman

queren els símptomes. Per això referiré una anèc-
 dota per demostrar com, gràcies a la misericòr-
 dia divina, i a causa, potser, de les influències
 col·legials, estiguí a dues passes de caure en
 l'heretgia; que si això hagués succeït només
 Déu sap quin hauria sigut el camí diferent
 que hauria seguit fins avui. Aquelles normes
 de fingir una seriositat hipòcrita constant,
 una modestia falsa i encoberta sense termes,
 és per demés dir com haviem de conduir forçat
 al propi orgull; i, vulguis no vulguis, a la
 llarga s'haviem d'anar imponent en el
 deixeble. Y aquest orgull, orgull d'ésser i de
 no consentir que un hom cregut com a in-
 ferior en el sentit intel·lectual, ens pogués
 avisar — qui negarà que pràcticament
 aquesta és la norma que segueixen els reli-
 giosos dels S. Cors? — s'arribà a infiltrar
 en mi — si, en mi que, per altra part, si
 tenc una virtut innata és la de la sin-

ceritat, que implica forçosament la de la humilitat — i les conseqüències que me'n pogué haver reportat haurien estat terribles si, per contrast del què ells creuen, no fos el cor moltes vegades — sempre! — qui ens pot conduir altre cop a Déu, del qual ens n'ha apartat la raó. Un dia, doncs, que la meua mare em feu pressió perquè estudiàs la lligó — quin ésser amb més humilitat i amb més consciència de inferioritat intel·lectual m'ho podia manar sinó la meua mare? — jo em vaig com a ficar interiorment de què així em parlaven aquells que, orgullosament, no els en creia prou dignes. Prenguí el llibre — record que fou la Història Sagrada — i començai a llegir amb els ulls, com qui diu per ell mateix. La meua mare — la meua bona i Tendreíssima mare! — pensant tal vegada si jo, exaltat no la volia obeir, em reconvingué com devia, diguent-me: "Però, i per què no estu-

dits? Y tu vols ésser capellà? Polissó seràs
 tu!..." Inútil és dir com aquestes paraules fe-
 riren el meu amor propi i com, en aquell
 moment, m'hauria fet quaranta mil trans
 i altres hantes de mil punyetes sobre tots els
 capellans, monjes, freres i religiosos, dels ss.
 Cors i demés, que hi pogués haver damunt la
 terra. Cabalment, la llicó que estudiava era
 una de la Història de l'Església, sobre les he-
 retgies de Lutero i de Calvino. Em posí a lle-
 gir amb ven forta i furient, vessant de su-
 pèrbia incontinguda. Passaren per la meua
~~passar~~ imaginació, les històries referents ^{entre els} les
 causes i motius de la ruptura espiritual dels
 dits heretges i el Pontificat, i - qui ho diria! -
 aquell menut d'altres anys, pietós, místic,
 escrupulós i fet a la tendresa i al bon cor,
 no s'adonà i inconscientment s'era adherit,
 en el paroxisme de tanta furia que l'in-
 vadia, a les raons de Lutero i de Calvino.

per atacar l'Església. Un miracle menys de la gràcia divina, i el qui això escriu, probablement, després d'aconiadar-se amb bon o mal nom dels seus antics preceptors i d'entregar-se a totes les errors contràries, avui ^{lluny} ~~enllor~~ d'ésser això que m'han dit tots: "un poeta", ara seria el sofista escandalós que apartaria conscientment i ^{maliciosa} ~~excomunicada~~ els fidels, de la Religió; en lloc de, atacant els defectes dels qui la professen, demostrar com aquesta és la única vertadera que, empenya per la força superior, sobreviu a pesar de les esmentades mesquineses humanes, a la fi necessàries per comprovar-ne la mateixa. També esmentada seva força superior. Però Déu — recordem el cas de Sant Augustí — no podia en aquella ocasió deixar perdre's "el fill de tantes llàgrimes". Perquè la meua mare, model de dones virtuoses, amoroses, i, sobretot, d'aquelles qui saben plorar noblement, només Déu sab les vegades que ha pregat, de genollons i amb les llàgrimes als ulls, pel fill qui avui es ven pre-

Causes intérieures? Potentiel ^{pas notable} ~~une le. n'est pas~~
~~Pas inopérante et complètement~~

cisat a fer-ne el seu elogi. Puh, soccei! que mentre llegia en alta veu i furientment, adherit ja - en el subconscient - a les raons de Luteró i de Calvino, girí els meus ulls i ^{contempli} ~~vegi~~ no gaire lluny, al davant meu, la meua pobra mare com a plorosa i llagrimejant de veure la meua intemperança i el meu orgull irreprehenable. *
 I allavors vaig sentir-me doblement ferit: aquella visió em punyí el cor, em sobrevingué un tremolor de contrició, esclataren les meues llàgrimes, i vaig plorar amargament... El miracle s'era acomplit. Sols que, enllloc d'ésser d'un caràcter sentimental i susceptible - do^t gratuit de Déu, causant del dit miracle - fos estat jo un d'aquells cervells tancats i incomprendius, estoics i filosòfics, i la meua ànima es fóra perduda per sempre. Causes? Interiors no ho podien ésser: Aquesta història demostra massa clar - s'hi fixin els lectors! - com precisament del meu caràcter, perseguit i bandejat en el Col·legi per les seves naturals

inclinacions — en sorgí la contrició. Havien d'éner,
 per tant, ^{de} exteriors: vull dir, influïdes pels mètodes
 pedagògics dels preceptors que m' havien for-
 mat, i fins aquí pot dir-se que els únics eren
 gairebé els de la Congregació dels Ss. Cors, on a-
 nava pels quatre anys que hi estudiava. Si
 pels seus fruits es coneix l'arbre, judiquin
 ara els qui això llegeixin, ^{quin} si en seria booral
 aquell que els donà tan aspres i tan durs que
 així tan fàcilment podien haver portat un
 rebrot sen a l'heretgia. No en vè he suposat
 més amunt que els principis d'aquesta Congre-
 gació són, al men entendre i en certa manera,
 principis heterodoxes, ^{anti-evangèlics,} heretics i maçònics,
 principis que donant la preponderància
 a la raó i proclamant l'anorreament de l'a-
 mor, forçosament han de conduir a l'orgull
 més refinat, orgull que no deixarà de desfre-
 gar-se així mateix amb tots els vèls de la
 més hipòcrita i fingida humilitat. No vull dir

aquí que no tinguéis jo també, innats, aquests mateixos defectes - orgull, egoisme, etc. ---, sinó que, fomentats, directament o indirecte, aquests, i anorreats els que haurien pogut ésser virtuts - sentimentalitat, tendresa de cor, genialitat, etc. --- la preponderància exclusiva dels primers dels segons em podien haver portat a les aberracions descrites. Altament, tots sabem que l'home neix ja amb les seves pròpies inclinacions, inclinacions que podran ésser bones o males, segons l'educació que se'ls doni. Men això, en aquesta equivocada norma d'educació, consisteix, al men entendre, el mal en què incorren els religiosos dels Ss. Cors. i és, aquest mal, intrínsec i consubstancial de la mateixa Congregació, o només ho és dels seus professants? He dit, més amunt, que no volia confondre el desert amb la institució; però, únicament quan aquesta tenia

per objecte la implantació i consecució de la moral. Si entremes cristians entenem per moral ~~per~~ solament i exclusiva la que ens ensenya Jernu crist: "Estiman-vos els uns als altres," "Si no vos feis com aquests menuts no entrareu en el regne dels cels," etc..., que no és més que moral d'amor, ~~de~~ comprensió, de humilitat i sinceritat, de delicadesa i misericòrdia, judiqui ara qualsevol quina en seria aqueixa que tingué efectes tan contraproductents com els descrits aquí. Vull dir, clarament i alta, que la moral dels ss. Cors és vertaderament anti^{cristiana} ~~evangelica~~, puix que s'vol imposar per la temor més que per l'amor. Jui, després de llegir aquestes confessions meves, ho gosarà negar? Si no, aquí hiran unes altres proves: Potser en les missions que donen els referits religiosos, obtenen - no ho vull desmentir - més fruit immediat que altres com, per exemple, els Païls. Per què? Aquí vau la demostració: Els dels ss. Cors s'imposen i fan plorar l'auditori principalment ~~per la~~ parlant-los de la

Mort i de l'Infern (causes de temor). Qui en po-
drà desmentir que no és aqueixa llur tàctica
generalment seguida? Incanvi, els Païls — ho
sé per experiència, i més envant n'hauré de par-
lar llargament — poca importància donen
a aquests temes de predicació i àdhuc hi mi-
ren sempre de no atemoritzar ni fer espavordir
el públic; més el fan plorar, i a llàgrima
viva, davant els exemples del Fill Pròdig,
del Bon Pastor o de Maria Santíssima com a
Reina i Mare de Misericòrdia (causes d'amor).
^{Parl de fets autèntics i comprovats per un mateix.}
 És cert que el fruit immediat obtingut per
una missió dels Païls no és tan abundant
en número de conversions, però aquestes són
més duradores i eficaces. (També parl d'ex-
periències pròpies i autèntiques). Tot això
m'obliga, per tant, — aqueixa preponderància
i quasi exclusivisme de la raó sobre l'amor,
a examinar / si no vull faltat als meus
propòsits de imparcialitat i veritat abso-

pel comú esperit de sinceritat

lutes) si és aqueixa institució torta o recta en
 sos fonaments. Perquè l'error no podia pro-
 venir aquí dels inferiors (o educats), sinó dels
 superiors (o mestres), que eren els qui influïen
 en ells. Mes, si aquests anaven equivocats,
 torçant els principis i fonaments de la insti-
 tució, entre diferents (en llurs Concells gene-
 rals) com no veien ~~la seva~~ llurs aberracions?

L'error prové del solitari i exclusivista.

allà on no hi han dos o més, ^{si aquests són amics} ~~la llum i~~
^{magis pel comú esperit de sincera humilitat i amor,} ~~la llum i~~
^{la fidel interpretació de llurs reglaments,} ~~la fidel interpretació de llurs reglaments,~~
^{oficialment pot fallar-hi.} ~~oficialment pot fallar-hi.~~
 Així, doncs, vindria el mal de la institució ^{o de llurs inexacte interpretació de constitucions?}

Molt sent haver de brandar contra ella,
 si m'és precís, el glori de les meves paraules,
 en la qual, per altra part, ^{- de ningú té cap queixa personal! -} no m'hi falten
 amics de consideració i de particular
 estima; mes, si així no ho feia - ho repre-
 tenc - seria un traïdor a la meua cons-
 ciència, a la història, i a Déu que és la

Summa Veritat. La mentida només proce-
 deix del diable, que n'és son pare; i encobrir a
 quella, vulquis no vulquis és ajudar a aquesta.
~~Donc~~ Contra els dos partits no hi ha terme
 mig possible. "Qui no està amb mi, està
 contra mi" - digué Jesucrist -, i les seves
 paraules són eternes. Ara, doncs, si hem vist
 que el mal no prové dels inferiors (que són
 els qui el reben dels superiors), i que aquests,
 entre diferents, no el podien acceptar ~~com~~ ^{simplement}
^{ment} ~~simplement~~ (que en aquest cas ja haurien
 calgut, obertament i indubtable, en forma
 d'heretgia) hauran de convenir, si hem
 d'ésser francs, que el dit mal procedirà
 dels ^{les seves constitucions i fonaments} ~~seus fonaments~~ o de
 la torta i equivocada interpretació ~~de la~~
^{dels} ~~els~~ mateixos, per part dels superiors. És,
 efectivament, ~~de fet~~ allò primer que
 hem dit, o això altre: la torta interpreta-
 ció per part d'aquests darrers? Aquí està,

per a mi, la qüestió, que no sóc qui per exa-
 minar-la, ni hi ha per què fer-ho aquí. No-
 més diré que, si són mal interpretades pels seus
 superiors — que és el més probable —, a què ve-
 nen, per tant, aquests aires d'orgull i de
 superbia, ^{volguent suposar} ~~dignitat~~ ^{com no hi ha} ~~com no hi ha~~ ^{faltat}
 ocasions, i per ~~enroc~~ ^{testimoni} que els su-
 periors no són susceptibles d'equivocació,
 i portant-se com si fossen infalibles, quan
 sabem que infalible no hi ha cap home que
 ho sigui, llevat del Papa i això encara no-
 més amb la autoritat de Déu atorgada ex-
 pressament sob per a quan parla "ex
 cathedra"? ~~Menat~~ Aquí estaria, precisa-
 ment i segons jo crec, el mal pecmès per
 Déu, que amaga la seva veritat a tots
 aquells, siguin els qui siguin, qui es confien
 al propi raciocini, i, en l'excès del seu
 orgull més refinat que pretén passar per
 humilitat, es negarien a tot consell que

pervingués dels inferiors; als quals Déu, per
 a confusió d'aquells, pot manifestar-se
 tant o més que als mateixos ~~sants~~ que no
 s'altres podriem tenir per sants. Mes, si,
 efectivament fos que el mal provingués clarament
 dels seus fonaments — que jo no ho crec
 tant —, contra la institució, i sense compas-
 sió ninguna, s'alci l'arma assassina que
 l'enruri d'un colp a terra i no se'n vegiu
 més senyes; puix, al cap d'avall, no serà més
 que una obra de bé, separant la mala her-
 ba del bon blat, i que acaba sovint per ofe-
 gar aquest. Qui ha de brandar aquesta ar-
 ma? He dit que no jo precisament, que
 sols fac aquí d'apuntador i de guia, as-
 senyalant perills i mostrant esculls. Que
 diaixò altre per a l'autoritat infalible
 i competent de l'Església, davant la qual
 jo no fac més que donar acús d'allò que
 he vist i ~~comprovat~~ comprovat. Per aquesta, en can-
 vi, qued sigui la comprovació, i, si és ne-

cenari, Mancí - repetir - l'anatema. Si qual-
 cui objectàs com pugui ésser que en tota una
 institució religiosa hi pugui haver equivocac-
 ions semblants, per a ell vagin, si valen, les me-
 res humils opinions: Sabent que és propi dels
 homes la confusió, tinguem en compte ^{que aquesta} anomia
 prové de l'orgull, i que l'orgull sols existeix quan
 hom vol donar la preponderància exclusiva - re-
 petim - a la raó, sense contar amb el cor. Perquè
 la raó sense la revelació és impotent i s'esgar-
 ria. Mes, la revelació únicament ve de Déu, i
 Déu sols es comunica per mitjà del cor. "Si a-
 vui sentísseu la veu del Senyor - diu el Psalmis-
 ta - no vulguen endurir vostres cors!" Perquè
 anomena cors i no cervells, així com en
 altres ocasions diu l'escriptura que els israe-
 lites el tenien tan dur? Perquè única-
 ment quan el cor s'endureix, tancant-se a
 la veu divina - que és la única veu de la Veri-
 tat, ho fa també el cervell, isolant-se dins
 la incomprensió, de la qual incomprensió
 prové l'orgull, ~~que consisteix a tancar-ho~~

entre les distintes Persones de la Trinitat
 Santíssima de Déu, i no donam única-
 ment a l'Esperit Sant el nom de Amor
Immortal? Ell és, per tant, la font i la
 comunicació de la Veritat, la qual diny el
 cor podrà ésser copsada, i mai diny el
 cervell. D'ella en prové la humilitat, i a-
 llà on hi és aquesta no hi falten les demás vir-
 tuts guiades per l'encert i la rectitud.
 Mes, com en la Congregació dels Ss. Cors, per
 aquesta error intrínseca — no sabem si dels
 seus fonaments ^o de llurs interprets —, per la
 qual ~~error~~ ^{de donar} ~~hem vist que~~ ^{es vol} ~~donem~~ la preponderàn-
 cia al cervell, ~~ide voler~~ suposar que el cor
 en qüestions de Religió és un zero a l'esquer-
 ra, no és d'estranyar que Déu permeti que
 com a conseqüència d'aqueix orgull — supo-
 sareu que inconscient — caiguin els seus su-
 periors en les aberracions descrites. Com a
 prova més clara d'aqueixa preponderàn-
 cia orgullosa que volen atribuir ^{ells} a la raó,
 bastarà dir com vaig sentir a un superior

volguent suposar que el "Càntic dels Càntics" com un llibre indigne de la Bíblia. Volen un argument més comprometedor? Per què el "Càntic dels Càntics" ha d'ésser un llibre d'indigne de la Bíblia? No és, precisament, aqueix llibre preciós i meravellós, un llibre totalment aprovat per l'Església i declarat com un dels millors, ja que tota la figura encloa sempre la veritat i és un document del cor i del cervell, de l'amor i de la raó? Mes, com la superioritat referida ha volgut prescindir de l'amor, ve't aquí que arriba a aconseguir de mostracions pedants, i ridícules i superbes que a la llarga i ben mirat voldrien imposar-se a l'autoritat infalible de l'Església. I, i no són, aquests mateixos principis, els començaments de tota heretgia? Anàlitzem qualsevol capítol de la Bíblia, prescindim del cor, volguem-lo interpretar pel nostre propi compte, i, irremissiblement, haurèm caigut fora de l'Església. Ve't aquí, doncs, l'error en què, sempen-

zar-ho, incorregué el superior esmentat. Nom?
 Fetxes? Circumstàncies? Cap necessitat en-
 temim aquí, tractant-se d'una història avan-
 çada per la visible sinceritat del qui l'es-
 criu — i si aquesta sinceritat és, o no, vertade-
 rament visible, ho diran els lectors —, que no
 té més pretensió que acusar el fet. Torn repetir
 que és quedi per a l'autoritat i jerarquia
 competents llur indagació i comprovació. Al-
 trament, vull remarcar que no he volgut sig-
 nificar mai que el cor pugui prescindir del
 cervell. No. Sinó que un i altre s'han d'ajun-
 dar mútuellement, com pretens fer para. És
 a dir, que el cor parli — història —, i que el
 cervell raoni — anàlisi —. Moltes més coses
 podria dir referents a aquesta qüestió; mes,
 com ara no faig, sinó avui contar i a-
 nalitzar la meua vida, i no la dels altres
 en quant no es relacioni amb la meua, que
 di això altre per a ulteriors ocasions que
 no faltaran en el trascur d'aquestes
 pàgines. Perdonin els lectors si els he des-

viat l'atenció de la història per entretenir-
los en tan llargues observacions, altra-
ment necessàries i convenientes per estudiar
els meus processos psicològics.

Dèiem, anteriorment, que la commoció
cordial, l'emoció, l'entendiment, les llàgrimes — o sia el retorn a mi mateix per la
intima sinceritat i contrició —, tot això
unit al seny, sense el qual res valen aquells
altres efectes, em feu girar, de seguida que
me'n adoní conscientment, de l'heretgia en
què queia potser per sempre, al senderó del
bé, de la Veritat, de l'Església Catòlica, única
veritadera perquè encara — no me cans de
repetir-ho — la triple base de la raó (força
del cervell), de la revelació (força de la veritat
sobrenatural), i de l'amor (força del cor per
mitjà del qual ens és revelada la dita
Veritat sobrenatural i que ha d'ésser des-
prés aprovada i admesa — no comprova-
da i compresa, que això no li és possible —,
pel cervell, davant la qual veritat mol-

tes vegades s'haurà de confessar impotent),
 I d'aquí ve' la virtut de la humilitat. La hu-
 militat no és - com volen suposar els religio-
 sos dels Ss. Cors, i molts d'altres que no ho són -
 "l'oblit del jo", sinó, altrament, la confessió i exà-
 men del "jo" per mitjà de la sinceritat, que
 porta a la auto-contemplació i fusió de l'ani-
 ma en Déu. Així, per exemple, el Magni-
 ficat de la Verge. Qui veurà, en aquest càn-
 tic, cap "oblit del jo"? Al contrari, el "jo" a-
 pareix sempre al davant i en primer ter-
 me - "Magnificat anima mea Dominum".
 I com aqueixa sincera confessió del "jo" porta
 a la total i perfecta visió del propi no res i
 de l'exaltament del mateix per la gràcia de
 Déu, d'aquí que, innegablement, tot d'una,
 hagi de sorgir després la confessió de humi-
 litat, que és la reconeixença d'aqueixa
 mateixa gràcia (de gratis dare : "donar
 gratuïtament"), gràcia que sols de l'Es-
 terna pot venir-nos. Parlant d'aquesta hu-
 militat, he de dir, precisament, que en el Col·le-

gi dels S^t. Cors, fui jo sempre tingut per un orgu-
 llós, i no vull negar que amb fonament. Però,
 qui m'hi feu? Perquè el desig de glòria (que als
 quatre anys comencí a sentir) no és certament
 orgull. La glòria pot ésser legítima i en si no és
 pecat; mentre que l'orgull ho és sempre. Ni la
 meua ira (dels fets contra el gat i contra les por-
 tes tancades) no poden denotar més que la in-
 dignació davant la incomprensió. Y la indig-
 nació fins Déu mateix, a qui mai fitllaríem
 de superb, la pot sentir. L'orgull neix de la ig-
 norància; i la raó que no es vol ~~supeditar~~^{propia}
 a la revelació que no comprèn, condueix al
 mateix orgull. Qui es deixa conduir per la
 Veritat (vull dir: pels impulsos de sinceritat
 cordial), vulguis no vulguis, haurà de reconè-
 xer el seu no-res com a valor, i haurà de pa-
 rar en la humilitat. Si hem vist que jo, des
 de menut, era per natura donat al sentiment,
 a les llàgrimes, a la melangia (efectes del cor),
 d'on me podia venir aqueixa preponderan-

cia de l'orgull; que, per altra part, no desmentere? Aquest vici, per tant, ~~no s'havia~~ ^{no s'havia} d'haver fomentat en mi aquells mètodes d'educació. Se'm podrà retreure el meu caràcter desconfiat. Però la desconfiança tampoc implica necessàriament la superbia. I a més, si jo era desconfiat, quan menut, era perquè en aquella edat no hi faltà l'ocasió de que, passant pel carrer, sentís plorar llartimogament i a ventar un pobre infant dins una casa portes tancades, creguent jo si era que en devien fer matança, i altres escenes semblants. La desconfiança, per tant, no venia de mi mateix, sinó de l'exterior. Sobre la meua ira, he d'afegir també que, aquell menut que llençava el gat per la finestra i feia tantes calaverades, era capaç, el dia següent, a plorar perquè, sense voler, havia trepitjat i fet mal a un tendre pollet que s'havia esgarriat de ^{o perquè la seva mare el reconvenia amb una sola mirada de disgust.} la lloca, i sobre el meu desig de glòria, i no contrastaven molt fort, també, aquells fets de jo mateix rompre els meus manuscrits, a

L'uch, que demostren com l'aplauiment a
 què aspira el geni és més bé inconscient i per
 tant com a desig de justícia i ~~des~~ de reco-
 neixença d'una cosa que ens és pròpia? Mes,
 l'orgull no és així. L'orgull és el desig d'ésser lloats
 per una ~~cosa~~ mèrit que no és nostre. L'orgull
 ve del cervell; ~~L'orgull~~ mai, del cor. L'orgullós
 no és capaç de plorar, a no ésser de ràbia i
 de impotència. Y en canvi, qui en podrà ne-
 gar que jo he plorat moltes vegades per con-
 flicis i per sinceritat, per escrúpol i per re-
 mordiment? Així, doncs, aquells mateixos su-
 periors que en certes ocasions m'anomenaren
 orgullós, haguessin pogut tenir en compte ~~per~~
~~vulgarment~~ que aquest vici (no vull
 dir, certament, que és innat en mi), ~~que~~ qui l'ha
 viu fomentat i fet preponderar, even, seuse
 saber-ho potser, els mètodes erronis de llur
 educació. Perquè orgull és, i orgull refi-
 nat i quinta essenciat, aquell que es fona-
 menta en fingir humilitat. Que un menut
 s'alci de sobte i digui que "sí, que és ell que

ha trobat tants d'escatarrangs", si aquest me-
 nut no fa més que dir la veritat, què hi pot ha-
 ver d'orgull en les seves paraules? d'orgull hi
 seria si això no fos estat ver, o també - i aquí
 molt pitjor - si, a fi de obtenir-ne una millor
 alabanza, hagués callat hipòcritament. Dic
 tot això perquè, entre aquests temps tan
 orgullosos - si, tan orgullosos! - i que saben
 fingir tanta humilitat, no hi faltaran que di-
 guin si no és orgull i més que orgull el fet de què
 un inferior - jo - vulgui alçar-se contra l'au-
 toritat de tants de superiors que al parèixer no
 han de ignorar la Veritat. Mes, jo contest que
 orgull seria ~~per~~ si, fos pel motiu que fos, volgués
 ofegar les veus de la meua consciència que
 em fan protestar sincerament contra aques-
 tes que véc errors, amb la hipòcrita mira
 d'èsser ben tingut davant els dits superiors.
 Però, no. Aquí està la prova ~~de~~ que jo no parl
 per orgull: perquè fins sabem que és possi-
 ble que no m'entenguin, o no em vulguin
 entendre, i que sigui tingut en mal concepte,
 passant per sobre els respectes humans,

jo cant les veritats tals i còmles sent en mon
 interior. I, com, a la fi, jo no fas més que discutir
 errors humans i per damunt tot - ho repetere-
 jo tenc la intenció de servir el meu respecte
 per a tothom i la meua submissió total a
 l'Església Catòlica, de on es pot inferir que jo
 parli animat per la superbia? Que jo ma-
 teix vull demostrar que parlo amb humilitat?
 Sí! I al mateix temps vull demostrar que aque-
 sta humilitat no la tindria si Déu, per una es-
 pecial misericòrdia (de misereor = "compatir-se")
 no hagués tingut en compte el meu no-res i
 hagués volgut fer-me gràcia d'aquesta mateixa
 virtut. Puc parlar més clarament? Que
 jo pretenc ésser res? No! Doncs, perquè parlo?
 Precisament perquè sé que si per mi mateix
 no sóc res, en canvi Déu, per aquell mateix
 exièr de la seva misericòrdia, m'ha fet qual-
 que cosa, qualque cosa que per ell deu haver
 d'ésser i d'obrar; i com ell mateix em ma-
 na que parli per mitjà de les veus que al-
 ça en la meua consciència, per això pod.
 Perquè Déu m'obliga a la sinceritat. I
 de la sinceritat neix la llum. I la llum

disol les errors; si en aquestes, enlloc d'haver-hi duresa, hi ha docilitat. Y les errors ja he dit on m'ha semblat veure-les. Però demés, jo ja sé quins m'entendran i quins no. Aquells qui, endurint-se en llur propi orgull, estanquin dins el castell de llurs propis raons i sofismes, aquests no em podran entendre mai; perquè el sol - la veritat - només pot esquivar les tenebres febles de la nit; però no les negres dures d'un recinte voltat de murades... Ara, aquells qui, per gràcia de Déu, ja heu obert els ulls, confesseu humilment, com jo he confessat abans: "Mea culpa! Mea culpa! Mea maxima culpa!"

Un cop demostrat com, per la humilitat concedida gratuïtament per Déu, jo vaig tornar de la heretgia inconscient al si de l'Església Catòlica, retrocediguem al fil de la narració. Així que el Metge certifica com jo em sentia molt millorat de la malaltia enmentada, el meu pare em retornà novament a Sant Honorat. Fou el

dia 15 d'Abril vinent, (l'endemà mateix de la
 Proclamació de la 2.ª República espanyola).
 Per què jo vaig consentir a tornar a aquest col-
 legi, ara que se m'oferia una possibilitat d'es-
 capar-ne amb bon nom? Primerament he
 de confessar que jo procedia amb bona fe i creia
 de cert tenir vocació eclesiàstica. Si aquesta
 vocació no era real, i si com infiltrada a forga
 de hipnòptisme, o creguda per la rutina
 de dir des de menut que volia ésser capellà
 i no més, és una altra qüestió que no és hora
 encara d'examinar. En segon terme, això
 no serà difícil de comprendre-ho, si conside-
 ram com l'error crida l'error, l'orgull por-
 ta l'orgull, i l'enganyat tendeix cap al
 qui l'enganya. Qui fuig de la pròpia
 sinceritat creu veure la Veritat precisament
 allà on hi ha Mentida. Aquell qui no vol es-
 cultar el senyor per seguir únicament
 els sofismes de l'araó, retrocedeix cap a
 l'aberració. Record que el dia que tor-
 nàrem, el meu pare i jo, a Sant Gloro-

rat, sentia com un pesar dins mi, que no sé si seria pròpiament de l'engorruna de deixar casa o una ven que em deia com no era aquell d'men camí. Ah! Allò d'haver de tornar al tre cop a la regla de temor, de incomprensió i de ferotgia humana, on quan a un li deien: "Això és blanc i calla!", havia d'escoltar i callar i creure que era blanc, mal que fos més negre que el pecat, allò, dic, no podia resar de cap manera amb la meua pròpia consciència. Record que vaig sostenir, aquell dia, una lluita aferrissada dins mi mateix. Tan aferrissada dequé ésser, que per dos motius principalment encara ara la puc col·legir. Com amb l'adveniment de la República corrien les rumors de si serien disoltes les Ordres Religioses i aquell mateix dia en parlàvem d'men pare i jo, i ell m'anava donant explicacions i detalls sobre la possibilitat de què, segons com prenguessen les coses, hauria d'empendre altre cop el camí de la llar; no se'per

què vaig sentir com una mena de desig interior
 de què així fos. Odia la Religió? No! Però, com
 un desig fervent de que per causes extrínseques
 hagués de sortir d'aquell Col·legi... (que a mi em
 semblava el reialme de la por)... això sí que
 no ho puc negar! I per aquí comprenc, ara,
 com efectivament no era, aquesta, la meua
 vocació. El que hauria volgut jo era un mo-
 tin exterior que m'obligàs a deixar aquella
 vida que no creia apta per a mi. Per què
 no en defugia pel meu propi compte? Per
 allò mateix que he dit: per orgull. Per orgull
 après de ells mateixos. Perquè si quelcom
 havia avançat en uns anys de Col·legi era
 a torcer únicament les inclinacions del
 cor i a deixar-me guiar exclusivament
 del cervell, com si en el cor no hi poguéssim
 trobar també la veritat i la veu de la
 nostra vocació. Amb quariguatre anys
 de Col·legi, principalment jo sols havia
 après d'ésser insincer amb mi mateix.
 Aquella ingenuïtat infantil de conduir-

me sempre amb el cor a la mà, de plorar, de enfadar-me contra el gat egoista i incomprensiu i astut, de fugir del meu pare perquè en tenia temor, etc..., havia sigut ofegada pel convencionalisme fictici que ens podia manar — el cas no hi faltà! — que ens anàssem a llençar per avall de la finestra cisterna il·l' inferior haguessin d'obeir cegament sense discutir si an això hi havia dret o no. Perquè a força de conviure amb els dels 11. Cors, m'havia tornat insincer amb mi mateix, creguent que tota veu del cor era mala i havia d'ésser ofegada irremissiblement, per això jo vaig consentir a retornar al Col·legi. Però la lluita, com he dit, no hi faltà; i aquesta, molt terrible. Tant que en saludar el P. Mestre — segon motiu que citava — i demés superiors de l'Escola Apostòlica, m'invadí com una tal temor i un extremament tan fatídic, que semblà com si m'haguessin format pegar altre cop el returament de la paraula (tot, només de pressentir el cúmb

de calamitats i incompreensions que m'esperaven novament), i fins el meu pare se n'adonà de tal manera que després m'haqué de re-
convenir a veure com era que un atlot que
portava tants d'any d'estudi i de convivència
amb aquells senyors, ara, en retrobar-me davant
ells, en lloc d'estar-ne content i alegre, semblava
que em tornas com a beniet i com si em fugís
la paraula... (!) Crec que l'exemple ja par-
la per si sol, sense necessitat de comentaris.

Sigui com sigui, a Sant Honorat em tor-
ni quedar, i així que vaig haver-me enmot-
llat altre cop al mateix ritme de vida (que al
cap d'avall tampoc no cal dir que es men-
jassen ningú!), al cap de poc, ja té de sa-
lutar i amb noves energies espirituals ^{torni} ~~noves~~
^{sentir} ~~sentir~~ les ganes de provar els versos, més que
més ara que ja coneixia les regles de la Retò-
rica i Poètica; i d'escriure altres coses en
prosa. Pel Maig (adés, robant el temps a
l'estudi; adés, mentre, els aficionats a la
música, assajaven una estona diària),
vaig escriure tot un "Novísimo Mes de

Mayo consagrado a la Santísima Virgen," encara que com en uniuersitat, però on no hi faltaven oracions preparatòries i finals, ni les meditacions i l'exemple per a cada dia, etc., el qual el portí completament a terme, i el traslladí en net i - gràcies a Déu! - pot dir-se que és la primera obra completa que encara guardi d'aquells anys de mes incipències literàries.

Durant la meua estança a Sant Glòria, no hi faltaven, igualment que a Cluck, (abans i després de la meua interrupció dels estudis per malaltia) els passejos pel camp i per la muntanya. Visitàrem, en certa ocasió, Vilafranca de Bonany i l'ermita del mateix nom dedicada a la Verge - que ja des de menut hi havia anat dues vegades des del meu poble -; una altra vegada, el Puig de Les Brinxes, etc...; i tota la muntanya de Randa que diré que la deixí ben explorada (com el Passeig del Bon Pastor, i la Cova de Migdia...), copsant arreu emocions i records i refent escenes de la meua infància quan en romiatge d'amor

i devoció hi anava cada any amb la meua família, per la Mare de Déu de Setembre.

† A finals del juny següent aprovava totes les assignatures (la Història Sagrada & l'havia aprovada ja pel maig amb nota de Meritissimus inferior), amb les següents altres qualificacions: de Llatí, Meritus Superior; de Geografia, Benemeritus inferior; i de Retòrica i Poètica, Benemeritus inferior.

Totjust havia acabat els citats exàmens, vaig sentir decaure la meua salut i em sobrevinqueren els excitements de nervis. Un matí, de passeig per la muntanya, en una discussió vaig posar-me, com m'era costum, molt violent; vaig pendre una pedra, i, no sé fins amb quin gran de consciència, vaig llençar-la furios contra el meu contrincant. Sort que ell, acalant el cap, en sortí il·lès! Es donà acús al Superior, i el P. Grimalt, veient com

aquests carrers eren ja massa repetits i el ve-
mei no fàcil ^{que pogués} de sorgir de un mateix, tornà
escriure al meu pare, donant-li compte de
la meua situació.

Pocs dies després, aquest, venia a cercar-
me altre cop, i, per segona vegada, i ^{aquesta} primera
^{ara} torna definitiva, sortia d'aquell Col·legi flo-
tant de recordances malestrugues i d'emo-
cions, com les de Cluch, per sempre més ino-
blidables. Record que el P. Grimalt feu
constar al meu pare que només me'n anava
va ^{per motius} ~~convenció~~ ^{per falta} de salut i, com qui diria,
per tornar-li si un dia em trobàs comple-
tament bé. Les darreres paraules que ^{a mi} em
dirigi, a ~~veure~~, foren aquestes: "Tota la vida t'has
de recordar que has estat religiós!!..." I sempre
les he tingudes en compte.

- IV -

Estanga a casa(1931 - 1932)

Després de cinc anys que feia que em dedicava a estudiar, sense apenes viure mai a casa, forçosament havia d'ésser-me sobtat aquell canvi radical de vida. Jo no havia demostrat mai cap aptitud per als treballs del camp, i ve't-aquí que ara per ara no se'm presentava més que aquest pervindre. Tot i això, record que m'ho vaig pendre com amb una resignació estàica; més ben dit: amb una santa i alegre conformació, i fins em vaig sentir com alliberat d'un gran pes, per quant ara, en les hores lliures que no em faltarien, podria dedicar-me més in-

dependentment als meus assaigs de literatura.

La fatal notícia de com havia sortit definitivament del Col·legi i els motius que me n'havien obligat, no sé per què ~~for~~ que s'es-
camparen ràpidament i contribuïren, crec,
no poc a que molta gent em miràs com
una espècie de fracassat, no amb prou por-
sessió del propi seny; tot el qual semblava
confirmar jo amb amb un isolament total
i com orgullós - influències innegables del
Col·legi - que no em permetien ni la més
llen explicació amb ningú.

Vaig donar-me com amb certa desin-
voltura a tots els afers de la pagesia, i l'és
fudiant d'ahir, remirat i que fugia sem-
pre de tot allò que ~~for~~ olor de treball ma-
nual, ara s'aficionava amb gust a llaurar,
a cavar, a guardar el remat, i a totes les
ocupacions, somniant fins amb un per-
vindre dedicat a l'agricultura per al

qual no em serien inútils els meus anhels
 literaris i científics. Em dedicava a estudiar la
 Natura en cada un dels seus aspectes, exami-
 nava les plantes campuroles, imaginava tot
 un tractat de Botànica apresada al natu-
 ral, etc. Així mateix continuava igual
 que quan infant, potser amb major in-
 terès, en les aficions litúrgiques; i jo mateix
 componguí uns "Goigs a l'Immaculat Cor
 de Maria", titular d'una capelleta fami-
 liar inaugurada com en caràcter oficial
 dia 22 de Novembre següent. Per la pròxi-
 ma tardor i durant l'hivern de 1931-1932,
 em doní activament a escriure, ^{rimant} ~~vaig rimar~~
 els Misteris del Sant Rosari i alguns ^{temes} ~~temes~~ cam-
 perals. Insems, vaig sentir-me prest un xic
 enamorat d'una donzella veïna, fina
 gràcil, ingènua i candorosa com una rosa
 tot just oberta a l'aua de la vida; i, per
 dedicar-li a ella, escriví tota una obreta
 de pretensions literàries i morals, titula-

da "A Jesús por Maria", d'unes 40 quartilles; que venia a ésser com un recull de normes místiques i religioses barrejades amb certes frases i demostracions afectuoses, mig encobertes per la timidesa i un regust visible de passat orgull que la mateixa amor tendia a disoldre. Pel març de 1932 vaig compondre tot un poemeta de 150 versos dedicat a recordar amb amor i veneració aquells tres anys de la meua estança a Lluch, titulat "La vida dels meus amors"; i a principi d'Abril - entrant als meus 15 anys - portí a terme tot un repertori de composicions lúriques, entre elles les titulades "Començament de la primavera", "Goigs a la Verge de Consolació, de Sant Joan", "Sospirs", "Lamentació d'un verdol" (elegíaca), "L'Ave Maria", etc... Composicions, totes elles, d'un incipient, escrites sense pretensions ni ambicions, amb el motlle de les mateixes estrofes emprades pels gloradors popu-

hars, a fi de llegir-les després en una rotllada de familiars i amics a casa d'una tia meua, els diuaptes que anava al poble. Aquestes foren les primeres reunions literàries que vaig aconseguir juntar al meu entorn, i els primers auditoris davant els quals començà a desapdellar les meves primeres cobles que arrencaven un sens fi d'admiracions i aplaudiments d'aquella gent senzilla, ignorant, que no sabia sovint ni llegir. Per altra part, els meus llibres de formació literària ara es reduïen a les glòries pàgeses que sentia cantar pel camp; a la vida lliure i novel·lesca que devia completament donat a la pagesia; a dos altres llibres que hi havia per casa, com la Vida Devota de Sant Francesc de Sales; als modos de la Retòrica i Poètica; i a la revista franciscana "Heraldo de Cristo" que veïem a casa de l'esmentada tia, revista que jo devorava amb avidesa de vertader go-

lut, fixant-me principalment en les poesies que solia portar i demés articles literaris. D'una biblioteca pública que administrava un cosí meu, més enavant pogué treure també alguns llibres, com la "Historia de Italia" i altres, que contribuïren no poc a despertar-me de cada dia més i deixat per un veïnat, pogué llegir ^{igualmente} ~~llegir~~, per primera vegada i quasi íntegrament, el famós llibre cervantí "D. Quijote de La Mancha".

Per l'estiu vinent, començà en mi una novella crisi. Un dia de juny, de sol esplendorós i ple de poesia, jo em trobava sol pel camp, quan de sobte vaig dirigir el meu esguard vers la suntuosa muntanya de Randa que des de nostres terres s'alça al lluny, i, com estrevint per una onada de recordances - tota la bellera que aquestes fan surar sobre les passades dolors, i un xic fastiguejat per aqueixs primerencs desenganyys que en la mateixa adolescència no faltan, pensí veure en aquell juny gegant

té besat per la clarícia sobirana del sol, com
 un símbol de les meves llunyanes il·lusions reli-
 gioses ja malmeses. Recordant, emperò, que jo
 no n'havia sigut engegat, i que inclús, en
 acomiadar-me'n, se m'havia volgut supe-
 rar que en trobar-me bé de salut fins hi po-
 dia tornar; oblidant-me dels passats sofri-
 ments — que sempre els inevitables presents
 semblen encobrir —, estimulat per nous
 desitjos d'avenç intel·lectual i com de ven-
 jança sobre els meus fracassos, i agullonat,
 potser també, per novells remordiments
 i escrúpols que són corolari sempitern
 de les ànimes revolucionàries; vet^a aquí
 com per tot això em vingué la idea de tor-
 nar sol·licitar la meua admisió en la
 mateixa Congregació dels Ss. Cors. Pocs
 dies després ho comunicava a un germà; me,
 aquest, burlant-se'n de mi, em digué com
 no calia ni que hi pensàs, puix que el meu

pare, conscient dels perjudicis que per a la salut em podria reportar, no m'ho permetria mai més. Allavors jo vaig callar i fin com si no fos estat més que una idea fugissera. Tot ni entregar-me a les frivolitats d'abans, més enamorat encara d'aquella donzella veïna que a vegades visitava com un xic furtivament, portant-li adés un ramell de flors de claveller, adés l'expressió de la meua més ingénua amor; flors i amor que ella sabia correspondre amb gentilesa. Tot això, sense deixar d'escriure més versos, alguns d'ells en castellà, sobre temes idil·lics, mig fantàstics mig viscuts.

Però la idea aquella, de reformar el meu estudi eclesiàstic, a la llarga i poc a poc s'anà apoderant fortament de mi. Aliçonat per l'experiència i seguint la tàctica d'absoluta reserva, que arribà a mirar com a única possible per obtenir el triomf; enseny que trepitjant més de dues inclinacions íntimes, principalment amo-

roses; gori retenir la idea pera mi mateix,
sense comunicar-la a ningú. Pel novembre
vinent escriguí una llarguíssima carta,
de set pàgines atapeïdes, al Superior de
Sant Honorat, exposant-li tota la meua crisi,
els meus desigs de resseguir estudiant i l'es-
perança de que fos novament admès. No sé
com seria de vibrant aquella carta que,
en menys d'una setmana -20 à 25 de
novembre -, així que el P. Grimalt la rebé,
aquest la remeté al P. Jaume Rosselló; a-
quest altre demanà informacions a l'Econon
del meu poble; i, aconseguides, comunicà al
mateix P. Grimalt la meua nova admisió;
qui, ensems, escriví una carta al meu pare
comunicant-li totes aquestes coses i diguent
li com esperava d'ell que el més prest possi-
ble em portés altre cop a Sant Honorat.

Aquesta carta, que jo esperava tan
ansiosament, jo la rebí primer que nin-
guí; vaig obrir-la, tremolant d'emoió,

vaig llegir i rellegir la que adjunta enviara
 per a mi, i no pogui estar-me així mateix
 de fullejar i mirar la del meu pare. La nit
 aquella, sense haver-ho dit a ningú de ca-
 sa, inútil és dir com no pogui dormir d'im-
 paciència i des nervis. L'endemà, que era
 diumenge, entregui el sobre amb les dues
 referides cartes, al meu pare. Ningú podrà
 explicar-se la indignació, el disgust, la ira
 que se n'apoderà d'ell així que compren-
 gué tota la meua feta, que calificà de traï-
ció i de crim, tot reconvinguent-me i ad-
 mirant-se com hagués pogut obrar de
 tal manera sense que ~~ni si sap~~ escapés
 se la meua petita paraula ni sols per
 a la meua mare, a qui solia comunicar
 sempre tots els meus secrets.

Com elogi a la lletra que jo havia
 enviada al P. Grimalt, record que
 aquest dia, en la del meu pare, que no
 pareixia escrita d'un jove de quinze
 anys, sinó d'un home madur i con-

vençut." A mi, per altra part, em deia, amb
tota senzillesa, que havia rebut la mera
"monumental carta" (-sic). Se' també que
el P. Jaume Rosselló li encarregà que em fes
saber com per ella "li havia robat el cor," enc
que d'això ^{sol} me n'enterarà després indirecta-
ment.

Fins com for, al meu pare, igualment que
als demés familiars, prompte els esparrà
el disquisit, i dia 5 de Desembre vinent, aquell
em portava ^{novament} ~~altrescop~~ a Sant Honorat.

- V -

Altra vegada, a Sant Honorat(1932 - 1933)

Així que fui novament al Col·legi, molt ben rebut - és de justícia dir-ho! - per tots els superiors i demás membres de la residència, començant allí el 4^{rt} any de llatí, 1er de Greg, Curs superior d' Aritmètica, i ~~el~~ de Història universal.

Aquesta segona estança a Sant Honorat i represa d'estudis, puc dir que no fou mai caracteritzada per cap crisi notable. Naturalment! Com la crisi tot just l'havia acabada de passar a casa mateix, i el fet de consentir a tornar al mateix Col·legi d'atany

ja suposava en mi un oblit total de records
 malestrucs - i per aquí venran els lectors com jo
 no'ls he retrés per cap intent de venjança ni
 per ressentiment -, i un propòsit vertader i ben
 resolt d'adaptar-me per part meua a aquells
 mètodes de vida (que no els podia creure millors),
 ni que fossen tan difícils i austers, tot això ha
 gué de influir en mi perquè ara, de retorn,
 m'hi sentís allò que es diu vertaderament
 a pleu, i no desitjés altra cosa. Per tot això,
 mateix, doncs, les crisis no hi eren neces-
 raries. Record, altrament, que vaig donar-me
 a la vida de devoció de pietat i de devoció
 amb una empremta i vigor que mai més he
 gosades; resava amb vertadera fervor; em
 passava les hores matutines de medita-
 ció completament embadalit en altes
 consideracions espirituals, i tots els aspec-
 tes d'aquella vida es revertiren per a mi
 d'un particular i perenne encís. És
 d'austor, no obstant, que, aquell any,

L'escola Apostòlica s'havia trasllada a l'uch
 mateix, i que, per una ^{excepció} especial i circumstan-
 cial d'estudis, era l'únic estudiant de huma-
 nitats que permaneixia a Sant Honorat,
 que era aleshores ~~solament~~ Casa-Noviciat
 i seminari dels estudiants de Filosofia. Per
 aquest motiu em donaven les classes dos no-
 vicijs ex-condeixebles de prou innegable com-
 petència; i en les hores de recreació, alterana-
 va ^{també} noms els referits estudiants de Filosofia,
 com a lògic, d'una seriositat provada i ja
 poc amics de bromes a l'entil d'altre temps.
 Les declaracions de consciència, he d'observar
 també que, malgrat l'acostumada duresa
 i sentit inquisitorial que sempre revestiren
 més o menys, ja no m'aparegueren tan ter-
 ribles ide regut tan refinadament sàdic;
 puix, per qualque cosa, de min ja m'havia
 tornat en adolecent, i havia perdut ja
 un poc aquella antiga temor que de tots
 indrets em sorgia. Parsethos, tampoc en

faltaven; com, en certes ocasions, a l'Estanyol, (de d'uch major), a San Jordi, a Ca'n Perot (de Pina, amb la seva capelleta de Lourdes d'ing un bocati-ge meravellosament típic), etc... I, a l'entretant, jo em donava, amb coratge i amb alegria, a l'estudi, en el qual hi progressava més que mai.

Per totes aquestes coses, naturalment, durant aquell any escolar de 1932-1933, molt poc havia de fer en literatura, la qual procurava, per primera vegada en la vida, i ho gosava bastant, porporar a les tasques d'estudi. Així mateix, no obstant, escrivia, ~~de~~ ^{de} adreçava, algunes composicionets, i vaig atrevir-me a mostrar les provatures de quan vivia a casa als estudiants de Filosofia i als superiors, tots els quals, ja des d'allavors i per endavant, miraven ~~aprovaven~~ ^{aprovaren} amb respecte i fins ^{amb} admiració. Per a una vetllada literària del vinent Nadal, m'encarregaren uns versos, que escrivia en castellà, titulats "Navidad... ¡allegria!...",

i els hi recití; essent lloats de tots. El P. Gri-
 malt em demanà, després, que els hi deixàs,
 i aquest els mostrà en esta ocasió al meu ex-pro-
 fessor de Retòrica i Poètica, l'escriptor P. Antoni
 Thomàs, qui no pogué menys d'encoratjar-
 me - a la fi! - i de felicitar-me'n perquè re-
 guís endavant. A principis de 1933, volguí
 recopilar una sèrie de recordances sobre els
 motius del meu retorn a Sant Honorat, i
 les portí molt envant - més de 32 pàgines -, A-
 títolades "Una gràcia de la Sma. Virgen - His-
 torial de mi següenda entrada en Religión".
 Pel vinent febrer, amb motiu de la festa del
 Papa, ~~se me~~ i per a llegir també en una vetlla
 da literària, se m'encarregà un altre tre-
 ball que plasmi en un discurs ^{en castellà} titulat "El
 Papa Rey", que recití igualment. Final-
 ment, a Sant Honorat vaig conèixer, durant
 aquella segona estança allí, i per primera ve-
 gada pot dir-se, la immortal poesia de
 Mn. Jacinte Verdaguer. Record que, d'a-

mapat, em deixaren el seu llibre titulat "Sant Francesc" només per unes hores, i tant el vaig devorar i arratonir, i tant m'agradà, que en aquelles estones escasses, no poguí menys de copiar-ne algunes composicions, com aquelles dedicada a la mort del Sant, i que s'em quedà per sempre més gravada a la memòria:

"D'amunt d'Arís lo sol se'n va a la posta,
 mes altre sol a l'^{occident}~~orient~~ s'acorta,
 que no veurà l'aurora ressorgir.
 Eix astre ha amorrida l'ampla terra,
 mes ara, abans de tramontar la serra,
 s'atura a il·luminar i a beneir..."

Aquella sola lectura em descobrí tot un món ignorat de poesia. Vaig acabar d'escriure cobles i redonetes a l'estil dels glossadors populars, i començà algunes odes de major empremta i de més lírica volada. Aquestes foren, escrites successivament, les títols dedicades a la Verge, titulades "Ferires el meu cor!...", "Oda a la Verge", i "Gemecs d'embarança". He de dir, adonés, que aquesta

fou la primera influència positiva que rebé la meua
 experiència d'escriptor; si llevam dues odes d'en
 Costa - "El Pi de Formentor" i "Torrent de Pareis" - que
 a Lluís el P. Nicolau ens havia llegit, i una altra
 farien ~~del~~ del mateix Verdaguer - "L'auellet" -,
 que en el mateix col·legi reití dia 8 de Desembre de
 1929 en una vetllada literària-musical; que
 tot això molt poc suposaria en un tempera-
 ment que no fos de natura donat a aqueixes
 inclinacions. Pel maig següent, vingué a
 Sant Honorat l'Abm. Bisbe de Vich, P. Joan
 Perelló, i, pel mateix motiu, en repueren al-
 guns perquè li dedicàs una felicitació en vers,
 que vaig escriure mentre la Comunitat estava
 dinant, i de sobre-taula vaig sortir a llegir-lo
 -hi. Record que el Bisbe, cité en el pòs de qué
 riure de les meves pretencions incipiències que
 molt més en fan ara riure a mi, els llòs,
 no obstant, com a "molt sentimentals"; i, a
 la tarda, en acomiadar-se de la casa, mentre
 m'ataneí a besar-li la pastoral ametista,
 no pogué menys de dir-me: "Que siguis el

poeta de la Share de Déu!... D'allavors ençà, per tant, han tingut sempre mirades, per superiors i inferiors, i onservella hagi anat, amb tot respecte i admiració — ja més benunt ho he significat — les meves temptatives literàries, i no poy quedaren conquerits, desdel principi, a la meua més cordial amistat. Entre aquests amics, sobresortí principalment el P. Antoni Bausà, (al cel sigui) per al qual vull consignar aquí una pietosa recordança.

Per aquest mateix temps hi hagué Concell Capitular de la Congregació, i foren rellevats els principals encàrrecs de la mateixa. Fou nomenat Superior General el P. Josep Pons, i, de superior a Sant Honorat, el P. Josep Miralles Martorell. Enseny el Seminari d'estudiants de Filosofia fou traslladat immediatament a la residència del Monestir de La Real, i jo em quedí sol, com a estudiant, en la casa-Noviciat. Per aquest mateix motiu, a finals de juny següent, em feren baixar a Palma

pertal d'examinar-me a l'esmentada resi-
 dència de la Real, on vaig permanèixer per un
 parell de dies. D'aquests exàmens, no poguent-se
 justificar com havia aprofitat el curs per
 l'absència dels professors, he de dir que no en
 vaig sortir massa lluit. De Greg i de Història
 Universal vaig desfer-me'n bé; de Llatí, en
 quedí més mal parat, i d'Aritmètica podria
 assegurar que m'en suspengueren, si no fos
 que encara ^{ara} no m'han comunicat les quali-
 ficacions. Tot i això, durant aquells dies,
 vaig posar-me amb comunicació amb els
 poetes P. Josep Verd i J. Francesc Bonafè,
 els quals m'encoratjaren molt. Aquest últim
 em mostrà algunes de les seves compo-
 sicions, que ja tenien fama en la Congre-
 gació, m'impregna de lulisme, i, havent-li
 mostrat jo quelcom que devia, m'estimulà
 dient-me que "també en ésser gran faria
 bones poeries..." Després em proporcionà

els "Idil·lis i Cants Místics" d'en Verdaguer, dels quals, durant unes estones, pogué amassar-me'n a gust, captivant-me a pleer en aquella exquisi-
da font de sentiment i delicadesa que tan nota-
blement havia de influir posteriorment en mi.

Altre cop a Sant Fonorat, els superiors em
requeriren perquè escrivís una poesia per a
commemorar el Centenari del naixement
del P. Joaquim Rosselló, fundador de la
Congregació, la qual poesia recití en la vetlla
de literària que allí es celebrà a principi de
juliol, i fou llorada molt encomiàstica-
ment per tots.

Pel pròxim Setembre era el mes anse-
nyalat per a les vesticions d'hàbit als no-
viciis, i la meua admissió devia ésser pro-
posada al Concell general de la Congre-
gació. Per aquell temps, a poc a poc la
meua salut havia tornat decaure vi-
siblement, i jo mateix havia presentat que-
ixa al superior de que certes viandes no

en queien he a l'estomac. Per altra part l'an-
 tic Prior de Lluch i actual Superior de Sant
 Glòria, no pogué menys de veure en mi la
 persistència d'un sens fi de faltes de caràcter
 que, malgrat no constituïssen cap defecte
 greu en el sentit moral, podien ésser un
 positiu obstacle per a la meua admissió
 definitiva. Aquestes faltes de caràcter que
 he dit, es reduïen principalment al que
 nomenam "rarera", "extravagància", etc...
 En una paraula, s'en valgué suposar que
 "no era com els demés..." I en això sí que hi
 estic del meú conforme, i ho reconec clara-
 ment. Sols que ells, els meus superiors, per
 adonar-se'n ~~del tot~~ del tot, hagueren de necessitar
 quatre anys de tractar-me i de mirar
 de imposar-me, sempre en và, els mètodes,
 per a mi vertaderament contra produ-
 cents, de la seva pedagogia esparta-
 na pedagogia.

Com era de suposar, i jo mateix m'ho esperava ja, el Concell General, vist el motiu que el Trepa-
rit Superior proposà contra mi, es negà rotun-
dament a la meua admisió; i a ixí m'ho
comunicà desseguida, aquest. Mes, com, a la
fi, jo no havia comès cap falta greu, ni hi ha-
via res que me n'impedís, encara vaig perma-
nèixer una relativa temporada - prop d'un
mes - a Sant Honorat; fins que, després de
presentar les meves raons al Superior General
- al cap davall, el que volia jo era no donar
un segon espectacle, sortint per segona i terce-
ra vegada del Col·legi -, apleix no em res-
pongué més que amb evasives. Record que
apunta en una ~~nota~~ fulla de notes, un
sens fi de coses referents a mi, que m'ha-
via anat preguntant, com, per exem-
ple: "que en 1931 havia llegat una pe-
drada al G. Nicolau, però deia (jo) que
no havia sabut el que feia; que moltes coses
de menjar no em queien bé; que no dor-

mia tranquil, etc... (Entre parèntesi, he
 d'advertir que, a Palma, m'havien fet ~~visitar~~
 reconèixer per san Metge especialista dels
 nervis, el Dr. Joan Abrina Melis, i el seu
 dictamen contribuï no poc a totes aquestes
 prevencions contra mi). Després d'això em
 deixaren aconsellar-me encara, diferents
 vegades, amb el P. Jaume Ables, i vaig tenir
 una partida de converses particulars
 amb el mateix Superior P. Martorell,
 sempre sota l'aspecte de la més lleial i
 vertadera amistat. Últimament, conven-
 gut ~~permanenteix~~ per les raons i bones para-
 les de'un i d'altres que ~~deix~~ allò que vo-
 lien era que en bon nom i bona cara
 jo mateix em decidís a abandonar la
 Congregació, perquè el meu caràcter - com
 he dit - no s'adeia amb el lloc, escrigui
 novament al meu pare perquè vingui
 a cercar-me.

A finals de juliol, després d'acomiar-me molt cordialment de tots els PP. i Religiosos de Sant Gloriat (que, a la fi, m'apreciaven de bon de veres) sortia per tercera vegada, i per segona com a definitiva, de la Congregació dels H. Lons; i, un cop més, s'esfumaven els meus ideals d'estudi; enc que no, les meves ambicions literàries que més que mai preuien forma real i empremta vigorosa.

- VI -

Un altre parèntesi a casa(1933 - 1944)

Si per l'estiu de 1931 havia sortit del Col·legi amb certa afronta per quant hi havia "allò" de la celebra pedrada, i les remors de que anava perdent el seny..., no així fou aquesta vegada que es podia atribuir més exclusivament a deficiències de salut.

Creguent, adoncs, que efectivament jo no tenia vocació eclesiàstica i que seria inútil engrandir-me'hi altre cop, aviat em torní donar a les frivolitats dels 15 anys, començí a freqüentar una altre donzella veïna que demostrava apreciar

me ardevorament - molt més que jo a ella, tot i estimarla sincerament -, i per a ella escriguí varies poesies que amb el temps (quan reformaria els estudis a la Missió dels Païls), hauria d'esqueixar ple d'escripsols; ensems que n'anava escrivint sobre tots els temes de la natura amb més impetu que mai. Entre elles sobresortí una elegia "Recordances," dedicada, en sentimental endreça d'amor i cortesia, "als PP. i GG. de la Casa-Noviciat de Sant Honorat", que els vaig enviar i en valgué una carta, molt afectuosa i plena de bons consells i santes orientacions, del Superior, en la qual feia constar "com senti^{ex} igual ell i els demés, que hagués hagut d'abandonar aquell tranquil ambient..."

Per la pròxima tardor, començí tota una obra que es titula "Lliri de Nazareth - Vida angelical i mort d'amor de la

177

Verge Maria", de 160 quartilles, la qual
 obra escrivié ràpidament, en poc menys
 d'un mes. Quan encara no la tenia acaba-
 da, vaig mostrar-la a alguns veïns de la nos-
 tra posada de Sant Joan (d'aquells que venien
 a les tertúlies dels meus 14 anys), i els ~~ta~~ llegia,
 mig tremolós mig entusiasmats, tot aquell
 caramull de pàgines vibrants de poesia
 i de lirisme juvenils. Mon cor sentia ja,
 be' que encara una mica inconscientment,
 la set de l'aplaudiment, de l'admiració
 i de la glòria literària. Aquells amics
 em significaren com devia mostrar tot
 allò a l'èconom, Mn. Frances Mas, puix
 que per força havia d'agradar-li... De tot
 d'una, a mi no em convencien apleixes
 raons. A mi em semblava que aquelles
 coses no m'hi podien interessar a aqua la
 gent sencilla, més ignorant i més poc
 lletrada que jo, però no mai, a perso-

nes de carrera, com és ara tot un br. red-
 nom del poble. Però tant m'ho arribaren
 a insistir que un dissapte a la nit, mig in-
 decís mig vergonyós, no pogué menys d'ar-
 ritar-me per casa d'ell, de l'esmentat red-
 nom, amb els manuscrits mig embastats de-
 vall l'aixelle. En presentí a ell; el saludí
 atentament; ell em correspongué amb tota
 amabilitat; i vaig dir-li el motiu de la me-
 va visita, ensems que li anava mostrant
 dos grossos quaderns de 80 pàgines cada
 un; un d'ells encara no prou acabat
 d'entrellistar. En poques paraules, diré com ell
 em tractà del més bé que mai hauria somi-
 at, i, com a quella nit es trobava molt en-
 feinat, es quedà amb una de les dues pla-
 quetes (la ja acabada), per tal d'exami-
 nar-la durant la setmana vinent i
 dir-me, al cap de vuit dies, la seva opi-
 nió.

El dissapte següent torní a visitar-lo amb l'altre quadern ja acabat, i ell em felicità; llegírem alguns fragments, plegats; i em digué que de cap manera ho esqueixàs. Això em valgué, més que res, que ell s'interessà ^{molt} per mi, i, com ignorava segurament les meves vel·lituds amoroses amb certes donzelles camperoles, em parlàs en termes d'orientació perquè seguís els meus estudis eclesiàstics, dos cops interromputs, en la Congregació dels Pairs, que prompte devien venir a donar una missió al poble. Les seves paraules i consells caigueren favorablement dins el meu cor; deixí anar les demás lletjures, i - encara que reconec com tot allò no fou més que suggestió permesa, altrament, per la Providència - aviat em creguí novament amb vocació per reprendre els avant-dits estudis.

Al cap de poc, el mateix em presentà al P. Joan Pasqual, S. J. que aquell any predicava el novenari de la Immaculada, al meu poble, i m'hi recomenà fervorosament.

Més il·lusionat, a dir ver, amb la literatura
 que amb la vocació eclesiàstica — torn a observar
 que crec ben possible no haver-la sentida mai
 de bon de veres, però molt menys en aquesta
 nova ocasió — em presentí una nit al dit
 P. Pasqual, tot mostrant-li el farcell dels meus
 manuscrits, com qui esperàs d'una autori-
 tat competent el fall infalible i etreu que a-
 provarà o reprovà allò que era el centre prin-
 cipal de les meves ànsies i desitjos: la meua
 passió de incipient escriptor. Però, i quin no
 fou el meu desencany de veure com, enlloc
 d'animar-me i encoratjar-me, sense dignar-
 se ni sols a fol·lejar la primera pàgina
 dels meus manuscrits, no va fer més que
 aixecar les meves il·lusions, dir-me com
 eren inútils els meus esforços puix que "ja
 hi havia massa llibres impresos", i que
 únicament havia de procurar entrar en
 l'esmentada Congregació dels Pairs, m^{re}.

rant d'aprofitar aixís els meus malmenors
anys d'estudi!... Hi hagué un moment que,
astorat i esglaiat de sentir allò que pareixien
profecies de l'altre món (i que ara crec que
no eren sinó desbarats a balpuena), quasi
em vaig sentir convergut de la meua inútil-
litat literària i d'enviar-ho tot a fre-
gir ons de lloc. Volqueren les circumstan-
cies, però, que aquella mateixa nit, mentre
~~el mateix~~ ~~sempre~~ ~~exponent~~ el referit P. Par-
qual es quedà una estona en la seva alco-
va per resar o estudiar el sermó de l'en-
dema, anàs després a saludar l'econom
que, en el menjador, es passava la vetllada
vora l'enalfa-panxes tot mirant la premsa.
Abatut de cap a peu, returant d'empa-
gament, quasi ni gosava dirigir-li la
paraula, no sabent com dir-li el parer
i els consells que aquell altre m'havia do-
nat. Parlàrem dues paraules i, davant la
meua conferrió, ell es posà a riure. Allavors

em convidà a seure i em pregà que li lle-
 gís d'entre aquells manuscrits d'capítol que
 a mi em semblà més bell. Obeïnt les seves in-
 tencions, i alenant ja una mica més, vaig o-
 brir una d'aquelles plaquetes i arqui un paràgraf
 que parlaven sobre "les excel·lències del nom
 de Maria". Tot mirant de refer les passades
 emocions em posí a recitar-li ambren Trem-
 losa mig velada per la vergonya i la temor
 de novebre una altra carabassa semblant
 a l'anterior, que m'acabàs d'arreglar el cop.
 Quan l'haguí recitat, l'ècònom, entusias-
 mat i sorprès, em donà una des les entova-
 bones per mi més ben retudes i, a la llarga,
 més agraïdes en la meua ^{existència} ~~vida~~. Ah! Allà
 vos tornava a la vida... Així mateix
 encara quedava qualcú que s'agrada-
 va d'aquelles coses meves... Déu meu!
 Ningú podrà explicar-se el doll de co-
 nfortança espiritual que torní reco-

brar en aquells instants. I, a més de tot això, i com per afegit, em prometé la seva intercessió i ajuda per fer real i possible el meu ingrés a la Congregació dels Pails.

Intretant, de per altres parts m'arribaven consells diferents: uns em deien que em presentàs com a soldat voluntari en l'exèrcit a fi de seguir la carrera militar; altres, que miràs d'obtenir un emplec o col·locació que em pogués fer sortreure de la vida del camp, viltinjada, i mirada com a pròpia només de fracassats; i altres, finalment, es congratulaven amb mi de que volgués seguir els passats estudis. A la donzella aquella, que m'estimava^{de cor} i que jo cregut estimar, li costaven, aquestes decisions meves, llàgrimes, vives i ardoroses d'afecte i de disgust de veure's incompre-
sa; i els meus pares, si bé veien prou que això no em convenia molt i que no en

sortiria molt ben parat, de totes maneres no s'hi oposaren gaire considerant com tantmateix aquestes eren les inclinacions del meu caràcter.

Jo, per altra part, continuava sense parar en les meves tasques d'exercici literari. M'havia procurat, de Madrid, algunes obres literàries, entre elles: "Azul" de Rubén Darío, "Regina" de Lamartine, "Tres contes" de Flaubert, poemes de Salvador Rueda, etc... "La caseta solitària" de Puschkín, "Les Nits blanques" de Dostoyewski, "Els camperols" de Chejov, "Sonata de primavera" de Valle-Inclán, etc... Tots aquests llibres exerciren des d'allavors una influència màgica en mi. Vaig assaborir Lamartine amb delectança d'enamorat. Puschkín i Dostoyewski foren decididament grans amics meus. De Valle-Inclán en còpsi la musicalitat còmpredora i em quedaren profundament gravades aquelles frases se ves: "¡Fué Satanáas! ¡Fué Satanáas!..." Però,

principalment, fou Rubén Darío qui exercí una preponderància immensa en mi, i em vaig declarar, resoltament, partidari seu, obrint-se el menyor a totes les corrents de modernisme i de ~~bouquet~~ comprensió. Vaig imitar, en successives provatures, les seves proses meravelloses de "El rubí", "El fardo", "El Pájaro azul", "Palomas blancas y garzas morenas", i, com el seu "Ricardo, poeta lírico incorregible" ~~vai~~ em doní a fantasiejar quimeres romàntiques i idil·lis plens d'encant. Enseny, vaig amargar-me, de cap a peu, en la mar deliciosa i fresca dels seus poemes: "Canción de otoño en primavera", "A Margarita Debayle", "La novia", "Cosmópolis", i, particularment i damunt ^{tot,} la seva cèlebre i immortal "Sonatina!"

"La princesa está triste. ¿Qué tendrá la princesa?
Los suspiros se escapan de su boca de fresa
que ha perdido la risa, que ha perdido el color...
~~Está mudo el teclado de su clave sonoro.~~
La princesa está pálida en su silla de oro;
está mudo el teclado de su clave sonoro;
y en un vaso olvidada, se desmaya una flor!"

Darrera poetes de l'envergadura de Rubén Darío,
 de Lamartine, de Puschkin i de Dostoïevski,
 obert el meu esperit a l'embat universal i a les
 enlairades emocions que agomaven els genis
 de totes les pàtries i de totes les edats, comencí
 a soniar, primer cop, en qualque cosa més
 que allò de quan era a Lluç, als meus
 12 anys; veure'm amb l'aureola de sant so-
 bre els altars; o de, quan més menut, subli-
 mitzat entre una onada d'encens, sobre
 el presbiteri de l'altar major, ^{i abans que} revertit de
 celebrant. Ara volia, per damunt tot això,
 xò, arribar a ésser un gran escriptor,
 en prosa i en vers; donar-me a conèixer;
 ésser admirat de tothom; fer-me un
 nom que figuràs, no en el santoral
 dels calendaris, sinó en la llista posi-
 tiva i vertadera dels que formen la glis-
 tòria de les lletres humanes...

Ademés de tots aquests llibres, no en

187

descuidava d'altres tan interessants com els "Estudis filosòfics sobre el Cristianisme" de August Nicolás, "Les Criatures" de Ramon Sabunde, "La medecina de les passions" del Dr. Descuret, etc... que, entre uns i altres, contribuïren eficazment a no deixar decaure en mi la foguera intel·lectual de cada dia més amorosament aturada. I, ara més que mai, omplia quartills i més quartills... No pogueu ^{dir} pàgines d'aquell temps encara vives del meu arxiu. Aplecs de versos bàrbars, però palpitants; reculls d'artidets en prosa, que porten títols generals d'"Albor..." i de "Quadres de sublimitat", etc... parlarien de les meves entusiastes activitats durant aquell hivern de 1933 a 1934, en el meu inol·lidable recer de Jon Castanyer.

-VII-

En la Congregació dels Païls(1934)

A finals de gener de 1934 viriqueren al meu
 poble els PP. Païls, a donar-hi una missió, i amb
 ells i per mitjà de l'econom del meu poble, qui tregué
 casa per mi, fin prompta i ràpida amistat; tant
 que el vinent dia 3 de Febrer, l'endemà mateix de
 concluida dita missió, ja entrava a la llur ca-
 sa-residència de Palma. Ara, aquí tindria
 ocasió de conèixer un poc la vida de la gran
 capital, cosa plaent i agradable al meu cor d'a-
 dolercent que tot just començava a obrir-se a
 totes les il·lusies i a totes les esperances, i que ja
 no mirava la vida amb aquell mateix mi-

ticisme ombrivol dels anys passats. A Palma, a-
damés, en les poques setmanes que hi estiguí, tro-
bi lleure per visitar les principals esglésies, que
allavors encara no coneixia; com també diferents
barris de la capital, i alguns encontorns de la
part de Valldemossa i Soller, ~~per~~ on fui a pas-
setjar amb el Superior P. David Bartolomé, du-
rant aquell mes de Febrer amb flors d'ametller i
solei vessant de poesia.

Al llarg del temps m'és precis reconèixer
que no entrí a la Missió per cap impuls de prò-
pia i verdadera vocació. Hi aní, simplement,
perquè m'hi duqueren, em sentia inclinat
a l'estudi, i a la vida intel·lectual m'atreia;
no per res més. Altrament, sinó, i per què
se m'estremia dolçament el cor, mentre un
diuenge passava pel carrer, al costat ma-
teix del Superior P. David Bartolomé referit Su-
perior, quan em feria l'ànima l'esquard
l'esquard d'una donzella de quinze anys,
i sense voler em portava la mà als cabells per

decantar-me'ls de davant la cara i confegir-los
 amablement a la denxa juvenil ~~sin~~ més de poeta
 que d'estudiant de capellà ? ... ¿? per què un
 altre dia, sortint al jardí, em vaig sentir profun-
 dament i amorosament torbat davant aque-
 lla juveneta de posat ingenu i candorós que a-
 guaitava pel terrat, i, enlloc de fugir-ne, per en-
 cobrir les meves intencions em posí a mirar-la
 detingudament, ^{parcament} amagat per entre un enderi-
 vell de plàtans i rosers ? ... No. Yo confès cla-
 rament ~~de~~ que de vocació eclesiàstica no n'he
 sentida mai, però molt menys en els Païls.
 Crec resoltament que el fet dels meus quatre
 anys i aqelles paraules: "També jo vull é-
 ser capellà !..."; no es deven interpretar literal-
 ment. Segurament si en aquella ocasió ino-
 blidable jo hagués pogut parlar amb l'experièn-
 cia de vint anys més envant, ho hauria
 dit de la següent manera: "També jo... (com a-
 queix personatge voltat d'encens, de música
 i d'admiració sobre els escalons del presbiteri)

vull ésser... (igualmente revestit amb la immortal
 investidura dels elegits de Déu cridant l'atenció de
 tots) capellà... (sacerdot de la inspiració sagra-
 da, mantinguent el culte sobirà de les idees i dels
 pensaments)!... "i No és ver, lectors, que aquest
 i no altre sembla el sentit autèntic i vertader d'aque-
 lles profètiques paraules de infant? i M, qui en podrà
 dir que tantmateix, i a pesar de tots els meus fracas-
 sos i contracops materials, aquelles paraules no
 s'han acomplides en mi?... Sí. Sacerdot he si-
 gut; sacerdot he gosat ésser del culte suprem
 i elevadíssim de la Poesia, que és, per a mi, el
 més sublim, el més august i el més diví de tots
 els sacerdois. Perquè en l'altre, el sacerdoti cris-
 tià, no hi faltaria qui s'hi atanci i en rebi
 la consagració sense ésser-ne elegit per Déu,
 puix que la cerimònia visible de llut un-
 ció és, al capdavant, practicada per màny
 d'homes. Més, en el sacerdoti de la Poesia,
 el veredicté humà no hi pot entrar en
 res ni per res. Tots els títols i elogis que

Ningun conferir els mortals a un altre mor-
 tal no bastaran mai per ungir-lo i consa-
 grar-lo poeta, si aquest abans no ha sigut ele-
 git pel númen. i Qui, per tant, s'atrevirà a
 negar que no és aquest el sacerdoti d'origen
 més diví, més inequívoc i més autèntic de
 tots? Aquest, doncs, i no altre, havia d'ésser
 el sacerdoti a què sols podia aspirar, cons-
 cientment o inconscient, des de menut, des d'a-
 quell ~~dia~~ primer dia que comenci a perce-
 bre la manyaga i dolça temptació de la
 glòria. Fets els demás anhels sacerdotals
 a què pensí aspirar, a la fi no ^{serviren} ~~foren~~
 més que per als medis disposats per la Pro-
 vidència a fid'arribar al vertader mon-
 sacerdoti; per tant, no foren sinó il·lusions,
 suggestions, i, en certa manera, desvia-
 ments del meu únic camí. Per tot això,
 ara no m'estrany d'aquelles inconseqüèn-
 cies mentre estigui amb els Païls. No obstant,

crequent, com he dit, que si que efectivament tenia
 allavors vocació sacerdotal, m'hi feu, — mal-
 grat no gosar-ho sempre — de vèncer moltes incli-
 nacions d'adolescència, de refermar moltes mira-
 des, d'ofegar molts d'impulsos i d'acallar mol-
 tes veng temptadores i delicioses que s'aixeca-
 ven contínuament dins mon cor. Però, — ho
 repetesc — jo no sentia cap mena de vocació
 eclesiàstica. I sinó, més encara: i per què en
 l'església, per exemple, mentre ajudava al
 capellà donant la comunió als fidels, el
 meu esguard se n'anava irresistiblement
 darrera certa donzella de posat gentil i an-
 gelical que s'atancava al combregador?
 I, per què tot el meu ésser s'estremia dol-
 çament i no hi havia manera de vèncer la
 suggestió irresistible de mirar i remirar,
 de cua d'ull, a aquella altre que prega-
 va mans juntes davant la Verge Mi-
 raculosa?... Motiu de pecat? Estic ben tan

194

quil i convergent que el més fanàtic penitent
 de la Gebaida no senti mai tanta puresa en
 sos anys de feresa solitud com jo en sentia
 esguardant pietosament aquelles cares de rosa
 i lliri que m'embaumaven només de con-
 templar-les a distància, malgrat tots els
 anhels i quimeres d'ésser capellà, i que les
 hauria adorades com s'adora a la ma-
 teixa Mare de Déu... Dic, senzillament,
 totes aquestes coses ^{un cop més} (per on vengran els lectors
 que no em vull pintar com a cap sant,
 sinó com a home, que ho torni observable
 les pretencions no ^{tenen} aquestes ~~tristíssimes~~ con-
 tar elles) perquè no s'escandalitzi ningú
 de veure com la meua estança amb els Païls
 no fou mai tan exemplar com ho pogue-
 ren ésser, en certes ocasions, les de Lluch i
 Sant Honorat, que, si ho foren, va ésser prin-
 cipalment a causa de temor de l'infern
 i del judici de Déu. Les normes del pe-
 dagogia que empraven els Païls eren

195

molt diferents: eren normes d'amor, de compren-
sió, de caritat evangèlica, de benevolència en-
vers del pròxim per pecador ~~per~~ que ho (no com
a Lluch que ens feien tenir aversió fins ~~per~~
per al sol nom de pecador), i de humili-
tat somrient molt agraïda a aquells altres
tan retrats i orgullosos que no permetia mai
una paraula afectuosa del més gran al
més petit. Per totes aquestes coses, repetesc, la
meua estança en els Païls no es caracteritzà
mai per aquells esclats de fervor heroica vis-
cuts temps enrera; però, això sí: hi apren-
guí més lliçons de vida pràctica i autènti-
cament cristianes en sols mig any de
conviuir-hi, que no en quatre d'estarant els
dels Ss. Cors. Aquestes noves maneres de peda-
gogia - ho confès per endavant - no entra-
ren de tot d'una en mi ni en conqueriren
de cor; previngut com hi anava amb l'au-
teritat ombrívola i coll-torta d'aquells altres;
i, potser, han necessitat set anys rodons
per arribar a imposar-se definitivament

195

molt diferents: eren normes d'amor, de compren-
sió, de caritat evangèlica, de benevolència en-
vers del pròxim per pecador ~~per~~ que ho (no com
a Lluch que ens feien tenir aversió fins ~~per~~
per al sol nom de pecador), i de humili-
tat somrient molt agraïda a aquella altre
tan retreta i orgullosa que no permetia mai
una paraula afectuosa del més gran al
més petit. Per totes aquestes coses, repetesc, la
meua estança en els Païls no es caracteritzà
mai per aquells esclats de fervor heroica vis-
cuts temps enrera; però, això sí: hi apren-
guí més lliçons de vida pràctica i autènti-
cament cristianes en sols mig any de
conviuir-hi, que no en quatre d'estarant els
dels Ss. Cors. Aquestes noves maneres de peda-
gogia - ho confès per endavant - no entra-
ren de tot d'una en mi ni en conqueriren
de cor; previngut com hi anava amb l'au-
teritat ombrívola i coll-torta d'aquells altres;
i, potser, han necessitat set anys rodons
per arribar a imposar-se definitivament

en mi. Mes, per damunt tot això, m'evitarem
 — i aquest pic sí que ho puc dir ben clar i ben alt
 i en elogi dels referits PP. Pails! — tot aquell casc
 mull de tremendes crisis, de remordiments, d'les
 crisiols i de possible sacrilegis, per allavors i
 per sempre. Més encara: sota llur influència
 benefactora, al llarg del temps hi he après la via
 il·luminativa d'amar a Crist per l'amor i la Con-
trició, i no pas per la temor i l'atricsió, que això
 era tot el residu que portava de Lluís i Sant
 Honorat. És ver que el temps que hi estiguí,
 amb els Pails, fou relativament curt per
 poder-hi tenir cap crisi notable; però, ben mi-
 rat, n'hagué pogut ésser més que suficient. Sob-
 que les coses haguessin socceut a la inversa:
 que, després de quatre anys d'estudi als Pails,
 m'hagués estat mig més als SS. Cors, i qui en
 negarà que la crisi no hi hagués progredida ésser,
 quasi inevitable i catastròfica? Mes, ara,
 passant per damunt d'aquestes ^(observacions) que més enavant
 i més oportunament continuarem, seguim el
 fil de la narració.

197

Després de passar unes setmanes a la resi-
dència de Palma, dia 24 de Febrer pròxim, a
la nit m'embarcava cap a Catalunya, acon-
panyat del ~~R. Fr.~~ ^{R. Fr.} Arsenio S. Puerto, Provincial
dels PP. Dominics d'Aragó, qui es portà amb to-
ta cura i delicadesa envers ~~de~~ mi, durant a-
quell viatge. Joan, l'endemà, arribàrem a
la gran ciutat de Barcelona - empori del
vi, i de la cultura - aquest m'acompanyà ama-
blement a la residència dels Païls. Aquí, des-
prés de saludar i ésser ben rebut ^{del Superior} de ~~tots els~~ PP.,
~~de~~ descansà una estona; i més tard, vaig
sortir a visitar un poc la capital, la Catedral,
el Forment de Pietat, etc... A la tarda, pre-
guí el tren cap al poble de Bellpuig, dins
la província de Lleida, a 127 Km., per a
ingressar en l'escola Apostòlica que els dits
Missioners tenien allí. Record que aquell viat-
ge per terres desconegudes fou ple d'emoció
per a mi; travessant innumerables poblets,
muntanyes, planures, túnels; i passant
per Manresa i prop de les enfiadades crestes

del gegantí Montserrat; mentre en aquella tarda,
 emborçada i trista, el sol tramontava les llunya-
 nes serres sense fi, enmig d'un esclat de senti-
 ment i de grandesa inoblidables. Ja ben entra-
 da la nit, arribí a Bellpuig; ~~aní~~ al Convent,
 una única a les afores del poble, i fui presentat
 als preceptors i Superior P. Rafael Socies. L'en-
 dena, aquests, es cuidaren amb tota sol·licitut
 d'organitzar-me un pla especial d'estudis
 per ~~el~~ qual joqués cursar ~~et~~ ^{en} un quint any
 de ~~Latí~~, el segon de Greg, el Francès, la His-
 tòria d'Espanya, Religió i Moral, i Història
 de Literatura. De Latí ~~tenia~~ ^{era} fou el meu pro-
 fessor el P. Joan Padrós; de Greg, ~~el P. Bertrán~~
 i de Història d'Espanya, el P. Pere Masden;
 de Religió i Moral, el P. Socies; de Francès,
 (en classes individuals) el P. Ivrich. La His-
 tòria de ~~la~~ Literatura, l'estudií particu-
 larment.

Així fou, doncs, com ara, als meus 17
 anys i després de tantes i tan variades in-
 cidències juvenils, em tornava trobar no-

vament en un Col·legi molt semblant al de Lluch. Hi havia prop de quaranta estudiants entre els diferents cursos de Humanitats, compresos generalment entre els vuit i devuit anys. Les impressions que em feren aquella nova vida tan sobtadament i radicalment canviada de mètodes, enc que no d'essència, seran difícils de descriure. Perquè si jo, d'una religió diferent haagués passat a una altra, molt conforme i natural seria que aquestes impressions fossen clares, concretes i ben definides, en quant a complacència o contrarietat. Però, no. Jo venia d'una congregació catòlica q una altra que ho era igualment. Religiosos i de tendència missionera foren els meus preceptos de Lluch, i religiosos i de tendència generalment missionera eren també aquets altres que ara ha vien d'emmotllar-me novament. i ¿com podia ésser tota aquella diferència tan rotunda i tan enorme, de mètodes, de costums i de reglament?... i No era a Lluch que un

dia fui severament castigat perquè ^{tot impacient i nerviós} mentre ~~sem~~ grata-
 tava una cama, deixí entreveure als demés una mirda
 de pell somrosada, i això era tingut com un delic-
 te contra aquella ~~virtut~~ allò que anomenàvem
 "virtus angelica" i que de fet convertien en "virtus
 tiranica"?... I no era allí mateix que ni sols ens
 era permès de sortir del nostre dormitori individual
 sense haver-nos posat abans totes les preudes de roba
 per por de no escandalitzar ningú si ens veien amb
 el coll de la camisa desembotonat i perillós, igual-
 ment, la tan bescantada virtut dels àngels?... I
 no era allí també que anàvem bruts de cap a cap
 d'any, sense facilitats de pendre un bany de tot
 el cos, per la mateixa feïestió d'aquella virtut que
 no comprenièm i ja ens feia viure?... I no
 era allí, repetesc encara, que ens feien estar agen-
 llats tot el temps del rosari dalt el cor i, mentre ve-
 sàvem sense saber què fèiem, pensàvem Déu
 sabent amb què, distrets completament per la mo-
 lestia i la fatiga de no poder-nos redimir enlloc,

tot dolguent-nos els tendres genolls del càll que eny hi arri-
 bava a sortir?... i Y com ara, aquí, en una congre-
 gació semblantment catòlica, tanta transformac-
 ió i tant de canvi? i Ara fue aquí, tot al·lò de la
 "virtus angélica" fos enviat a rodar i a fer viure
 les beates? Però no. Imposi a llegir les Constitucions
 de Sant Vicent de Paül i precisament, i tant o més
 que en el Sagrat Cors, la virtut de la Santa Puresa
 hi era el punt més important i més remirat...
 i Com, doncs, per a la concepció dels mateixos
 fins i efectes s'empraven unes normes tan es-
 tranyes unes de les altres? i seria que aquesta
 Congregació fos d'una vida molt relaxada i
 fervertida? Tampoc en podia ésser: cabalment
 el Papa l'havia afavorida continuament, més que
 a cap altre congregació ni ordre religiós, amb
 privilegis i distincions a balquena, i era la més
 ben mirada per totes les jerarquies eclesiàstiques.
 I a més, d'aquesta gran família missionera
 per títol i per essència, era d'on en sortia el rebrot

més il·lustre i més bell del catolicisme, que són les Filles
 de la Caritat, les primeres que es fundaren en l'Esgl-
 sia i les més nombroses i de vida més exemplar.
 ¿Qui me'n dirà la contra?... ¿Y no era, doncs, a-
 quí que ara ens feien dormir a tots, grans i pe-
 tits, en un sol immens dormitori i amb els llums
 encesos tota la nit, a fi que ens poguéssim veure
 bé uns als altres quan ens ~~ass~~ llevàvem amb les
 preteses interiors?... ¿On se n'eren anades ara
 totes aquelles suposades temptacions? Ai! Record
 que al primer vespre fou tant l'empagament
 de desnudar-me davant tothom, que no l'hauria sen-
 tit major una donzella de quinze primaveres obli-
 gada a fer-ho enmig de la plaça voltada de
 públic!... ¿Com no venien allavors aquelles tan-
 tes temptacions i curiositats que a molts de Lluch sé
 cert que els venien dins el dormitori individual
 mentre sabien cert que ningú els podia espia-
 r a través de les parets i les portes tancades?... ¿Y
 com ara no sols en era permès, com qui din, de

passejar-nos amb calçetets blancs, sinó que inclús
 érem obligats periòdicament a vestir-nos el trat-
 ge de banys en el mateix pati de recreació, i, adés
 en un saferetx, adés en unes dutxes; ningú podia
 escapar-se de la higiene més severa i més saluda-
 ble?... Record també que a la primera vegada
 — tot als meus 17 anys, i davant persones del mateix
 sexe, i jo que, certament, no havia sigut mai cap
 sant... — em devingué un tremolor de confusió,
 de rubor i de vergonya que ningú l'hauria sentit
 mai més semblant damunt la terra, per pudí-
 bund i honest que fos estat!... El que no vaig
 sentir mai ^{però} si ho dic ben clarament, foren els su-
 posats malys pensaments i temptacions de veure
 tothom amb mitges robes... i com, adames,
 ara, enlloc d'obligar-nos a les llargues oracions
 sempre d'agenollats, no sols les nos acurtaven
 tot el possible, sinó que ens posaven reclina-
 toris per a tots, i el rosari nos el dividien en
 dues parts (tres desenes a la tarda i les res-

tants a la nit) perquè no ens fessin tan causats
i, consegüentment, les poguéssim resar amb menys
possibilitats de distracció? ... i A qui venia tot allò
que a mi - ho confès sincerament - de tot d'una
em semblava un escàndol terrible, i estranyava
que Déu no ho castigàs immediatament pitjor
que a Sodoma i Gomorra? ... i Y per què ara, així-
mateix, aquells preceptes de llarguissimes i seculars
experiències (deput al meu caràcter auster, ombri-
vol i recullit per natura) em retreien aquells ma-
teixos defectes que en els Ss. Llocs - orgull, egoisme, extra-
vagància, etc... -, i em deien que n'eren, purament
i visiblement, influències d'ells (o sigui; fomentats i
fets prevaler per llur equivocada pedagogia),
i m'aconsellaven amablement que deixàs **anar**
totes aquelles "broquerades" tot allò que no
eren més que "lluquerades"? ... i Y com aquí,
observ encara, enlloc d'obligar-nos a aquella
rigorosa etiqueta moral de Lluch, que no ens
permetia tocar-nos ni sols per la roba a fi

que no ens vinguessin - Déu no en guard a tots! - a-
 quella onada de mal pensaments i pecatots, aquí,
 repetesc, el primer que feien aquests novells pre-
 ceptors meus era donar-me una abraçada profunda
 i estrènger-me contra llur pit amb tota la força
 que es pogués imaginar? i On serien, digau-
 me, tots els mals pensaments que ~~ara~~ no en
 sentia ni un? ... Ningú mai es podrà fer
 còrrrec de les contràries emocions ~~que~~ i impres-
 sions que m'investiren tot de sobte. Jo rumia-
 va per mi mateix; i cercava on estaria la raó;
 i fins no pogué menys de deixar endevinar la
 meua sorpresa a qualque companyó. Els meus
 preceptors se'n adonaren prompte, i en les hores
 de recreació em demanaven explicacions
 que jo - estimulat sempre per llur cara ale-
 gre, desinvolta i sorrrient que sempre mos-
 traven - no podia menys de contestar sin-
 cerament; no com a Lluch quan ens inqui-
 rien a força de temor i mala cara... Alla-

vots ells miraven de desenganyar-me, de im-
 posar-se'm per la força de la benivolència; i en
 feien veure amb bones paraules com no era efecti-
 vament aquell l'autèntic sentit de l'Evangeli,
 ni eren aquelles les normes d'amor, de humi-
 litat i de delicadesa que Jesucrist ens ensenya.
 Delicadesa! Confès que en els Païls jou - i mai
 en els II. Cor! - on en percebí amplement l'aro-
 me d'aquesta bella virtut. Delicadesa! Si, aquesta
 manera **dolça** i eficaç de tractar amb el pròxim;
 d'ésser tolerants amb tot hom; de fer nos humils
 davant els més petits; de no mostrar mai a
 ningú aquell pam de morres i mala cara amb
 què sempre ens havia d'escometre el superior
 d'aquells altres. ¿Qui en negarà que no sigui aque-
 sta la virtut més típicament cristiana i més
 autènticament evangèlica? Jo m'imagin un
 Jesús nasarè, de llarga cabellera i ulls de mise-
 ricòrdia, reconvincent dolçament i suau aquells
 mals done de vora el pou de Jacob; o perdonant

la dissortada adúltera que el fariseu volien apedre-
gar; o fent plorar, amb una mirada, al deixeble
Pere que l'havia negat. I me l'imagino, també, re-
criminant la hipocresia dels seus contrincants,
i llançant anatemes contra el món, i abordant-se
a tocs contra els mercaders del temple... Mes, com
no me'l podré imaginar mai vessant tombant les
celles i estrepant les barres i vessant d'autoritat
per a parlar amb els infants. I Venen ara, els lectors,
la diferència entre mètodes i mètodes? i qui em
negarà que això darrer és la norma que a Lluís
i a Sant Glòria empraven per educar-me, i men-
tre que en els Païls era tot al revés?... I On es-
tarà, doncs, l'autèntica perfecció de l'Evangeli?...
i seran necessàries encara més paraules per de-
mostrar com els Païls s'imposen per tot arreu,
en col·legis, institucions i missions, per la força
de l'amor; i com en els St. Cors ho fan gosen no
més per la temor i la mala cara? i Compre-
nen, ara, els lectors, perquè un catòlic s'ha gi-

rat més endarrere, i s'esbalçat frenètic i furibund
 contra ~~el~~ uns antics preceptes que empraren envers
 d'ell tan equivocades maneres d'educació, i que, ob-
 cecats en llurs sofismes i refinat orgull, m'atribui-
 ren després, solament a mi, tots aquells defectes que ells
 mateixos, inconscientment, m'havien fet prepon-
 derar? i l'hi haurà ningú que gosi afirmar en-
 care que sols ho he fet per ~~penjansa~~ penjaça, quan jo
 només he volgut establir una comparança, exa-
 minar la perfecció segons la meua experiència,
 i llançar el meu arís a la part que m'ha sem-
 blat necessària? Cert, que els mètodes d'edu-
 cació per la temor, seran, si volen, fontins i
 de bon fruit per a centres de criança obliga-
 tòria, on sols hi assisteixen malanats i de-
 linquents de pel carrer; mes, no és aquesta la
 qüestió que ara observam. En segon terme, tampoc
 no és la meua intenció ficar-me en el règim in-
 terior de cap d'aquestes dues Congregacions, que,

malgrat conèixer-lo bastant, a mi no m'afecta en res ni perres. I, finalment, no deix de tenir en compte aquelles paraules de l'Escriptura: "Recorda't dels teus novíssims i no pecaràs!..." És ver que la temor de l'altre món és un gran motiu per alliberar-nos del pecat; mes, i des que morí Jesucrist en la creu i per nosaltres fou entregat com a víctima propiciatòria, i hi ha una mica més que puguí dir que serà vertadera salutació aquella que es basa en la temor i no en l'amor? No obstant, si tot això no basta per demostrar la pureza de la meua voluntat, aquí vau la seqüència de les meues humanes confessions: a pesar de totes aquestes observacions que al llarg de les meues experiències he arribat a caure, he d'assegurar que allavors, mentre vivia amb els Païls, com portava aquell deix d'orgull innat, però principalment fonentat per la vella educació, em pareixia que no tot allò que no era dels ss. Cor no podia ésser res de bò, i em tancava — com solament ho

saben fer ells - dins el castell ~~anterior~~ fortificat de les meves raons i arguments, sense voler-ne saber res de res més, ni mirar detingudament a veure ~~de~~ part de qui s'inclinava la veritat. Només arribi, al llarg de mes anys i desenganys, he arribat a convèncer-me'n de com eren els Païls i no els dels Ss. Llos qui portaven la ^{més possible} perfecció de reglaments... Un dia, per torn corresponent, fui citat per anar al ~~donat~~ despatx del Superior, a tenir una petita entrevista amb ell. "La declaració de consciència!" - pensí jo, tot assustat - "Ja tornarem a les matèries de tant glororat! Ja entendrem, de noves i més terribles inquisicions!" ... Però no. Entrí al seu despatx... El Superior em saludà humilment, sota el seu acostumat i benèvol somriure. Prenguí seient, davant per davant, i aquest em preguntà si en els meus anteriors Col·legis no s'acostumaven també aquelles entrevistes, adonara, amb els corresponents Superiors. Jo li responguí que sí i que les nomenavem, com era enfecte, "declaracions de cons-

ciència". El P. Socies, que mai l'havia vist seriós, tombà les celles, i, amb to concirós i com si no ho gosàs creure, m'objectà: "i com?... de manera que les nomenaven "declaracions de consciència?"...". I després que jo li haguí explicat en què consistien, i ell es pogué assegurar de com deia la veritat, tractant d'assenyalar-me i de posar-me tranquil — ja quasi em tornava venint el retornament de la paraula!... — em digué: "No!... Aquí "declaracions de consciència" no n'hi ha. El Superior no li importa res de les coses íntimes de cada un (!). Allà qui vulgui, se les arregli amb el ^{propi} confessor, que és aposta per aquests casos..." I tota l'entrevista es reduí a dir-me "si m'agrada, com anava de salut, si tenia cap queixa sobre el menjar, etc...", i tot això sempre ~~de~~ sota la més amable impressió d'afecte paternal, de sol·licitut i de cura que ni una mateixa mare sabia demostrar. I ara, i recordeu els lectors com he dit que a Lluch en

era obligatori d'anar a combregar diàriament
 i com, perquè jo - per escrúpols i remordi-
 ments de consciència - volguent-me'n esca-
 par, fui cridat pel Superior i obligat també
 a deixar-me explugar la consciència, tant si
 volia com si no volia? ... i Doncs, com ara,
 en els Païls, a combregar només hi assistia
 qui ~~vol~~ entenia deng i a ningú absoluta-
 ment era permès ficar-se en si hi anà-
 vem o no? Es podrà dir, i es cert, que la
 present vida col·legial semblava menys
 exemplar; puix més de la meitat dels alumnes
 cada dia s'aturaven de combregar ~~començ~~ ^{sols}
 per no haver de resar després l'estació
 de agenollats. Recordem, emperò, que - se-
 gons diu l'Escriptura - "Déu no s'agrada
 de les coses exteriors, sinó únicament de les
 que surten del cor." Cert és que feia un aspec-
 te molt bell a veure com, a Gluch, sortien
 diàriament tots els cinquanta Bercola

nets, mians juntes, a combregar; me, després eren
 de venire des colzades i pessigolles i joguines
 i empenyter que, des darrera l'altar, s'ana-
 ven pegant mútuament, ensems que uns al-
 tres resaven en alta veu ~~de~~ l'estació del San-
tissim i el Magnificat, i tot hom pensava
 més en ~~el~~ l'ennorzar que ens esperava que
^{no} en el Bon Jesús que duïem dins el cor. En
 els Païls, ni una cosa ni altre no hi eren;
 i a me, i prescindint de tot, al menys ningú
 podria dir — com desgraciadament hode dir
 de Lluch jo ara — que allí ens obligassen
 a cometre sacrilegis probables i tot aquell
 enfilall d'errors i desenarts que fan aborro-
 nar. Aquesta influència, doncs, (influència
 d'amor, d'tendresa maternal, ide com —
 pensió humana), malgrat allavors no
 s'imposàs gaire en mi, puc dir que a
 la llarga m'ha fet un gran bé: m'ha
 alliberat definitivament d'aquell infern
 de remordiments i de turbulències escrupulo-

res, i, finalment, m'ha duit a la vida pràctica del bon cristià pels camins de la tranquil·litat de consciència, abandonat en les mans de Déu, i visquent només per a l'amor de Crist, que és el camí de la veritable santedat.

Després que poc a poc m'acostumí a aquella vida i m'hagué espansat l'embarcament de la terra pairal (que, record, va agullonar-me terriblement per unes setmanes), em començai a sentir bé en aquella escola, i vaig gaudir ferm de conèixer aquells indrets de Catalunya, per on sortíem a passejar adonç. Recorregué la vasta plana d'Urgell; passí estones agradables a la vora del canal que la travessa serpentejant de mig any, ombrejat de pollaneres i movers; vaig embadalar-me dolçament en la turgent i cristallina transparència de l'estany d'Ibars; i em passejé per l'arrega, amb el seu parc meravellós; i fui a Sant Martí de Maldà, a Vilanova de Bellpuig, a Anglesola, a Arbeca, a Castellnou, etc...;

i m'aturí a meditar sobre les ensunes d'una
 antiga població desperta per les inundacions
 de temps enrera; i vaig abisar mos esguards
 somnolos diny la imprecisa illunyana care
 nades Pirineus perpetuament nevats; i tu
 qui ocasió de conèixer la vida social del po-
 ble on residíem, no deixant d'assistir inclús
 al teatre a sentir els concerts de l'Orfeo
Jovenut; en una paraula; fou, a quella estan-
 ça ~~a~~ meua en terres catalanes, un capítol
 interessantíssim de la meua daurada
 adolescència, plètòrica d'ensenyanes perem-
 nes i de lliçons d'experiència. La poesia
 anà brollant de pertot arreu. Prompte
 vaig verseguitar les meves tasques literàries;
 i a qui - molt diferent de Lluch! -, dos dies
 a la setmana, ens era permès dedicar-ns,
 unes hores, cada un a les pròpies aficions,
 ja a llegir, ja a escriure; mentre la ràdio,
 amb el seu potent altaveu, donava una
 omplia la sala d'estudi amb una onada

de música i d'alegria; donant una nota molt
 preada de'aveng i de modernisme important
 se contra ^{els arguments} les aberracions retrògrades i obscu-
 rantistes dels qui volen culpar la Religió
 com a retrògrada i obscurantista. Du-
 rant aquestes estones que nomenàvem "de
 *lectures recreatives," poguí donar-me tran-
 quilament, sense gaire necessitat de con-
 travenir l'horari d'estudis, a arreple-
 gar en net les meves poesies escrites an-
 teriorment a Sant Honorat i a casa; en-
 sems que n'escriguí de novelles que selec-
 cioni en un altre recull titulat: "Senti-
 ments d'un cor," que arribà a érer rela-
 tivament abundant. Aquí, gràcies a
 Déu!, sí que podia respirar a plaer i
 sense temor qualsevol nin que hagués
 tingut aficions d'apuesta mena. No ~~sols~~
 els professors cuidaven d'orientara cada
 un ^{en} les seves pròpies inclinacions, però tam-
 bé hi eren vivissimament estimula-

des i empreses, i no em trobí sol en el camí dels meus ideals. Altres companys que amb el temps haviem de fer nom en la literatura, s'erbadellaren igualment al meu costat a les influències benefactores de la poesia, i en-
 tre ells m'és plaent de citar el nom de l'aventurat ~~Walter~~ Oliver. Mn. Nald Domenge Oliver, C. M. Amb aquest vell amic tinguérem polèmiques a rompre: ell representava l'escola clàssica, i jo la modernista. Ell era Horaci i Fr. Luis de León, i jo Rubén Darío. Ell advocava pels motlles antics i guardintats, i jo per l'esperit del romanticisme i de la llibertat. Prompte, ~~les~~ aquestes polèmiques prengueren forma dins el Col·legi, i no hi hagué guany ni de qui que no es declaràs a favor d'un o de l'altre. De mi, únicament diré que fui batejat amb el gloriós títol de ~~Poeta~~
El Poeta que regularment sortia sincera-

ment de llavis de tot hom, i que la batalla literària arribà tan amunt que inclús el preceptor hi hagué de intervenir, acabant per la meua conversió a les files clàssiques i abdicant per allavors de tota tendència modernista. També em plau transmetre aquí el judici que feu de mi el P. Padrós, dient en certa ocasió que si jo era molt poc acurat en la forma, en canvi m'era innegable la realitat de inspiració. Ya-quest mateix, m'invità un dia a escriure una poesia dedicada "A les Missions", que traslladí i firmí en un àlbum aposta per de l'Escola apostòlica. Durant les sessions des estones "de lectures recreatives", pogué dedicar-me també a llegir, no ja llibres purament ascètics i místics, sinó obres literàries de tota envergadura, com foren les d'en Verdaguer. Allavors coneguí d'Atlàntida i la repassí de cap a cap, i el Roser de tot l'any, i les "Flors del Calvari",

ment de llavis de tot hom, i que la batalla literària arribar tan amunt que inclús el preceptor hi hagué de intervenir, acabant per la meua conversió a les files clàssiques i abdicant per allavors de tota tendència modernista. També em plau transmetre aquí el judici que feu de mi el P. Padrós, dient en certa ocasió que si jo era molt poc acurat en la forma, en canvi m'era innegable la realitat de inspiració. Ya-quest mateix, m'invità un dia a escriure una poesia dedicada "A les Missions", que traslladí i firmí en un àlbum aposta per de l'Escola apostòlica. Durant les referides estones "de lectures recreatives", pogué dedicar-me també a llegir, no ja llibres purament ascètics i místics, sinó obres literàries de tota envergadura, com foren les d'en Verdaguer. Allavors coneguí d'Atlàntida i la repassí de cap a cap, i el Roser de tot l'any, i les "Flors del Calvari",

i les famoses polèmiques de En defensa pròpia,
 etc... Totes aquestes obres m'agradaren en excès,
 i de totes en treguí un immens profit; però prin-
 cipalment En defensa pròpia la vaig assabo-
 rir plenament. No sé per què a mi em vin-
 gueren com a certs desigs i pressentiments
 de que a mi em tocaria passar semblant-
 ment per tot aquell cúmul d'amargors i
 tragèdies perquè paria aquell gran geni.
 Vaig llegir, després, la seva vida, escrita
 per Valeri Serra i Boldú; vaig anar-me
 familiaritzant amb aquesta gran llumi-
 nària, i prompte fou ell, diria, el meu
 model i mestre principal. Tampoc no
 em faltà qualque antologia de poetes
 catalans, on posar-me al corrent del no-
 stre moviment literari; tot això mentre
 aprenia regles i normes ortogràfiques,
 i m'anava amarrant d'esperit universal
 de llengua i de cadència. Allavors, puc
 dir, que més que mai les meves ambicions

s'encaminaren decididament i resolta vers el camp de les lletres i de la poesia. La Història de la Literatura, que, com he dit, estudiava particularment, m'obrí nous novells i amplíssims horitzonts. Per ella feu coneixença general i extensa amb tota aqueixa gran llista de genis i lluminàries de tots temps i de tot lloc, l'exemple dels quals deixà una profunda i inesborrable petjada en mi. Vaig vèlligar la meua passió per Lamartine, i vaig traduir directament del francès unes quantes estrofes de la seva poesia "L'insolemment" que com a model portava el llibre de text. Lope de Vega atregué les meves atencions pel seu prodigi de fecunditat, tant que, per imitar-lo, imprudentment, em posí a escriure tot un assaig dramàtic en vers titulat "Els freres", que puc dir que el componí en qüestió de poques hores. Uns Jocs Florals molt esplendorosos celebrats per aquella temporada a Barcelona (la versenya dels quals, en la

revista L'Esplai, em fou llegida en el menjador), em despertà igualment l'anhel més ardent d'ésser ja un poeta consagrat, de poder-me presentar en els pròxims, d'obtenir-hi la mateixa "Flor natural" i d'ésser panetjat triomfahment amb l'auriola (per a mi, des d'allavors, ^{ja} la màxima i única) que només foden cenyir els elegits per la inspiració sagrada de Deu.

Després de quatre mesos d'estança en aquest Col·legi, dia 24 de juny vinent em presentí a ~~exàmens~~, aprovant totes les assignatures: de Llatí, Meritissimus inferior; de Greg, Benemeritus inferior; de Història d'Espanya, Benemeritus inferior; de Francès, Meritissimus inferior; i de Religió i Moral, Meritissimus inferior. De Història de la Literatura, no selu feu arribar la qualificació.

Dia 30 següent, m'acomniadava de Bellpuig i partia cap a Barcelona, on visití Montjuïc, ^{el Parc} i molts d'altres llocs interessants. Aquella mateixa nit tornava

embarcar-me cap a Mallorca.

Altra vegada que fuis la meua terra, aní a passar uns quants dies amb la família, no poguent deixar-me de visitar inclús aquelles donzelles ^{que, altre temps havia} ~~altre temps~~ pretint començar a festejar. La meua terra pairal m'aparegué més bella i més típica que mai. Però el menut somniador de ~~per~~ quinze anys endarrera que ara hi tornava ja no era el mateix. Ara hi ^{venia} ~~doncs~~ elegantissat, diria, i amb tot un farcell pesant d'això que anomenam "cultura humanística i literària", i hi portava els bates diversos de les diverses terres per on havia passat.

A Palma, tinguí unes belles vacances d'estiu, sortint adesiara, sol amb quelque sacerdot de la residència, a passejar per la muntanya, pel camp, per la capital que arribí a conèixer bastant, per la platja, etc... Atret per l'amistat inoblidable dels Missioners dels Ss. Cors i

dels ex-condeixebles que hi tenia, aní a visi-
 tar-los més de dues vegades, adés en el monas-
 tir de La Real, adés en llur residència de
 Palma mateix; no sense promoure sospites
 en els meus actuals superiors que fins es-
 tranyaven i tot com tant aficionat n'es-
 tava d'ells. ^{adara Real q'el indret de la Real} Record
 que una vegada, ^{adara Real q'el indret de la Real} així que baixé del tram-
 via, sense aquest haver-se acabat de parar,
 jo me n'aní a rodar ~~extra~~ fent cucaraveles
 enlaire; i, havent perdut la cartera dels di-
 ners sens adonar-me'n, foren les bones quan
 de retorn altre cop a la ciutat, hi pujé
 novament... Sort que una pietosa senyo-
 ra de darrera el meu seient, tregué cara
 per mi!... A la nit, quan ho contava
 al P. Vinyals i a alguns altres, tot fent-los
 riure, aquest em digué: "Mai te sapiga
 greu de cap fracàs!... Tots ells són lliçons
 de saludable experiència que ens fan apen-

dre més i més..." I així, des de llavors ençà, ho he tingut en compte. Ensenys em dediqué a la lectura. Repassí d'Atlàntida. Vaig aprofitar la novel·la de Ricardo León "Casta de gli dalgos". I escribia... Escribia, sobretot. Algunes poemes novelles; una nova obreta "Memorias y recuerdos" narrant els meus viatges per Catalunya; una còpia en net - 160 pàgines - de l'obreta que tenia embastada ~~abans~~ anteriorment, "Lliri de Nazaret"; descripcions en prosa, etc..., foren el resultat d'aquella temporadeta estival.

Dia 30 de Juliol, a l'Hospital Provincial, haguí de sofrir una dolorosa i terrible operacioneta quirúrgica. De temps enrera, venia essent-me difícil la respiració a causa del mal nomenat "de les vegetacions", i ara haviem dispost els meus Superiors que me n'operassen. Houdigne' a efecte al especialista Dr. Antoni Moner i Giral, i record que em feu veure les estrelles... Com

no em vaig morir aquell dia, tenc esperança que en podré resistir moltes.

Després d'aquesta operació i de resultar dels excessos intel·lectuals anteriorment descrits, havia quedat completament esgotat de salut. S'acostava l'hora de la nova vestició d'hàbit per a novici, i enc que a la Missió dels Païls no fossen necessaris tants de requisits com en els S. Cors i l'admissió solament ~~era~~^{for} reserva da al Visitador General — que aleshores ho era el Rdm. Sr. Enseny Cornelles, amb el qual ja havia tingut, a Bellpuig, una llarga entrevista per aquests efectes —, no obstant, ara, els inconvenients eren més accentuats i visibles. Per contracció, \neq resultava també que els càrrecs de la Congregació tot just s'acabaven de canviar, i a Palma hi fou portat de Superior el que fins allavors ho havia estat de Bellpuig, el P. Socies, qui, més que ningú, havia ~~exa~~

fet coneixença particular del meu caràcter.
 Com era natural i d'obligació, aquest demanà
 informacions als que havien estat superiors
 meus dels ss. Cors, informacions que serien con-
 testades en el mateix to que em parlaren
 a mi quan me'n'ani d'ells. Després de tot
 i veient el mateix ~~Proc~~ Socies que jo estava visi-
 blement decaigut, encomenà al ~~Dr.~~ P. Roca
 que em portàs a un altre especialista perquè
 em reconegués novament. Fui portat al Dr.
 Sebastià Villalonga, i aquest, després d'un
 detingut examen, estengué el seu fall, des-
 favorable, que m'acabà de condemnar.
 Tots aquests resultats foren comunicats al
 Visitador General, i contestats per ell amb
 una carta declarant-me "inútil i sense
 poder-me donar cap esperança", perquant
 els meus obstacles incorrien en un deter-
 minat article de llurs Constitucions.
 Tot això, oportunament, me ho digué des-

prés el P. Sociés amic, i ell mateix comunicà a l'econom del meu problema la fatal decisió en contra meu, per a que ho fes arribar a la meua família. En parlà concretament dels meus defectes morals, que reduí als següents: "manca de reconcentració íntima, completament distret de tot el demés; independència absoluta de caràcter; deixos de personalisme irrefrenable, etc..." M, perquè pogués tranquil·litzar la meua família i no ~~p~~ malpensàssen de la meua conducta, m'entregà el full del Dr. Villalonga, que deia així:

"D. Miguel Gayà padece: Cloro-anemia y ligera sordera producida por catarro tubo-timpánico.

Tratamiento: Reconstituyentes y Cateterismo de la Trompa.

Pronóstico: Con constancia puede curar totalmente.

Dr. S. Villalonga.

11 Agosto 1934. "

Com a conseqüència de tot això, i amb bon
nom i bona cara i ben amic de tots, dia 16 d'A-
gost pròxim, sortia de la Congregació dels Païls,
abandonant per tercera i per quarta vegada,
i per sempre, els meus estudis eclesiàstics.

- VIII -

Al camp de les lletres - Amors tem-
pestuoses(1934 - 1935)

La deixa i'ltima dels meus estudis eclesiàstics no sols no em disgustà, sinó que anteriorment me'n alegrà fora mida. Ara ja no em feien tanta por les dites de la gent; i, a més, i d'una vegada per sempre, podria dir adéu a tot allò que ja no considerava més que ^{com a} somnis infantils una mica retardats per les persones que em volien bé. Ara les meves il·lusions eren ja molt diferents. Les aspiracions del sacerdoti cristià ja no podien satisfer completament els meus anhels, ni la

vida redosa per sempre més darrera unes parets
 conventuals podien ^{omplir} ~~l'esper~~ les meves ànsies que
 ho eren d'ambició i de llibertat. Encara torna-
 rien, certament, els amics capellans i no ca-
 pellans, a punyir-me perquè seguis la carrera
 deixada; mes, ara la sort es declararia a favor
 meu i defensaria els meus drets. Qualsevol
 persona coneguda em preguntaria ara a veure
 quin camí prendria, i li respondria ben resolt
 i valent: "Escriptor!" - Però ah! Què ensavia
 aquella gent pagesa del meu problem sobre què
 era l'ésser escriptor? ... No obstant, jo anava
 defensant intrèpidament, a dextra i a sinis-
tra, els meus furs i els meus ideals. Hi havia
 que advocar per un major grau de cultura
 en el poble. Feia falta una societat intel·lec-
 tual. Hi preveïa una revisteta o un perio-
 diquet. S'havien de donar conferències, espar-

gínt a tot vent la bona nova de la Poesia... Aquella
 gent estava, només, enfangada dins la rutina
 secular del seu materialisme. Hi havia aixíma-
 teix una societat ~~que~~ batejada amb el pe-
 dant i rimbombant títol de "Nuestro Club,"
 que no tenia més finalitat que recullir unes
 penes mensuals i promoure unes vetllades
 anuals de cine mut. El cinquanta per cent
 de la gent era duplós que sapiguessin posar
 el seu nom. En quant a conferències, només es-
 taven averseats a sentir els sermons grando-
 loqüents dels predicadors que venien adreça-
 ra, i dos o tres míting de les Dretes o de les
 Esquerreres. Un jove que en la seva minyo-
 nia hagués cursat el Gran Superior d'en
 Porcel i ~~se~~ sabés escriure una carta plaga-
 da de faltes ortogràfiques, era tingut per
 una persona de carrera. Tres o quatre
 imbècils de casa bona que pasturaven

Deu sab per on, eren nomenats diàriament en to-
 tes les tertúlies de joves i vics, com els assos-"a-
 ses", devia dir — de la pista internacional, pel sol
 fet de que la llur carrera havia de estar
 "tants de mils" de pessetes... Jo, des de feia set
 anys, ~~†~~ però pròpiament no havia freqüentat més
 el carrer, escalivat com n'estava de les
 pel·lies infantils, i no coneixia ja ~~†~~ ni una dot-
 zena dels antics condeixebles de l'escola primà-
 ria. Aquesta vegada, però, ben diferent de
 quan sortia dels S. Cos, amb el coll tort i el
 pit enfonsat per endins, ara volia ficar-
 me per enmig, donar-me a conèixer com
 a cosa, fer qualque paper important, és-
 ser el promotor d'un moviment revolu-
 cionari que ho capgiràs tot de dalt a baix,
 remoure les masses i fer-les vibrar al
 ritme poderós de les santes quimeres es-
 pirituals... Ai, somnis dolcíssims de la

meua adolescència preada! Vendre despertar
 en bullició fervent ~~d'apart~~ de tot aquest món ar-
 tístic i cerebral que batejava dins mi!... Havia
 conegut els fracassos i les ~~derrotes~~ dels Col·legis. Però
 havia sigut declarat vençut. Encara, de més
 enllà, m'arribava el vessò grotesc, injuriós
 i diatòlic de més de dos condeixebles vestits de
 negre que se' cert com s'alegraven de que
 no pogués seguir estudiant com ells... En-
 cara més de dues persones d'aquelles que no-
 menam "serioses i conservadores" — conserva-
 dores d'obscurantismes i de posicions ridícu-
 les — em miraven com el pobre desequili-
 brat que no hi és tot... I no obstant, i per-
 damunt tot això, jo ja em volia alçar
 brandant l'expasa terrible i mostrar a
 la cara de tots on estava la veritat i la re-
 dempció...

Tot això per un costat. Mes, per l'altre
 el vent no regalfava amb menys impetu i

valor. Ja molt abans d'entrar ^{en els Païls.} a la ~~littera~~ ^{littera}, m'ha
 via fixat en una donzella del poble mateix, que
 encarnava per a mi l'ideal més acabat de
 finura, delicadesa, ventat i gràcia. No Trinquin
 per els lectors que els escatimi detalls. Aquell
 que s'enriqué de mi, sàpiga que o no ha
 sigut mai jove o ~~que~~ és un farisen complet.
 Cap gren em sab de mostrar-me nu davant
 tots, perquè sé que les lletjors que pugui
 tenir, les té igualment el més pintat i fi-
 listen. És precis no haver estat mai ho-
 me per burlar-se d'aquelles coses que tots han
 viscut. I per altra part aquest llibre no
 descriu més que un home i als homes va
 dirigit; no als sants i als que no han ten-
 tit mai. Aquesta donzella, doncs, (que no és
 cap, ni li podia acompanyar, d'aquelles dues al-
 tres dels meus 14 i 16 anys) fou per a mi
 i desde 'l primer moment que la vegí, l'estel
 lluminós i resplendent que marcà la meua

rinta, el centre de totes les meves gravitacions, la
 carena gegant vers on s'haurien encaminat
 tots els meus esforços, el sol reverberant de la
 meua vida poètica... La conegui per l'estiu
 de 1933, poc després d'haver sortit de Sant
 Honorat per darrera vegada, i no gori atan-
 gar-m'hi mai per empaquetament i timi-
 desa. En canvi les mirades que em robà no
 tindrien mai número, ni seria possible de
 descriure el confort interior que em pro-
 duï perquè una vegada, estudiant, encara,
 dels Països, correspongué amb un "adéu" a
 la meua salutació. I ve't aquí que ara, ja
 en plena llibertat, em pareixia que no's
 podria presentar cap ~~alt~~ obstacle per als
 meus anhels, car tots ells serien aplanats
 per la força avasalladora del meu voler.

Damunt tot això, sortia, adamei,

^{de la Missió}
~~de la Missió~~ dels Països amb la saludable experiència jo-
 venil d'haver vist el món, d'haver viscut
 a la capital, d'haver estudiat a fora, d'ha-
 ver-me davant aquella vergonya i serios-
 tat que eren venidus dels Ss. Llos... Tots a-
 quells aventatges representaven molt en
 un poblet ~~on~~ ^{que} no es sabia més que llaurar,
 i on molts de la meua edat i més vells i de
 cara ja ruada, no s'eren embarcats mai
 ni havien aguatat mes enllà del nostre
 barriot.

Al cap de quinze dies que havia sortit,
 es celebrava la festa patronal del meu poble.
 Cap ocasió millor per estrenar-me i destar-
 var-me davant tothom. No sabent amb qui
 parsetjar-me i volguent-me demostrar "con-
 queridor" ja fui partit a comprometre una
 donzella - fou la nit de la festa principal -
 per poder-la acompanyar. No sé quin efec-

te li dequeren fer a ella els meus parlaments;
 però el cert és que malgrat estar compromesa
 amb un altre, ^{no sols m'engabei} ~~que parava~~, sinó que l'han-
 ria despatxat, l'altre, si ~~aque~~ ell no li hagués
 retret els seus drets. I jo haguí d'ésser enviat
 a coar la carabassa... Més tard, a les alter-
 hores i en un entremig del ball, encara vaig
 veïnc el meu emfagament i m'atancí
 a dir dues paraules a aquella altra... que
 era la meua estrella, i el meu centre i el meu
 sol...; paraules que ella contestà atentament,
 mig ruboritzada mig enfagada, mentre
 sa mare la cridà i haguérem de acomia-
 dar-nos... Fota la joventut dels meus anys
 em reconegué i jo la reconeguí a ella. Ara, el
 menut que altre temps era encalcat i
 apedregat i colpejat, no se'com m'per-
 què, gosà imposar-se ^{al} ~~ten~~ respecte i ~~ha~~
 l'admiració general. Fothom m'escome-

Àia decentment i em parlaven ~~q~~ com es
 deu haver de parlar entre persones. Qual-
 cū, veient-me al costat d'aquella atleta,
 no pogué deixar-se de fer-me qualche bre-
 ma innocent. En una paraula: em volia
 imposar, i ho gosava bastant.

Ils diumenges vinents ja no vaig fer més
 l'esquiu; em deixí veure per la plaza i
 pel carrer; i sense jo cercar mai ningú,
 sempre en tinguí més de dos que em feien
 la cort: uns per convidar-me al cafè; al-
 tres, per veure si els convidaria a ells. Però
 tothom m'escollava callant i s'adheria
 als meus raonaments; i, per continuar, si jo
 em parava a alenar uns moments, m'en-
 vertien amb llurs temes de la cullita, & del blat
 & de l'ordi, & de les faves, i de tots els muls i
 cavalls que existien dins el poble i dins la
 part forana.

A finals de setembre següent, alguns P.P. Païls molt coneguts meus - el P. Navarro i el P. Cortès -, vingueren a donar uns exercicis espirituals al jove de Sant Joan en l'oratori de consolació, als quals vaig assistir jo. El darrer dia, en què després del dinar, hom tenia dret a fer ús de la paraula espontàniament, mentre uns quants caciques del poble llencaven un parell de carabassades que feien riure al més analfabet, vaig atrevir-me també jo a declamar un discursset que devia preparar. Era un discursset curt, tot florajat i polcent de poesia, ben après de memòria, i que no em sortí malament. Record que després que jo haguí parlat, el P. Navarro feu una apologia pública de mi davant tota aquella representació - més de 120! - santjoanera, fent constar en alta veu com únicament la mera falta de talent m'havia impedit seguir la carrera eclesiàstica i instant a tots perseguir

entairen els vots pel men prompte restabliment, "puix que seria un gran missioner...." (!) Ara sí que hi estàvem bons! Però, i i no deien que ja havia provat de festetjissar per la placa? No obstant allò fou oblidat, i després del dinar, Jothom s'atancà a donar-me la mà i a felicitar-me cordialment dignent sense reserves i clarament que "era po el qui ho havia fet millor". Els caciques s'anaven disculpant ~~de~~ fent veure que era perquè ho havia d'uit preparat, mentre ells "enseny que pronunciaven un mot haviem de pensar en l'altre". Altres, veien que precisament en aquella difícil i incertada preparació consistia el mèrit. Un sacerdot del poble declarà davant una ratllada que allò havia estat "una demostració de cultura en mi, d'estudi sòlid, i de coneixement de la llengua, i de lectura constant i abundosa..." Jothom aua ^{volia significar} dignent la seva. El qui menys ~~de la~~ ^{de la} ~~era~~ ^{declarava}

que allò no tenia res d'extrany en un que ha-
 ria estudiat de capella tant d'anys de
 capella... Però el fet va ésser que d'alla-
 vors en enviant tothom em cercava, ^{meu} tothom
 m'admirava, i mentre jo parlava, sem-
 pre tenia un ratlet d'oient que em
 feien la cort només per interrompre'm a
 desiar amb les mateixes qüestions del blat,
 i dels porcs i dels muls i dels cavalls del poble
 i de la part forana... Ningú em mirà
 més amb indiferència.

Entretant, a la casa pràctic de Jon Casta-
 nyer, i així que etigui una mica millorat de
 la cloro-anèmia, per la pròxima tardor portà a
 terme tota una obra de 160 quartilles, que ja en
 els últims dies d'estança amb els Païls, havia comen-
 cat. Es titula "Amor i intimitat amb la Verge
 Maria", i l'acabí pel gener de 1935. Després d'a-
 queta tasca bastant llargueta i de les meues origi-
 nals, escriví un drama en vers titulat

"L'anell de les bodes", de 40 quartilles. En meus, anava llegint literatura de totes bandes i escrivia ~~me~~ versos nous, versos abundants, que anava recopilant en un llarg aplec titulat "Primeres notes de ma lira". Els versos d'amor tingueren un lloc de preferència. La donzella a quella, que era el meu estel i el meu centre i el meu sol, m'escriví amb indiferència; davant la meua timidesa segurament es degué viure de mi, i les il·lusions d'amor no passaven de il·lusions. Tot es reduïa a noves poësis que escrivia sense parar, estenuaments incontinents versats en les pàgines mudes, afectes batejants que es dissolien en lletres i línies, passions que a poc a poc s'anaven espumant en rosada lírica de pàgines i més pàgines.

Davant les impossibilitats que jo mateix em creava per poder arribar a aquesta amor, em cercava d'altres de més menquines només per tal de passar les hores

dels capvespres festius. El meu poble pro-
 gressà de cop a peu... Es fundà un equip
 de foot-ball; s'inaugurà una tombola que
 durà tot l'hivern; a les tardes del diumenge,
 després del foot-ball i de la tombola, la banda
 local de música sortia a arratjar i divertir
 la gent enmig de la plaza; després venia
 el rosari i el sermó; i quan ja la gent se
 havia sopat i els vells remugaires se wa-
 naven a jeure, allavors d'avengats de
 la vila sortien a fer nit pel cafè o al pas-
 sar la vetllada a la única sessió setma-
 nal de cine mut... Jo que ni en el Col·legi,
 ni a la capital ni enlloc mai m'hede-
 mostrat aficionat del deporte i del trull,
 durant aquella temporada, no sé be per-
 què, no pogui estar-me de gastar els tren-
 ta cèntims cada diumenge i assistir com
 els altres al camp dels atletes, tot acompanya-

nyant una ingènua avui, i una qualsevol
 demà... D'unys amics cànvids i benivolis pas-
 si a uns altres més llests i il·lusionats, discus-
 sîrem de religió, de llengues, de literatura i
 de poesia... tot sense que aquells en conegueren
 apenes el nom. D'aquests amics llests, passî
 a uns altres, que eren els avançats i oïguin
 els de l'Esquerra. Les discussions prengueren
 increment: parlàvem i disputàvem febrors
 sobre ^{d'import} l'origen de l'home que deien si procedia
 de la monèia, o si hi havia dret que els ca-
 fellans enlloc d'estar a la sagristia encara
 volgueren comandar pel carrer. Jo sempre
 fui de la oposició; ~~ex~~ és a dir, dels qui
 fan contrari a tot hom. Defensava per
 tant la Religió i el fanatisme per con-
 vicció i per devoció. Aquesta oposició ~~no~~
~~tragué~~ en valgué llur resistència desen-
 frenada, i enseny la injúria, i la llàstima
 — que per a mi ~~era~~ pitjor que la injúria —,

dels qui no eren de l'esquerra; és a dir, dels cape-
 llans sense descomtar l'econom), dels bons catòlics,
 dels conservadors de la rutina secular, i de les
 persones ben mirades, averaades sempre a la
 calma milenària del silenci mort. Aquesta
 colla d'avengat volgué per befa pública
 de mi, ja que no podien mai fer-me ce-
 llar amb arguments. Fui simlat per la
 place, cercaren ocasió de tirar-me tomà-
 tiques i patates, i tot el poble fou un
 rum-rum sobre mi. Les vençors arribaren
 al meu pare, aconsellant^{li} que em redogués
 al camp perquè no donàs escàndols públics
 i afrontàs la família amb les meves bogeries.
 Tòthom es girà contra meu. Uns em cerca-
 ven per riure-s'en davall davall; altres,
 per ^{bulgar-me} ~~aproximar~~ sense vergonya davant tòthom;
 altres, per fer-me servir de juguet^o jigne-
 ta pública davant les atletes... No vell

printar-me més valent i més viu que ningú. Fui, cer-
 tament, la rialla d'un i d'altres, fins a no poder con-
 fiar de ningú en absolut. I en el paroxisme de
 tanta mala sort, encara un dia vespre festiu fui
 a presentar-me més coratjós que mai a aquells per
 quants havia sospirat sempre, com qui esperà, en-
 unig de tanta maror i incomprensió, arribar al
 fort segur de la calma i de la bonança, al re-
 cord d'ensomnis encara d'una mica d'amor i de
 volència. Però la dissort fou pitjor, catastròfica,
 fatal... Les esperances s'esfumaren per complet.
 La família d'ella em tractà a barrades. Les ria-
 lles del poble resonaren més fortes i més terribles.
 Tot es convertí en el desvari més complet. Ja no
 tingui ningú per amic. Apareguí solitari, ban-
 detjat, repudiat de tots, malmenat de la opi-
 nió, tingut per un descentrat i extravagant, en
 una paraula: la història de sempre!...
 Del pitjor ~~era~~ ^{fora} que el de més oporció era el mateix
 hoien

Enmig d'aquell desenfoc total de totes

les espres, de dalt i de baix, de la dreta i de l'esquerra, dels fervents i dels pictors, sense poder contar ni inclús amb aquell amic incondicional que fou l'èconon, encara tingui serenitat per a-
 guantar més fort que mai la durera del combat. Per mi mateix jurí una venjança contra tot allò; una venjança que ningú sospitaria; que consternaria a uns i admiraria als altres.

Còm? Un dia prengui la plume i vaig omplir unes quartilles. L'article aquell, ^o~~el~~ que jo, estitula "El savis dels nostres dies", i era un re-
tro a tots, per guanyar-me uns i per fer destr-
 lejar els altres. Du publicar-lo perquè tingui
 ressonància vertadera? Pensava enviar-lo
 al "Correa de Mallorca"; més, la Providència vol-
 gue' que parlant-ne amb un que encara em jer-
 rava una mica de consideració, m'instà a que
 perquè ho enviàra al "El Luchador" per mitjà
 del Correspondent. "El Luchador", a més, era
 el periòdic més llegit i de més circulació d'ins

el poble, i l'article aquell no li causaria mala-
ment. Foscom fos, immediatament, unes hores
després d'escrivre el refut article, l'entreguí
a l'avant-dit amic perquè el fes córrer al bon-
pousal i per aquest fos enviat a l'esmentat peri-
dic. Tres setmanes entregué a sortir: tres setma-
nes que a mi em paregueren tres segles. Però a
la fi!, un diumenge dematí ~~en temps~~ vaig topar-
me al meu enfilall de impropis i d'argu-
ments. Era el dia 31 d'Agost de 1935... Ningú
es podrà creure la doble i la triple emoció que
vaig sentir quan vegí per primer cop tot un
article meu, imprès en un setmanari.
Aquell dia em semblà que haguer crescut
un parell de pans part darrunt tots els
dents...

El fet d'aquell article i d'un parell més que
en seguíren, caiguéren com una bomba dins
el meu poble. i ¿doncs no anava firmat per aquell
mateix adolescent que tots tenien per benit?

i com ara s'era atrevit a allò que ningú absolutament del poble sabia fer? i era possible que en tot un periòdic li hagueren admès un article seu?... Aquestes i altres preguntes rodolaven de boca en boca de molts. Els de l'esquerra destralejaven, ~~malaxa~~ en menagaven de mort... Els del centre (aquells que m'eren més indiferents), vingueren a felicitar-me commoguts. Els de la Dreta, no recordant-se del seu oblit ofensiu, roqueren entaïnar-me més amunt que el campanar. Indis l'econom euclidà d'esborrar amb bones paraules i millors fets el menyspreu amb que m'havie condemnat. Els catòlics em cercaven novament, els llests em rodijaven, els arrencats m'admiraven, els caciques m'admiraven encara més; i de tots fui novament el tema de conversa. Ni hi faltà tampoc el fet romàntic de qualque damisella intel·lectual que s'enamoràs platònicament de mi (no sé si dels meus escrits o de la meua mal fardada i pitjor vestida

figura) i en tregué una fotografia com a d'aue-
gab.

A finals del Setembre pròxim es repetiren, com en
l'any anterior, els Sants Exercicis en l'Oratori de Conso-
lació, que ens donà el P. Joan Coll. El darrer dia, i a
instància de tots els concorrents, torní per sis de les
paraulas que fou molt ben acollida. Se m'encomen-
nà l'adaptació d'uns ^{versos} ~~hèctres~~ per a un Virolai,
als quals versos vaig afegir-ne uns altres d'origines,
que foren cantats per tot el poble. L'èconom els
lloà davant tots els Exerçitants i en de-
fensà així com millor sabé. El diumenge se-
piient, dia 29 i diada de Sant Miquel Arcàngel, es
celebraren a nou poble les Noces d'or sacerdotals
d'aquell vellet ex-Vicari, Mn. Antoni Ferris,
qui en la meua ~~faminyonia~~ ^{faminyonia} m'anà donant cla-
ses espontàniament; i en el Centre Catòlic, des-
prés del repòs que li fou ofert amb assistència
dels joves ex-referits joves exercitants, ^{qui requirit} ~~per parlar~~
per parlar ~~per parlar~~ davant una gran concurs de pú-
blic que m'aplandí sense reserves. La tempe-
sta ^{se'n anava} ~~La tempesta~~ ^{se'n} ~~se'n~~ asserenada, ^{ve-} ~~ve-~~

^{nia}
~~vinguda~~ la bonança, i ara la gent, ^{ja} tot hom, en
 començava a ^{mirar}
~~mirar~~ amb una consideració superior.

Intretant, i seguint les indicacions del meu pa-
 re perquè pogués treure partit dels meus estudis,
 havia presentat la instància per ingressar volun-
 tàriament a l'exèrcit. El desig ~~de~~ d'aquell era
 que ~~iss~~ entrés a la Companyia de transmissions
 a fi d'estudiar-hi de telegrafia militar i així
 poder-me obtenir un aventatjat per vindre me-
 terial. Convençut per les seves raons, vaig acce-
 dir al seu parer; i molt més encara ho vaig fer
 per l'anhel ardent que sentia de viure amb
 més contacte social, de imposar-me de cada
 vegada més i de fer-me a la vida de Palma.

Per la vinent tardor escrigué la novel·leta
 en castellà "Amor de mi vida!..." de 40 quanti-
 lles. Inzens, i mentre continuava publicant
 articles en "El Luchador", hi requerit per do-
 nar una conferència al Centre Catòlic, que
 s'escaigué a finals d'octubre amb motiu d'un
 festival a honor de Crist Rei, i en el qual hi

prengué part el Canonge i Poeta M. F. Dr. Andreu
 Caimari. Aquella primera conferència, que versà
 sobre la "Realitat de Crist en el temps i en l'espai",
 tingué una ressonància inaudita. No sé com fou
 que la notícia s'havia espargida per tot arreu,
 malgrat el meu nom no figurava en el progra-
 ma, i el Teatre estava de gom a gom. No hi fal-
 lava ningú ni de Esquerra ni de Dreta. Molts
 se'cert que hi vingueren per simular-me. Altres
 dubt i tot si hi dongueren patates i tomàtiques.
 Quan jo fuji a l'escenari, tot hom prorrompé en
 aplaudiments frenètics; uns per convicció,
 altres per desmoció; i molts, que encara ho feien
 per befa, per befa velada com en to de befa.
 Però el fet és ve ésser, que tots, uns i altres, ~~per~~
 sense excepció, al final aplaudiren sinc-
 rament. Després les atletes inclús en felici-
 taven pel carrer amb les paraules més aple-
 gadores; i al meu pare no deixaren d'arri-
 bar-li els elogis més fervents de boca dels seus

amics conservadors. Poc després, en una altra
 vetllada literària-musical al mateix Centre,
 doní un lecture de poemes originals, que foren
 igualment aplaudides amb èxces... Ai! Encare
 me veig als meus deu anys, sobre l'escenari, restit
 de ~~bolser~~^{negre}, tot copant ^{les} admiracions i xanxelles
 de tota aquella multitud que veia vendi-
 da als meus pens... I veig entre aquella multi-
 tud, confusa entre un grup de donzelles, a-
 quella que n'era el meu estel i el meu centre i
 el meu sol... Pera ella sola havia fet jo a-
 quella demostració literària. A la fi, poc m'im-
 portava la vendició de tot un poble. Més va per-
 mi aquella sola persona, per a la qual anaven
 tots els meus esforços, que tota la glòria i les
 corones de llorer... Jo recitava emocionat, sense
 perdre l'equilibri ni temer cap befa de ningú,
 com en la perfecta possessió de mi mateix
 i de la voluntat general. Encare me veig fet
 amo de l'admiració popular, tot mirant de
 fit a fit aquella donzella... que mai no gosà

soporir cara a cara els meus esguards imper-
 tinent... Després de la mera lectura, feu ús
 de la paraula el P. Joan Coll, i, ^{acabant} ~~acabada~~ la seva
 conferència, tingué paraules d'elogi públic per
 a mi, que mai podria somiar el més il·lustre
 nat ercriptor, paraules que caigueren com una
 bomba i tothom les hagué de rebre amb bones
 o males cara. Augurava ell per a mi els èxits
 més immortals i meravellosos que es puguin
 demanar, anunciant en alta veu - per què
 ho he de callar? - "que aquell jove net que
 encara potser qualcú mirava un poc
 així així... un dia el veurien damunt un
 pedestal"... (!) Després d'aquestes manifesta-
 cions per una persona d'autoritat dins la
 opinió de tothom, el vent es girà més que
 favorable, vaig fer-me el rei de tots i ja no
 hauria pogut ni esperar més d'un poble que
 m'ho donia tot... sols qualque envejós de l'Es-
 perra m'aria dient "si no estava empaquetat
 per anar capella d'èrer la jugueta dels capellans;"

però aquestes veus, solitàries i poques, foren ofegades
per les altres de felicitació i de coratge. Havia
pujat al cap d'amunt de la més alta carena.
La victòria total era aconseguida. Per primer
cop en la vida veia una il·lusió realitzada...

I ara, després d'aquesta ascensió triomfal, s'im-
provisa la treva, el descans, i, irremissiblement,
un descens més fatalment dolorós i cruel en
contrast de la pujada.

- IX -

Soldat voluntari(1935-1936)

D'acord amb la instància presentada per ingressar al Grup d'Enginyeria de Mallorca, dia 15 de Novembre de 1935 rebia ordre de incorporar-m'hi l'endemà.

A dir veritat, interiorment, en aquells moments de glòria màxima per a mi en el meu poble, en aquella tardor triomfal i radiant, aqueix cop que jo mateix m'ha-
via cercat, em molestà bastant. Feia mig any que havia presentada la sol·licitud, i ara les coses per a mi eren molt diferents.

M'haguera agradat, com pui dir, ~~ador~~ poder adormir-me una estoneta sobre els florers de les victòries recentment aconseguïdes.

La Vida, però, generalment no gasta compliments amb aquelles que ha escullit per joqueta de les seves empenyes. L'endemà matí em presentava a Palma, a les Oficines de la Companyia de Transmissions, on m'havia recomenat al meu pare, i allí firmava, indecís i commoçut, aquella pròpia sentència que no poques amargors m'havia de reportar. Dos dies després, dia 18, un cap al tard concirós i melangió de tardor, arribava amb una colla més d'il·lusionats com jo al quarter de Son Bonet, on ens vestiren l'uniforme militar. Ara, aquelles hores que abans votava a la poesia i a la contemplació de la Natura, havia de consagrar-les forçosament a la inhumana crueltat de la milícia.

No obstant, quan ho mir a través dels

dels anys i amb sentit de crítica imparcial,
 de res me'n pened, de tot n'estic content,
 i de qualsevols pames donades, tortes i dretes,
 pels que així les havia de donar i així es-
 tan ben donades. Ara no em toca més que
 recordar-les simplement, pendre'n nota
 i experiència i ensenyar-ne la lliçó als qui
 vendran.

He dit que tot d'una que fui a l'Exèrcit
 em passaren al quarter de San Bonet, a
 5 Km. de Palma, vora el Pont d'Inca; a fi
 d'aprendre-hi la instrucció tàctica. Aquí
 hi estiguí 15 dies. No hi ~~h~~ ha paraules su-
 ficients en cap idioma per expressar l'as-
 pèctre de la tràgedia que m'embolcallà
 tot de cop. Allí vaig veure'm desseguit
 de el més postergat que hom es pugui
 imaginar, maltractat, insultat,
 colpejat dels majors; i com de cap ma-
 nera se'm podia ficar dins el cap la

junyetera forma d'aprendre de marcar el pas,
 m'hagneren de treure cada dia de la fila i
 encomenar-me a un pedant de soldat 1.^a
 perquè la m'ensenyàs individualment amb
 plena autoritat per castigar-me i per-me
 el que volgués. Jo, tot confús, humiliat, aver-
 gonyit fins a l'extrem, tenia que donar-
 me al "paso ligero" totes les vegades que
 a ell li plavien, enc que només fos per fer
 riure a la jove cantinera o a la criada
 de qualche oficial que passàs per allí.
 Prompte no vaig poder més, i sorgiren
 protestes i rebel·lió. ~~S'arx volen me fer~~ Vol-
 guí per-me respectar. ¿com? Començai
 a ~~començai~~ donar-me a conèixer pel que me
 sentia: un escriptor que aleshores ja em
 pensava tenir froux motius per sen-
 tir-me conagrat, un conferenciant que
 feia poques setmanes havia vist tot un
 públic de més de 400 persones aplaudir-
^{me} desenfrenadament entre els elogis

i les apologies més altes que es puguin imagi-
nar. Mes, ai! Tot això, si en alguns pocs desper-
ta una tacita admiració i fins una relativa
admiració per part d'un cabot i d'un bi-
ment, en els demás no m'ha donat més que la be-
ja i el menyspreu. El mot de "El Poeta" ressona
allavors en el to més despectiu i com a única
paraula una mica insuficient per expressar
tot el cinisme d'aquell remat de bèsties que
eren els demás soldats, que en res es diferen-
ciaven dels éssers irracionals. ~~¶~~ Sino era pel
cúmul de vici, de males paraules, de blas-
fèmies, d'enveja irrefrenable, i per la caren-
cia total i absoluta d'espiritualitat i de
moral.

Dià 3 de Desembre següent em passa-
ren al quarter de transmissions, a la Rambla
de Palma. Aquí, tot d'una vaig pensar
sentir-me una mica més millorat, per
quant en algun dia podia visitar uns
senyors de la Direcció de "El Luchador".
(D. Miguel Jener i D. ~~Jaume~~ Andreu Ferrer)

que poc temps feia havia coneguts.

Dia 8 del mateix mes, encara fui al meu poble a donar una conferència amb motiu de la festa de la Inmaculada, que fou seriement aplaudida. Aquesta havia d'ésser ja la última manifestació triomfal d'aquella època; com un raig de sol moníbor que anuncia l'ocàs; com un estiuet de Sant Martí que pronostica l'hivern. D'allavors ençà, ara ja sis anys, cap vegada més m'he vist davant un públic, ni que fos del meu propi poble, per rebre'n el triomf d'admiració i la pauana exponosa de la glòria. Després, vingueren únicament els dies obscurs del quarter, dies grisos, dies stètics i melangiosos, ~~de negre existència~~ d'una existència negra i ennuvolada...

Per Nadal, d'alta ja de instrucció, em destinaren una setmana als estables de les bústies per a prestar-hi els meus serveis... jo, que ni a casa mateix m'havia arrembat

mai a la païssa... Y ara - Déu meu! - si per
qualque cosa havien de valer els meus estudis i
aficions literàries, tot es reduïa a fer empalls
des dels cavalls, a fregar-los cada dematí i
a menar-los a abeurar... Oh paradoxes del destí!

Passà aquella setmana, i, després d'una
altra que n'estiguí amb permís a casa (pel
Capd'any de 1936) fui destinat a prestar els
serveis al ^{la} quarter de la Rambla. En al-
gun moment lliure, encara vaig tornar pen-
dre la ploma i assatjar qualque article per
a la premsa, començà a polsar l'arpa del
gènere elegíac cantant per primera vege-
da les meves desil·lusions juvenils. Altre-
ment, cantí adés alguns tònics camperols
copsats durant les marxes a cavall vers
Gènova i voltants de Ca's Català, adés
alguns idil·lis que portava en record de
les meves estances a casa, »

Molts de dies em vegí terriblement a-
gurat pel pes dels serveis. Fets els compra-

nyons que amb mi s'eren presentats, haviem fet valer llur influència màxima per obtenir algun destí en les oficines, en el telèfon o en altres llocs, que els lliuràs de guàrdies i de serveis mecànics; i els veterans del reemplaçament anterior havien sigut lleccionats a finals de gener. Vingueren els novells quintos, que, com a tals, naturalment, no podien dedicar-se a la instrucció. Per tant, solament jo i un parell més de beneïts i jo ens havíem quedat a la companyia, i per nosaltres eren totes les guàrdies a "pelar", i tots els plats a fregar... Amb motiu de les famoses eleccions del 16 de febrer, n'haguí de pagar principalment les conseqüències; i a part d'aspre regust de les altes hores de les nits d'hivern recitant l'amarga cançoneta del "Centinela, alerta!..." mentre les batallades del rellotge d'en Figuera sonaven lentes, acompanyades i sonores...

en vetlla constant sobre les almenes o al portal
 del vell i fatídic quarter de Cavalleria, prop
 del Molt. Juan sortia de guàrdia, havia d'en-
 trar a la cuina a fregar més de 600 plats,
 olles i calderes, a ~~fer peix net~~ esnocar i
 fer peix net i a pelar patates a rompre ...
 Gualque dic fui obligat, amb algun altre més
 poca vergonya que jo, a ^{anar a} cercar carbó amb
 un carretet de via pels carrers, mentre a mi
 em queia la cara d'empagament. Altres
 vegades, amb un parell de veterans p més
 "pintes" que Lucifer, haguí d'anar en
 un carro de "mili" per altres afers nogaire
 més honorants; aquests es paraven per uns
 carrerons torts i empedrats de la ciutat
 vella, pel barri de la Catedral, se n'ana-
 vena escometre unes coridorettes de morres
 més pintats que la ~~Sobras~~ llengonissa, feien
 una estoneta la xarrada a través de les reixes
 de llur ~~ex~~ habitació, i tornàvem partir

a cercar aventures... Amb un parell d'aquests veterans tan ~~ex~~caravits, un dia me'n parà una de fresca: sense jo saber-ho, em portaren a la casa de les... Sortiren dues fulanes enteses de la quistió... Vaig indignar-me furios... i On m'havien duit aquelles calaveres?... Una d'elles em replicà... Jo em defensí... I li hagué una escena. Aquells veien. Aquesta em tractava cínicament de benent... mentre jo li parlava de Déu i de l'infern. Tots s'esbutzaren com volqueren, però ningú pogué fer la rialla i el comentari que volien... Després em digueren si no tenia educació ni sabia compliments ni etiqueta, que així hagués fet el pagès... i Mesor ~~amb~~brívols, mesor negres i ferests!... Un altre dia m'en viaren, a mi sol, amb l'esmentat carretot de nia a cercar un sens fi de banquetes de ferre per a llits que havia de fraginar des del quarter de Cavalleria al de la Rambla.

Juan fui davant el Teatre Líric, precisament
 amb el tramvia al davant, que sonava desespera-
 radament per passar, ve't-aquí ~~que~~ com s'entre-
 colquen dos banquetes dins els raigs d'una ro-
 da del carretet, sense que ni pugués anar en-
 vant ni enrera. Tot vermell d'empagament
 mentre una gran turba de gent m'estava
 contemplant (enc que ^{ningú} ~~no~~ gosàs atàncar-se
 per ajudar-me) hi vaig deixar tot en banda
 per anar a cercar auxili al quarter... Juan
 al cap de deu minuts hi tornava amb un al-
 tre, encara el tramvia estava allí ma-
 teix i la turba de gent era doble. Fets
 com aquest se'n repetiren a Valguerna. Arri-
 bia a posar-me malalt d'oi i de disgust. Des-
 prés d'un dia, quan torní llevar-me del llit,
 justament hi hagué d'haver una concen-
 tració extraordinària de tropes a Son
 Bonet amb les conseqüents pràctiques desde
 tres dies abans. Jo en fui exclòs per conva-
 lescent, però m'obligaren a tot l'excés de

serveis mecànics que sobraven, i m'enviaven a cercar una parella de sacs de pans a l'Intendència amb el mateix esmentat carretet de mà. Un dia d'aquells, quan baixava la costa de Sant Miquel, amb un camió de càrrega que em venia al darrera, sonant la bocina desafortadament per passar-me al davant, ve't aquí com el carretet i el pa i tot se m'escapa de les mans... i jo per terra... i els sacs enlaira... i el carretet per avall... i tot a fer trons... ¡Quantes coses, Déu meu!, haguí de viure en aquell ~~fatídic~~ fatídic hivern de primers de 1936! Una altra vegada venia de la plaça dels queviures, mal vestit i amb un sac de cols, banyat i degg^a degotant, a l'espatlla, quan ve't aquí com passo pel meu costat tota una persona de gran respecte per mi coneguda fent-me un adéu com a de comparió que a mi em posà frenètic de ràbia i de desesperació.

Això no podia durar. Amb la influència del Canonge M. I. Dr. Joan Sirvent, al qual m'havien presentat i m'era fet Soci del seu Cercle d'estudis per a militars, vaig cercar-me una manera més fàcil de passar-me els dies, i fui destinat d'ordenança a la Sala de Banderes. Dos dies només hi vaig estar; puix el vençei havia vingut tant. Desseguida, esgotat completament de salut, entrí a l'Hospital Militar, on vaig permanèixer un mes rodó.

A l'Hospital fui medicat convenientment a base de dobles inyeccions diàries i de reconstituints. Allí vaig descansar d'aquells terribles perombres passats, vaig explicar-me amb qualque companyó de circumstàncies, i fins el propiòit de no seguir la carrera militar costàs el que costàs. Primer me n'aniria altre cop a casa, a viure al camp, a tot el que fos, abans que reenganxar a l'exèrcit.

Dia 9 d'Abril, ja bastant millorat, en tornava sortir, i, després d'anar a saludar la família, a abraçar-me amb la meua mare, que estava

i areviure per uns moments els aires de mon poblet nadiu, fui altre cop a la vida del quarter, que ja no fou tan pesada.

Pel Maig següent, la nostra Companyia fou trasllada al quarter de San Bonet, i allí visquí una bella temporadeta ~~estival~~ primaveral, entre serveis mecànics, treballs manuals i qualque estoneta entregat a la literatura. Dia 20 de Juny em donaren un torn de permís per quaranta dies, i amb tal motiu aní a passar-lo a la casa pairal de San Castanyer. A la fi podia respirar una mica!

- X -

Guerra civil - Operacions de
Son Carrió i Son Servera

(1936)

El permís m'anava passant dolçament i tranquil·la en la terra dels pares, quan ve't aquí com de sobte un altre contracop se'n vin que a malmenar i estorbar el meu repòs i els meus novells plans que forjava per a quan sortís de l'Exèrcit: En referenc a l'alçament militar d'Espanya del 18 de juliol de 1936, i que la dividí en dues parts; governamentals (fidels al Govern de Madrid), i nacionals (acab-

dillats pel General Franco). Mallorca s'alça a favor dels nacionals.

Per aquest motiu haguí de incorporar-me novament i sense acabar el permís, a l'Exèrcit. La meua Companyia fou trasllada allavors altre cop a Palma; primer a la Rambla, i, poc després, al quarter de Cavalleria. Jo haguí de passar-me dies i dies de guàrdia al Moll o a les oficines de Telègrafs. Foren, a quelles setmanes, de summa tensió i nerviosisme; setmanes de revolució, de tirs, de bombardeigs ^{de l'a-} ~~marítims~~ viació inintermitent; setmanes d'epopeia i de llegenda.

Després de vint dies, cansat de tantes guàrdies i vigilàncies — quantes nits passí ajagat sobre una escalonada de pel Moll, mentre remorejave misteriosament la mar amb ses cançons adormidores d'amor estiuenc — cor! — procurí allistar-me a una de les

seccions que de nostra Companyia sortien per a fortificar la costa, davant la temor d'un possible desembarcament inimic. Em destinaren a la ^{que anava} ~~guarnició~~ ^a Son Servera, i ^{arribarem} ~~hi arribarem~~ al cap al tard del dia 9 d'Agost. Era la primera vegada que visitava aquells indrets, i forem allotjats de dos en dos per les cases particulars de la pent vica. A mi, amb un altre i el sargent de la secció, em tocà ~~de~~ estatjar-me a la posada dels senyors de Son Corp, una de les cases millors del poble, i en la qual ens tractaren sempre exactament. Foren, aquells dies, de vertader esbargiment i confort per a mi. Sortíem diàriament a recórrer totes les costes i platges de l'entorn, on càviem trinxeres, instal·lavem alambrades submarines i construïem riuys d'ametralladora.

Ens parsetjàvem alloure i corriem sense treure,
 explorant tots aquells indrets meravellosos i ~~plens~~
 plens de joia: la Coma, Punta Amer, Cala
 Millor, Port nou, Port vell, penys de Sant Jo-
 di, platges i Torre de Canyamel... Visitàrem
 les coves d'Artà; anàrem a Capdepera, a
 Cala-Ratjada, a Cala-gulla... No hi ha-
 gué res que no l'heviàrem i del qual no
 encopisàs tot el misteri d'idil·li i de tipis-
 me. Per tot on passàvem, erem rebuts a
 bamballetes. Les atletes ens somreien
 amicals. Tot fou per a nosaltres gresca
 i gaudança, clamant sense parar: "Si
 això guerra que no vingui la pau!..."

Tot ens deia tant be, ^{com} quan ~~estàvem~~
ⁱ un dematí a ~~tothom d'una~~ del diumenge
 16 d'Agost, (per al qual diumenge teníem
 projectada una ^{magnífica} excursió a Manacor
 i ^{i a les} ~~la~~ visita als Coves del Drac), i altres mag-

veïsses ve't-aquí com a tren d'amba comenza-
ren a circular remors de barcos enemics que
intentaven desembarcar a Porto-Cristó i a
La Coma. Les campanes foren llençades al
vol, brandant el so d'alarma. Corregueren
nins i dones, plorant de inquietut. Als soldats
i alguns milicians del poble ~~foren~~ ens veyem
~~entraren~~ a la plaza. Entre ~~to~~ uns i al-
tres érem una cinquentena; armats, no-
saltres, de fusell i cinquanta bales; i de
milicians, amb l'espingarda i uns quants
cartutxos de perdigons...

Bot de cop, partírem en canions cap
a Cala. Mollor. ^{Aquí} Baixarem; i, allavors, a pen,
emprenguerem la marxa cap a ^{la platja de} ~~Porto~~ La
Coma, desplegats en ordre de combat al
llarg de les garrigues i sementers. Juan
fórem a l'esmentada platja ens sorpren-
gueren mitja dotzena de destructors

i canoners que miraven de desembarcar per a-
 quelles immediacions. Enseny, ens començaren
 a perseguir set avions fent voltes sobre nosal-
 tres. Ens encometeren a tirs. Els canoners
 ens despiaren llurs obusos. Correguérem tot
 a unes trinxeres que havíem obert dins l'a-
 rene. Persona espantadament el retrò del
 combat. La roba ens regalimava de suor; i les no-
 tres mans, poc avesades a batallar, tremolant
 indecises, ja ni sols pogueren endevinar
 les bales que havíem de disparar. ~~Enseny~~
 Molts ho encomenaren a les canes, en vergo-
 angosa i feresta escapatoria. Només dos o
 tres, els més benèits, i que no ens havíem a-
 donat de com els altres fugien, continuà-
 ven ajacats dins la trinxera. Vaig enco-
 menar-me a Déu i versí l'acte de contrició,
 com un qui espera irremissiblement la
 mort. Després, no sentint ni un alè de per-
 zona, vaig aquaitar per entre unes me-

tes: - horror! - tots els nostres fugien corrien desesperats...

Només erem tres. Desafiant projectils, bales d'armetralladora, bombes d'aviació i tota ombra espantosa i sanguinolenta de la Mort que ens persegüia, travessàrem una immensa plana nua que venia en rost amunt: el blanc mullor per als tres enemics. Volíem amagar-nos a les cases de La Loma, sobre un coster. Mes, ajeputs raud d'una pareteta, veiérem - oh dissort! - com una bomba ^{les} cania ~~tes~~ foradant de unif a unif. Personaren aís espantosos com de gent ferida que hi haqués per allà dins... Els avions volaven a prec de ~~nos~~ ^{les tan} lades. i què fer?...

Ja només ens quedàvem un altre ijo. Ens escolàvem per dins unes figueres de moro; sortirem a un altre sementer; ens aturàrem uns moments dins una vella torre de molí... Mes,

per tot ens encalçava el mateix fantasma. Bales de tot vent... avions... canonades... la mort espantosa i fatídica... ¡què trist ens era, Déu meu!, haver de renegar-nos a morir!... Allavors més que mai, compregué^{la} el valor d'aquesta vida miserable; vida que, segades, no serveix de res; i, florint damunt la terra, pot donar fruits de bon profit per a la pàtria...

Formàrem escapar-nos, amagats per entre olivars i figuerals, fàcils a les cases de La Pinya, sobre un turó; des d'on poguerem alenar una mica i refer-nos del cansament. La batalla s'estengué, després, per allí. Vingueren forces d'artilleria i milicians de Falange. Hi hagué morts. Hi hagué ferits. La sang regà aquells contrades. La fàstia dels combats no parà ni un sol instant. Passarem nits i nits en vigília constant; mentre lluny

dringaven els esquellerins d'un ramat, i aprop
 simlaven els besos tràgics de la Parca fatal. L'en-
 denia recorreguérem cap a son Carrió. ~~Des~~
 De la meua secció arribàrem a ésser nou
 deu. Zinguerem noves batalles. Vegí portar
 els ferits sanguijants en una llitera, pantei-
 xant i xnglotant; o, d'altres, cridant desespera-
 dament... Retrocedírem en desordre fins a
 Sant Llorenç. Visquerem emocions doloroses i
 inoblidables. Dormírem quatre hores sobre el
 dur trespol d'un cafè abandonat. Tornàrem
 a son Carrió. Ocupàrem novament son ser-
 vere... Després... els pocs que restàvem de
 la meua secció, fórem enviats a Palma.

Dos dies de descans, i tornava partit cap
 al front. Ara hi anava amb una petita secció
 d'especialistes de transmissions. Romanguérem a
 Sant Llorenç; recorreguérem quasi tot el
 front, estenguent-hi línies telefòniques i desa-
 lliant perills. Fôrem ~~des~~ d'Arta fins a l'ex-

Trem oposat de San Carrió... I en certes hores de
 lleure, que no faltaven, a Sant Llorenç ferem la
 cort a més d'un parell d'atlotes. A causa
 d'una d'elles, amb la qual m'entretenia en ho-
 res que no devia, fui castigat i enviat de
 telegrafista òptic a San Servera, que estava
~~terrible~~ assetjada terriblement. A qui hi es-
 tiguí vuit dies, emparant les bales de cada
 costat, sense apenes menjar, dormint uns
 poques hores sobre el frepol d'un terrat,
 i rebent bombardeigs que jamai deixare
 de recordar. Arribarem a viure entre en-
 runes i cases esbucades, i el retrò de fusells,
 ametralladores i artilleria es feu etern,
 sense parar de nit ni de dia; fins que dia
 4 de setembre la victòria es declarà a fa-
 vor nostre, s'embarcaren altre cop els
 enemics, i tot al nostre ~~per~~ entorn fou
 un esclat de joia embriagadora, d'entus-
 siasme i de gaudi... mentre els legionaris
 baixaven de les muntanyes ~~acabats~~ portant

280

un penjaroll d'orelles tallades als enemics i amb les baionetes vermelles de sang calenta; i alguna doneta plorava la pèrdua d'un fill; ~~altres~~ i més d'un vellet bramava desesperat davant la seva vivenda assolada fins abaix...

Acabades les operacions, tornàrem a Palma. Vegi desfilades i festes i triomf i glòria i esclats d'alegria... Hi hagué Te-Deum solenne a la Catedral. Les senyeres onegjaven al vent. Tot era un rin de soldats.

Finalment, fui destinat a una altra secció i enviat a Manacor. D'aquí visití tot el teatre de la guerra: vegi Porto-Cristo esbrucats, mases envuadades, muges i parets esboldregades, cadàvers humans en fetora descomposició; i fui a contemplar l'escenari de nostres gestes, la platja de sa Coma, Jon Servera, etc... rumiant i meditant per totes les contrades.

Poc després, un dia em digueren si voldria ~~estudiar~~ assistir a uns cursos de Radiotele-

grafia, a Palms; i, per fugir d'aquella vida de
treball manual a què érem obligats, i d'acord
amb ~~els~~ altres amics meus, accepti la proposta,
passant novament a Palms, al quarter de
cavalleria. Això s'esqueia a finals de
setembre del mateix any.

- XI -

Activitats literàries a Palma(1936-1937)

Un cop a Palma i instal·lats al quater de Cavalleria, els dos companys esmentats i jo, fórem rebaixats de tot servei i assistíem cada dia al Palau de l'Almudaina, on en una dependència de l'Estació de Ràdio fèiem pràctiques de transmissió i recepció per Morse. Hi hagué uns moments que m'ho vaig prendre seriosament. Indis, pensí d'escriure a aquella donzella del meu poble i mirar de conquerir-la a la meua amor, ara que potser per primera vegada pot veia obrir-se davant mi tot un brillant ferindre material.

Molt prompte, però, l'escriptor s'imposà s'imposà a l'home social que aquest pic volia

mirar de treure partit dels passats estudis i de les circumstàncies favorables. Val a dir que feia quasi un any que les meves activitats literàries venien a ésser quasi nul·les i, després d'aquest llarg descans forçat, ara en mon cervell bullia confusament i en agitació tot un món de idees noves, de pensaments i de literatura. Totes les tardes, a l'hora de passeig, acudia a la Biblioteca de la Caixa de Pensions, on devorava llibres i més llibres. Vaig donar-me amb preferència als assaigs i a l'anàlisi: obres de crítica, d'observació i de història, anaren passant pels meus ulls àvids que de tot se n'omplien i de tot en volien treure partit. Comencí a manegar altre cop el vers, i prompte, fins rotant el temps a les pràctiques radiotelegràfiques, planejí tota una obra d'assaig. La vaig escriure en uns pocs dies i fou la que tingué el títol "El P. Gaume Roselló, Missioner dels H. Cors", fruit dels meus 19 anys. Després d'això, volguí apuntar en una crònica totes les incidències per què havia passat durant la recent campanya de son servei, i en començai una llarga història d'un centenar de quart-

lles, titulada "Vint dies al front de l'on Carrió-Son Servera".

Al cap d'un mes, la nostra Companyia fou traslladada a unes dependències de l'Institut de 2ª Ensenyança i allí s'organitzaren en nova forma els avantdits cursos de Ràdio, impressionant-hi una partida d' més de concorrents. Durant una temporada encara m'hi aplicuí bastant, i fins vaig ésser dels que més carrera hi feien; tot sense desatendre els munts i munts de quartilles que anava omplint diàriament. Centenars i centenars de pàgines brollaven, en aquella temporada, de la ploma inquieta; pàgines que després tenia la doble tasca de corregir-les i traslladar-les en net; per tot el qual procurava no deixar passar per alt cap minut de llibertat que pogués tenir.

Per aquell temps, el meu fidel amic i companyo de milícia era un ex-condemnable de Lluç, Guillem Morey, com jo inquiet, com jo literat, com jo observador, i amb el qual em passava hores en

agradable discussió, tot planejant idees i programes per al futur. Temps heroics, que la fe en l'ideal suavitava i barrejava de il·lusions!...

Després que haguí escrit la història de les operacions de son perversa i l'haguí traslladada en net, empenquí un altre assaig: "El P. Antoni Thomàs, Missioner dels St. Cors," que també vaig escriure en pocs dies. I, ja pel Novembre, arribant amb els auriculars radiotelegràfics a les orelles (en la mateixa escola de pràctiques, de la qual me'n començava a sentir cansat), escribí tota una sèrie de poemes diversos, un dels quals, probablement dels més inspirats i perfectes, fou el que figure com a primer del meu recull de "Cants de Romiatge":

~~com~~ "Lliri del cel que en eixa terra impura
ens expargiu perfums de santedat!
Vullau de vostra càndida blancura
mon cor deixà impregnat!..."

Era un tema purament païl: una endreça a la Verge miraculosa que em degué

corpendre durant une de les meves visites que ro-
vint la feia en la seva església de la Missió.

Per aquell temps, ja entrat l'hivern, tingui
una avinentesa d'acompanyar alguns mi-
litars a La Calobra, i foren indescriptibles les
emocions que em produí aquell viatge en
auto vers els regnes de les muntanyes i de
la solitud, que, quan estudiant de Cluch,
havia visitat per primera vegada; emo-
cions que naturalment hagueren des tras-
cendir després en ulteriors composicions de
literatura.

Així anaven les coses, quan ve't-aquí com
la Providència feu sorgir d'entre el quarter
un companyo soldat que era netot de l'en-
vent escriptor Mn. Salvador Galné; el qual
companyo, essent ell de sòlida cultura i
molt aficionat als mateixos meus ideals, així
que em conegué se m'oferí per presentar-
me al seu oncle. Jo li deixí veure alguns

dels meus manuscrits i, quasi prenguent-me'ls de
 les mans, se'ls endugué a mostrar-los al referit
 escriptor oncle sen. Un dia se'n vingué tot anun-
 ciant-me com després de parlar amb ell i deman-
 nar-li el seu parer, aquell, tot greu i seriós, li
 havia dit "Pot passar!..." mentre m'anava
 ponderant la valor que tenia una paraula
 d'aquestes pronunciada per una tan prestigiosa
 personalitat. No moltes setmanes després, gràcies
 a les influències d'aquest bon amic - D. Serafi
 Llisteres -, jo feia coneixença personal amb l'esmen-
 tat Mn. Salvador Galvés, qui m'obrí pater-
 nalment sos braços, m'oferí la seva ajuda i
 bon consell i cuidà de repassar amb mi al-
 gunes d'aquelles obretes recentment escrites,
 per a les quals tingué certes paraules d'elo-
 gi i de coratge.

Enseny que esdevien tots aquests per a
 mi aconteixements històrics, m'havien convidat
 i proposat per si volia assistir a uns curssets
 d'oficial de complement. De tot d'una acep-
 tí; mes, a l'hora de començar, sabent que

aquests havien de tenir lloc a Son Bonet i no estant decidit a abandonar Palma, em vaig refer. Poc després, veient el professor dels cursos de Ràdio com jo anava abandonant de cada dia les meves obligacions i en lloc de progressar, atrovava més i més en conjura perquè m'esmenés. Mes, jo, veient-ho tot a punt de perdre i tan poc del meu gust, vaig sol·licitar en rodó per deixar les classes. Així perdia per complet totes formes de pervindre material. Fou a finals de desembre.

Passí, allavors, d'ordenança dels Sargents. Enseny escrivia alguns novel·lons i dit-li que publicaria pel març de 1937 ~~sortia~~ en un modest recull titulat "Del ritme de me vida", de pretensions familiars i per complaure alguns amics del quarter aficionats a les meves coses. Entre aquests m'és plaent de citar-ne uns quants: en Francesc Puigol, en Jesús Quintana, en Josep M^a

Amagro, en Sebastià Martorell, etc... amics cordials, amb els quals parlava diàriament de poesia, d'art, de ciència, i que s'agradaven d'oïr les meves provatures. Entre alguns d'ells arribarem a planejar tota una publicacioneta periòdica que, naturalment i donades les males circumstàncies de la guerra, no poguérem portar mai a la pràctica.

Assidu concorrent a la Biblioteca de la Caixa de Pensions, prompte vaig fer-me rata vella d'allí, i ~~no~~ ^{no} hi haqué llibre de literatura que no l'arribàs a conèixer. Allí fou on vaig llegir per primera vegada la famosa "Mireia" de Mistral, i el "Poble de Farso" de Teixeira de Pascoaes, i em vaig familiaritzar amb la poesia dels nostres contemporanis Ferrà, Colom i altres. Una altre llibre que hi vaig llegir i que després haqué de influir notablement en la meua vida exterior, fou la

- XII -

Sóller

(1937 - 1938)

Dia 27 de Març, de 1937, invitat per un amic i mo-
gut per la curiositat històrica i literària, visitava per
primera vegada Sóller, la gentil ciutat guarnida de
farongers i voltada de muntanyes. Les impressions
que me n' emporti foren inoblidables i transcendents.

Una setmana després, m'oferien l'avinentesa de sor-
tir de la capital i traslladar-me a vuit pobles, a la meua
lliure elecció, en un destacament de telegrafistes òp-
tics. Tot d'una que em donaren possibilitat de par-
sar a Sóller, sense vacil·lar un sol moment, vaig
escullir per endavant aquella ciutat.

Dia 8 d' Abril, en un migdia lluminós i ra-

diant de primavera, m'hi traslladava novament, en la qual s'havien d'escolar els 15 mesos més plàcids de la meua vida.

El nostre destacament, que en total es componia de mitja dotzena de soldats a les ordres de dos caps, era instal·lat en una dependència del Convent de Jesús, regentat pels P. dels H. Cors, i en el qual s'hi estaljava també una Bateria d'Artil·leria. Per aquest motiu, doncs, ara tornaria conviure d'aprop amb alguns professors i preceptors de la meua mingonia de Luch, que, dit sigui en testimoni d'agraïment, es mostraren sumament atents i sempre cordials envers mi. Foren ells el P. Guillem Pont i el P. Josep Nicolau.

Insems, ja abans de partir de Palma, el Director de "El Luchador," D. Juan de D. Anna Moro, m'havia recomenat especialment a un Vicari de Sóller, Mn. Jordi Company, el qual coneixí el mateix dia, esportat envers mi com un veritable pare i fou el primer que m'introduí dins la societat sollerica, presentant-me desseguida al Director de "La Voz de Sóller," D. Josep Calatayud.

Feia una temporadeta que vivia allunyat de

tota activitat periodística, donades les circumstàncies de la guerra i la falta de periòdics literaris a Palma. Mes, a penes fui a Sóller, començar ~~tota~~ una vida pública de ~~literatura i de societat~~ ^{literatura} fondeu societat i de literatura tot fou u. Damunt "La Voz de Sóller" anaren sortint retinencialment els meus escrits juvenils, la primera vegada que podia independitzar-me completament de tendència i de criteri; ja que mentre publicuí en "El Luchador" m'era precis emmotllar-me als seus fins socials i polítics iertaderament restringits. Així que, per tant, devia dir que la meua vida de ~~veritat~~ d'escriptor públic començà amb la meua estança a Sóller.

Prompte coneguí també el Director del "Sóller", D. ^{Joan} ~~Josep~~ Marqués Arbona, i les meves activitats s'entengueren imparcialment damunt ambdós retinenciaris, i fins damunt un altre de circumstàncies - "Milicias" - que prompte desaparegué.

Aviat, per mitjà d'uns amics i d'altres, o ja per la ~~* in~~negable ressonància que tingue-

X D. Miquel Puigserver Llabrés, l'escriptor alemany
Rudolf Kindermann, i...

294

ren de tot d'una els meus articles literaris damunt la premsa local, vaig fer coneixença amb moltesimes persones que componien l'aristocràcia intel·lectual i el món literari d'aquella ciutat.

Coneguí, en primer terme, la senyoreta Francisca Alcover Morell, que em presentà un capvespre de festa al meu amic en Josep Mª Almagro.

La meua amistat amb ella fou definitiva i perdurable, armonitzada sempre per la seva suau delicadesa i esperit cristià. Successivament

aní coneixent D. Andreu Arborea Oliver, D. Jaume Coll, D. Joan Mas, D. Joan Bullan, D. Miquel Serra Pastor, Mn. Jeroni Pons, Mn. Pere-

Antoni Magraner, D. Bartomeu Colom, D. Miquel Arborea Oliver, ~~per a~~ ^{per a} molts d'altres, tots ells intel·lectuals, artistes o aficionats a les lletres. Però

l'amistat literària més important fou la del poeta D. Guillem Colom. Aquest em fou presentat dia 8 de juny de 1937 per D. Jaume Coll, i pué dir queds de aquell dia el seu mestratge i la seva influència digna i elevada em començaren a transformar radicalment. Sota la

seva protecció orientadora vaig enmotllar la meua ideologia, fins allavors anàrquica i errant, a les tendències polítiques, artístiques i literàries de l'Escola mallorquina.

Aquesta convivència a Sòller, em donà lloc a les excursions per la muntanya que arribà a trencar de cap a cap, tot explorant recons, indrets i casenes... Visità la Serra, el puig de l'ofre, el Puig Major, La Illeta, Cala Alconarra; vaig embadalir-me moltes vegades en la magnificència del Barranc de La Grillona; fui a passejar per les immensitats de Fornalutx i pel camí de Montcaire: no hi hagué font ni secar ni paratge que no fos testimoni dels meus moments de lirisme i de poesia.

En "La Voz de Sòller" publicà una adaptació castellana del les meues cròniques de guerra escrites a Palma, amb el títol titulat "Escor de guerra en la isla de la paz". Poc després, pel juny, escrigui una novel·leta "L'herència patral", i més endavant, per l'octubre vinent, una altra fa de més envergadura "La virtut del geni".

de 100 quartilles. Pel febrer de 1938, per desfogar el cúmul de records que de petit arren m'una dien convertint la meua joventut en espècie de fantasma, erigí una altra obra de pretensions autobiogràfiques, "Una donzella misteriosa": història de les amors estroncades de la meua adolescència envers aquella donzella del meu poble que no gosí conquerir.

Pel març del mateix any, em prenguí una nova tasca que revestí caràcter de petit acon-teixement per a mi: em refereix a l'edició de la meua obra "El P. Jaume Brosello" que havia sentit a Palma per la tardor de 1936. Impulsat, orientat i protegit per un gran amic que de sobte em sorgí, Mn. Josep Morey, vaig decidir-me a treure-la a llum com a mostra dels meus primerens desvetllaments. A més, a Palma mateix, havia fet coneixença amb D. Francesc de B. Moll, i en una ocasió circumstancial al meu poble, amb el poeta català Mn. Pere Ribot, refugiat per motius de persecució religiosa a la seva terra. Se'n a-

mistats anaven creixent i m'era necessari
 expansionar-me. El repit Mr. Pitot i Mr.
 Jordi Company sumaren la seva ajuda eco-
 nòmica, i ^{iniciant amb} després de tots aquests, la Sra. Antònia
 Ma graner, antiga i fervorosa admiradora del
 meu biografiat P. Jaume. Després de varies
 incidències i obstacles violents sorgits entremig
 per la mà negra, hipòcrita i fassant de varies
 persones que ni vull dignar-me a mencionar; tot
 feliçment superat amb l'ajuda de Déu, dia
 1 d'Abil, tot just al meu compliment de 21
 anys, sortí al carrer els primers exemplars
 d'aquell follet humil de pretensions, però que
 marcava la primícia literària dels meus
 esforços, inquietuts i agitations de més de
 deu anys de iniciativa. Els meus amics
 el saludaren amb veus d'amor; el públic
 l'acullí entusiasmament i l'agotà prompte
 l'edició, i la premsa i diferents escriptors
 en feren elogis per a mi molt agrats i san-

fament encoratjados. Daquet follet en deia el crí-
tic de "Correo de Mallorca", entre altres elogis:

"La edificante figura del llorado Misionero que con encendido zelo apostólico tanto y tan fructuosa-
mente trabajó en Mallorca, así como también fuera
de nuestra isla, por la salvación de las almas, ha
sido perfilada con fervoroso cariño en este folle-
to, que constituye un sentido recuerdo a la ejem-
plar memoria del virtuoso predicador que de tan-
to prestigio y popularidad gozaba entre noso-
tros."

Y D^a. Francisca Alcover escribí en el "Sóller", entre
los demás lloances d'un bell article:

"La figura seca y austera del misionero ha si-
do envuelta con el hermoso ropaje de la len-
gua mallorquina y puesta de relieve con un esti-
lo poético y agradable. Gayá y Sitjar había
conocido de cerca al "Pare Jaume". En el valle
tranquilo de Lluch, a la sombra de los enci-
nars obreros y al rumor del agua clara, cuan-
do Gayá vestía la sotanilla celeste de los

cantores de la Virgen, convivió con el celoso e infatigable Misionero. Ahora, pasados años, cuando el "Pere Jaume" está ya en el cello gozando del descanso merecido por sus trabajos apostólicos, cuando Gayà viste el honroso uniforme del soldado español, le ha dedicado este trabajo biográfico. Es de estilo agradable y de lectura provechosa: Tiene el autor oportunas reflexiones y acertados pensamientos que denotan ideas elevadas y espíritu de observación, ideas y espíritu que adquieren una altura insospechada, dada la juventud del autor, en el sabroso capítulo que titula "Camí de l'Ideal".

Igualment "La Almudaina", el "Andraitx", i el "Felanitx" duqueren crítiques, a vegades excessivament elogioses, que pel mateix motiu no gosaré transcriure aquí. De Mr. Pere Ribot és, també, aquest següent judici que transmet íntegrament:

"Hem llegit, amb vera delectança, aquesta fersonia espiritual i eminentment apostòlica

del popularíssim P. Jaume Ronells, fruit d'una veneració entusiasta del jove i inquiet publicista En Miquel Gayà. En ella, hom estudia els diversos aspectes de l'obra del zelós missioner, resseguint-ne, com a ver enamorat, els trets més característics, amb estil planer i exultat de veneració. Dels sis capítols amb que l'autor divideix l'obra, el més impressionant és, diríem, i de mà mestra, el de la seva espiritualitat. L'esforç de M. Gayà en l'engar a l'hum publicista aquesta obra, és digne de tota lloanga. La presentació tipogràfica, impecable i discreta. Aquest esforç, ha estat, aixímateix, coronat per l'èxit més falaguer i insospitat. Si la comprensió obra camí als nostres més purs afanys, dirigem a En Miquel Gayà una continuïtat vers l'Ídeal, i, com a inquiet recercador de totes aquelles coses que porten segell de Cristianisme i tradició, no deixar passar per alt tot allò que té aire d'espiritualitat, que és essència del nostre

proble, imperdonable de negar. Rebi l'autor de l'obra, per tan coratjós esforç, la vostra fervorosa entusiasmada. - Mn. Pere Ribot, Pre."

I encara, abans de cloure aquestes referències, vull transmetre igualment una carta del meu bon amic D. Jaume Coll, que com a mostra només entre les innúmeres que rebí en semblant ocasió. Don així:

"Estimat amic:

El follet que m'heu enviat "El P. Jaume Rosselló", realzat amb la vostra amable dedicatòria, m'ha cativat desde les primeres línies de la seva lectura per la forma sobria i concisa del vostre estil.

Si té no és una minuciosa biografia del bon apòstol, deixan endevinar amb els trassos forts de la vostra descripció tota la virtut i tot el zel d'apostòlic del missioner.

Siera això que perseguíen, ho heu conseguit plenament, de mà de mestre. Heu fuit de redundàncies, i seguint l'exem-

ple del biografiat, no vos heu entretengut "entrenar flors tremoladines ni corones delicades" entorn dels fets de la seva vida, si no que de manera austera i forta, encara que elegant de forma, deixan anar el que vos llegeix unes idees concretes de la personalitat del Pare Jaume.

Vos felicita de tot cor per al vostre treball i o desitja que sia, aquest, el primer d'una sèrie interminable d'èxits literaris, i vostre bon amic en Jaume Coll. - Sòlbes, abril de 1938. "

Aquests triomfs que dir que en tornaren posar a una altura relativament comparable a la del meu poble per la tardor de 1935, pujant altre cop i més amunt, però la nova i enjorada carencia dels èxits literaris.

Entremig de tot això, havien tingut lloc en la meua vida unes altres incidències amoroses de relativa importància. La donzella amada, però, aquesta regada se'n anà a França i les reduí a un parell de cartes sentimentals contestades una amb tetrir indife-

rent, i l'altre amb amb una negativa glacial i rotunda. Fou una mica teatral a questa contestació, car ella no era tampoc una *donzelle* vulgar, ni amb la seva ruptura em negà l'amistat. D'ella en són aquestes frases vertaderament interessants: "Se'guro que me amas mucho; pocos hombres hay que como tú aman, por el espíritu. Pero no puedo hacer más, yo no te quiero ni creo que llegue a quererte un día. Sería tiempo perdido el correrme detrás. Te aseguro que he reflexionado mucho; con todo esto, antes de escribirte tengo compasión de tí, pues sufrirás mucho pero llegarás a olvidarme como yo te olvidaré". Muchas veces he intentado infundir en mi corazón un amor por tí, pero es en vano, no puedo..... Muchas gracias de todo lo que me has enviado; es muy hermoso y admiro tu talento. Si quieres continuar a escribirme, escribe; al contrario, estaré muy contenta. Recibirás de una amiga los saludos mas afectuosos..." Deix per importants els dels meus comentaris.

Enseny i junt amb tot això, jo anava llegint, estudiant i escrivint de cada dia més. A Soler coneixí innumerables obres de poesia catalana que de biblioteques particulars m'anaren deixant i vaig familiaritzar-me amb la poesia de'n Carner, començai a adquirir les obres de'n Verdaguer, fillen-
 ji per primera vegada els poemes magistrals de Charles Bandelaire, i vaig estendre ampleament els meus dominis poètics. Els meus articles aparagueren menys numerors, però més acurats, i alguns d'ells com "Tardes ^{abrilencas} dominigueras", "Les láfrimas del crepuscul", etc... tots ells fogneiants de passió i de lirisme, queien atronadors enmig del públic entusiasmata. Tant fou així, que hi haguí diumenge que no pogui sortir al carrer sense veurem apuntat amb el dit per totes parts que anas, mirat de coa d'ull per les atletes, i visiblement criticat per tot arreu. Aquestes demostracions culminaren en un anònim que m'endragaren a casa d'un amic meu a finals de maig de 1938, amb motiu de la festa de Sant Fernando,

Patrón de la mera Arma militar. Fue interesante, pero que tal él fuese susceptible de brometa inocent, no empuje a estar de transcribir el íntegro:

Valiente ingeniero: En estos días en que las hebras doradas del majestuoso Febo besan la simpática tierra mallorquina se celebra la fiesta del ilustre y gran Rey español Patrón de los ingenieros españoles, Fernando III.

No ha sido imposible pasar este día sin felicitar a Vd. escritor-soldado admirador de nuestras bellas y esplendidas cantadas de ellas.

Aunque piratas aviones hayan venido a ennegrecer el azul límpido y claro perturbando la paz de los hogares mallorquines que Vd. defendió con tesón, creemos que no habrán perturbado la paz de su espíritu y seguirá derrochando heroísmo para defenderlos al mismo tiempo que nos deleita con sus sublimes escritos.

Reiterándolos sus más afmos. que e. s. m.

X A y X a "

Per tot això, els últims temps de la meua estança a Sòller foren voltats d'una amable delícia embriagadora que mai més he d'oblidar. Aquí vaig tornar-m'hi de cada dia més somnador, el meu esperit hi prengué ales, més lliure, i en la meua pensa reviviran eternament serenes aquelles darreres jornades sentimentals i dolces passades a l'ombra dels ~~rossos~~ ferrenys taronges, de les vetustes oliveres, i a la remor pacífica de les fontanelles i torrens de la gentil ciutat muntanyenca, on sojorní encara fins dia 5 de juliol següent en que fui novament destinat al quarter de Palma.

- XIII -

Inca(1938 - 1939)

Novament en el quarter de l'Institut, de Palma, no cal dir si, després d'una tan alta ascensió literària i espiritual com la tinguda darrerament a Jòller, em seria dolorosa i insuportable aquella vida entre soldats. Per únic al·licient, només poguéi aconseguir far-me amb les visites que feia adonars als amics D. Guillem Colom, D. Francesc de B. Moll i Mn. Pere Ribot. Aquest fou qui en un dia d'aquells em presentà a D. Miquel Ferrà el prestigiós poeta i cap de nostra Escola mallorquina, qui em rebé amb paraules de fervent estímuli i de coratge.

Al cap de mes i mig, dia 22 d'agost, passava a la ciutat de Taca, agregat a una Secció Mixta de 40 soldats. Forem allotjats al quarter de Infanteria, on permanesquérem 5 dies, i del qual en guard només que recordo tràgicament ombrívols. Allí passàrem fam a rompre; en un principi no ens donàvem cap dia de ferms; i la vida se m'omplí d'obstacles i d'espines principalment davant la hostilitat de la població civil que mirava els soldats com amb preveució i mal ull. Únicament una casa hi hagué on fui ben rebut: casa del poeta D. Miquel Duran qui en la seva empremta del carrer de la Murta vivia completament entregat al sant treball de regeneració espiritual dins la ciutat per essència més pedant i materialista. Amargat per aquella vida de grisor i de penúria, un dia vaig escriure a casa meua exposant-ho bastant clarament la meua situació, tot oblidant-me de que existís la censura militar. Aquesta carta fou detinguda i entregada als caps de la guarnició. El meu nom, com si es tractés d'un gran criminal, corre gué de boca en boca de tots ells. Fui obligat a declarar

davant l'alférez - cap de la meua secció i ara davant dels sargents. Em demanaren explicacions sobre la meua ideologia, que alguns tenien per separatista i anti-nacional, em culpaven de rebel·lió contra l'Exèrcit, i fui redòs a la Companyia per temps indefinid. Mentrestant i amb motiu d'això, els caps del meu Batalló, a Palma, demanaren informacions de mi, i, havent-les rebudes no massa bones, m'obriren expedient per a ferme consell de guerra. Gràcies a Déu, no mancà un amic de influència qui amb temps ho pogué desbaratar tot, i ^{en} ~~des~~ quinze dies ~~passats~~ torní a respirar tranquil·lament. Però el mal record quedà, i la meua estança a Inca ja fou amarga per sempre més.

Passada aquesta tempesta, a finals de setembre i a principis d'octubre vaig escriure unes quantes premses, algunes de les quals trasllueixen bastant el meu estat d'esperit d'allavors; i dues breuetes: "Fades domingueras" que després publicuí en folletí dalt el "Solter" i "La serenor espiritual"; de temes morals.

A mitjan octubre s'acabà l'estança en aquell fatídic quarter, i passarem la nostra secció passà a viure amb certa independència a l'Hostal de la Font, prop de la plaça del Bestiar. Aquí la vida se'm tornà una mica més tranquil·la. Comencí a escriure a alguns amics i aquests em ^{correspongueren} contestaren molt amablement. Fín coneixença literària amb D.ª Maria Antonia Salvà, qui em contestà amb una carta encomiàstica al començ de la qual figuraven expressions com aquestes: "Conec el seu nom i els seus escrits del "Sóller" vertaders efluvís juvenils..."

La tarda del dia 1 de novembre següent, amb un company del quarter arribé fins al poblet de Biniamar. Allí m'aturí a salutar el vell amic d'al·tre temps P. Francisc Bonafè, qui, falt de salut, vivia en sa terra nativa. Ell celebrà foranida la meua visita, i aquestes es repetiren sovint. Aquell mateix dia, i en aquell mateix poblet versant de poesia en ran de la muntanya protectora, em passà una aventura juvenil digna de menció. El meu company de passeig entrà dins casa M.ⁿ Bonafè, tot anunciant-me com a fora una senyoreta dema-

nava per veure'm i saludar-me. Després d'acom-
 nia darme del ciutat amic, al carrer em trobí amb
 unes joves damiselles, al parèixer molt gràcils i molt
 belles, encara que uny encobertes pel misteri de l'hora
 forçant: era ja de nit. Una d'elles s'em presentà, em
 digné el seu nom i m'oferi la seva tarjeta i em feu
 també la presentació de les dues altres. Allavors em
 digné com havia anat sabent de mi, de les meves poe-
 ses i d'algun articles que recordava haver llegit
 en la premsa, mentre m'expressava el seu anheli de
 que escrigués per a ella uns ^{versos} ~~poemes~~ inspirats amb
 el seu follet. ~~Ja~~ més, m'entretingué dolçament
 i romàntica durant tota una agradable estona, ma-
 nifestant-me com per tot el que volgués ~~amb~~ la tenia
 a la meua completa disposició. La seva veu era harmo-
 niosa, tendra, virginal, i les il·lusions que em feu con-
 cebre — ho confés francament — foren molt enlaira-
 des. No són tots els escriptors que es troben qualque
 pic amb carny com aquests. Déu meu! No feia en-
 cara molts dies que havia llegits aquells versos

de Lamartine, que tenen aire d'admirable profecia:

"Pent-être dans la foule une âme que j'ignore
aurait compris mon âme et m'aurait répondu..."

Se dintre la multitud innominada, sorgí aquell dia,
enc que només fos per un sol i inoblidable moment, l'a-
nimia inconeguda que havia comprès la meua i
m'havia respost... Oh sort inacabable, reservada només
als espèrits austers que es desposen amb l'ideal!...

Aquella nit mateixa, trol·laren, ferrents i inspi-
rats, els versos que m'havia demanat ella; i al diumen-
ge vinent, els portí a casa seva, on ella em saludà a-
gabament, em presentà a la seva família, la meua re-
nyorjal del joble, i departírem llargament. Les
visites sovintejaren, sortírem flegats pel camp, con-
versàrem ~~llarg~~ dolçament i poèticament. Mes, a la
llarga - ai Déu! - no ens arribàrem a comprendre
fron, i, sense que hi mitjàncas el més lleu disgust,
allí que hauria pogut acabar en una vertadera i
ideal amor, esdevingué només una romàntica i ino-
blidable amistat. Plau-me, ara, dedicar-li un record
de benvolença i de simpatia.

A principis de 1939, una altra amor literària passà per mon cor, envers una donzella de Montuiri, coneguda en una incidència bastant interessant. Fou un horabaixa tardoral de 1937, quan vivia a Sòller, en què vinguent de Son Castanyer a l'estació de Montuiri a prendre el tren, començavaig topar-me quel camí amb l'esmentada joveculla, gràcil, d'ulls somiadors, fina, bella fins a l'extrem. Jo, regularment tímid, aquell dia em sentia altè que es diu "de bones", i li vaig moure conversa, conversa que acceptà i correspongué ella molt complidament durant tot el camí que fèiem a peu. D'un tacte delicat i exquisit, de bastanta cultura i estudis, el record i la impressió d'aquesta damisella quedaren profundament gravats en mi. I vet-aquí que ara, després de dos anys, per un compaany del mateix poble, vaig procurar-me indicis d'ella i la seva adreça que havia fuita del meu cervell. Vinguer una temporadeta de cartes, algunes visites, poemes amorosos... Fins que mi vaig declarar... Però... la història de sempre!... Aquesta vegada un poc més manifestada: Evasives. Jo poc amic de perdre temps, m'ho prenguí seriósament, i sense haver-hi cap disgust, vaig posar-hi punt final.

A finals de febrer del mateix 1939, amb alguns companys fui destinat ~~de~~ quinze dies de telegrafia òptica a Capdepera, on visquerem ~~sota~~ en un xalet del puig dels Molins, per tal d'establir comunicació amb Menorca recentment guanyada a la part nacional. Durant aquells dies, visití Cala-Ratjada i vaig ^{amar-me} en la dolça bellesa d'aquells indrets poètics i encantadors. Per salvar-me de l'avoriment se m'ocorregué enviar un anunci al "Soller" sollicitant una "madrina de guerra", com era costum de nosres soldats. De retorn a Inca, només una contes ~~ta~~ ~~de~~ ~~retor~~ vaig rebre, però aquesta tan interessant que no puc més de transcriure-la íntegra. Deia així:

"Simpatico Soldado: aunque no te conozca personalmente, me atrevo a corresponder a tu solicitud del Soller." Entre las innumerables contestaciones tan valiosas que indudablemente habrás recibido, quiero que la mía, como la humilde violeta, pueda presentarse ante tí con probabilidades de Triunfo. Todavía resuenan en mis oídos la incomparable dulzura de tus "fardes dominiguera", y en aquellos párrafos encendidos de

romántico lirismo. Por ellas adivinándote te conozco, Miguel, y de ello he deducido ser yo la madrina que tú has soñado.

Si aceptas este generoso ofrecimiento mío, contestábme a la dirección que más abajo te indico.

Afectuosa y esperanzadamente se despidió la que desea ser tu madrina

F. Tor del valle "

Per bona o mala sort, aquells dies, i d'Atil-, finalitzà la guerra civil, i jo, havent-me de traslladar novament al quarter de Palma, vaig contestar-li sense donar-li adreça fixa. Per unes coses i altres tot es perdé i parà en l'oblit.

- XIV -

Breu parèntesi a Palma

(1939)

Després de més de set mesos d'estança a Inca, ja finalitzada - com he dit - la guerra civil, passí novament a Palma, dia 5 d'Abril de 1939, on hi havi d'estar prop de dos mesos. Durant aquest temps generalment estiguí falt de salut, patint principalment de l'estómac i veient-me precisat a viure a vegies una partida de setmanes. Anava visitant adesiara les meves amistats literàries de cada dia en augment. Enseny, vaig presenciar les famoses festes de la Victòria celebrades durant els dies 17 à 19 de Maig; vaig assistir a una lectura de poemes de D. Guillem Colom; escriguí alguns versos novells i fin coneixença personal amb D.ª Maria Antònia Salva, Mn. Barto -

men Gnarp, i D. Josep M.ª Fons i Sharoto.

Dia 31 de maig, quan tenia sol·licitat per anar a uns exercicis espirituals per a militars a Son Espanyol i ja m'havia estat concedit, a la tarda em comunicaren com me n'havien exclòs, i que a l'endemà devia partir destinat a Sivirra. Després vaig saber que aquest treballat tenia caràcter de confinament per quant la meua presència en el quarter entre els demés soldats era tinguda com a perillosa i revolucionària.

— XV —

Eivissa i Formentera(1939)

Dià 1 de juny de 1939 m'embarcava cap a Eivissa. Aquí hi estiguí un parell de dies, visitant ~~Sant~~ el poblet i els indrets de Sant Josep i de Sant Rafel. Igualment feu nova coneixença amb L'Il·lm. Bisbe Dr. Antoni Cardona, ara Administrador Apostòlic d'Eivissa, qui em rebé paternalment.

Dià 5 del mateix mes, era enviat a prestar els meus serveis a una central telefònica de la petita illa de Formentera. Aquí hi vaig viure ~~un~~ poc més de un mes, visitant-la en bastants dels seus aspectes, ~~o~~ i entregat a l'estudi, a la meditació i a la lectura constant, sense deixar tampoc d'escriure i reparar antics manuscrits.

Aquesta estança, per a mi vertaderament ideal i inoblidable, només durà fins dia 10 de juliol, enquè fui altre cop destinat a Eivissa. Novament aquí, fíu coneixença amb el famós pintor D. Narcís Puget, amb el poeta M. I. Dr. Isidor Macabich, i amb l'alcalde i director del "Diario de Ibiza," Sr. Alexandre Clobet. Després varj. visitar, en deliciosos paratjos estivals, els bells indrets de Santa Agnès, carretera curta cap a Sant Antoni, i explorí moltes i poètiques reconades d'aquella terra inconneguda. Dia 5 d'Agost ~~retorní~~ següent, quasi just al cap de dos mesos, retorní a Mallorca.

— XVI —

A Comunicacions d'Aviació(1939)

Així que arribí a Mallorca, fui destinat ense-
guida a una novella Companyia de Comunicacions
per a Aviació, on hi estiguí fins al llicenciament tem-
poral. De tot d'una visqué una temporadeta a Palma
amb intermitències de permís a casa. En una d'aques-
tes intermitències de permís, per les festes de la inau-
guració oficial de la novella parroquia de Sant
Joan, coneguí el poeta de mon poble, Fra Rafael
Ginard Bausà.

Dia 5 de setembre, la meua Companyia fou
trasllada al quarter de Son Bonet. Allavors vin-
gué per a mi una temporadeta dura de treball
pesat, en què me destinaren a fer clots per a pals
de línia telefònica; per tot el qual aviàt caigui
en una terrible ~~de llargues~~ astènia de llargues

consequències. Després em posí completament a les ordres del Metge, i així, entre convalescència i inyeccions diàries em passaren més de 40 dies, fins a més de mitjan novembre següent, en què fui enviat a casa amb permís fins a finals d'any.

Dia 29 de Setembre, en un dels meus viatges a casa, vaig aturar-me a Santa Maria a fer coneixença i amistat amb el jove poeta D. Miguel Dolç, amic que fou correspost per ell molt noblement i cavallerosa.

Després de passar-me una altra quarantena de dies a casa, quan tot just ^{complia els} ~~faia~~ quatre anys de servei militar, em vingué la tan enyorada i desitjada llicència temporal. Això s'escaigué dia 30 de Desembre vinent.

Aquest mateix dia, després per Trica, tingui ocasió de conèixer personalment el nostre escriptor màxim Mn. Clorenc Ribes qui em saludà molt afectuosament.

— XVII —

Recer a casa(1940)

Ve't-me-t'agui després de quatre anys de servei militar, llicenciat a la fi, i altre cop a la casa pairal. Però, com havien canviat les coses!... La terra de l'avior em rebé - no hi ha dubte - amb els braços oberts i tota somrient dirigit el misteri de la seva amable pan. Era la mateixa que tant planguí de deixar fer la tardor de 1935. Jui no era el mateix, ni molt menys, era jo. Quantes passes havia donades! de quantes lliçons d'experiència i de desengany era portador! Per una part, ara hi venia tot transmutat i fet un home nou. Per altra, hi duia tot un caramull de desigs

no satisfets i de salut malnura. L'aspirant a escriptor de feia quatre anys, ara podia dir que hi venia ja amb el títol conquerit. Aquell afermegat de llibres d'antany, ensem, s'havia anat adquirint, poc a poc i Déu sap a costa de quins esforços, tota una biblioteca d'un parell de centenars d'obres, previn-
guent-se per a aquest veure ^{tot temps} ~~tant temps~~ enyorat. Aquell que abans, obscur i només conegut per la gent del poblet com un ex-estudiant de capella, se n'havia anat al gran món a cercar aventures, ara tornava amb les mans buides, de l'anhelada felicitat i amb les esperances fallides de tot pervindre material; i en canvi, hi portava la protecció i l'estímul de tots els més alts literats mallorquins i de fora. Per tot això, naturalment, no hi podia venir resignat a ésser l'ex-estudiant d'abans ni a convertir-se en un simple retirat a la pagesia. La inconscient efervescència que en anys passats sentia remoure's en ses venes, era devinguda ebullició ardent i poderosa a punt de rompre tots els motlles que la volguessin emprar. Amb aquests motius, i in-

guent en compte l'esmentada salut en crisi i, pot,
 ser, la cruera d'aquell hivern en el qual passaren
 els mesos sense sortir el sol, carregat de boira, de
 fredor i d'humiditat que influïa terriblement sobre
 els nervis exaltats, no serà gens d'estranyar que
 allà on ara em refugiava amb tant de desig com
 una víctima perseguida cercant el recer de pau
 i d'oblit, enlloc de trobar-hi el repòs somiat, hi sor-
 gís la lluita més aferrissada i feroça. Si ara
 haviem quedat venguts els enemics exteriors, res-
 tava el principal i més poderós, aquell qui, sobre
 la mort de tots els demés, havia anat creixent
 i enfortint-se sense parar, alimentat per totes les
 lliçons de triomf ~~o~~ d'amargor: vull dir el meu
 dimoni interior. Vengudes totes les dificultats
 exteriors, ara quedaven les més dures i més vio-
 lentes, que són les que sorgeixen del mateix in-
 terior. Tot sembla, allavors, que es confabulen per
 ajudar-li a combatre'm. Alguns amics,
 no pocs, que veient-me marxar lleuement,

m'havien importunat sobre quin esen els meus
 projectes i volguent fer prevalèixer llurs consells
 en mi, segurament no de massa garantia; al-
 guny altres que m'ationaren una guspira prò-
 pia de mirada vers el passat enyorant refer
 els meus estudis eclesiàstics; un parell més que
 em molestaren repetidament perquè enlloc
 de cercar una manera de triomfar més visi-
 blement en la vida, m'havia retirat culpablement
 al camp que és on més poc pervindre podia
 trobar, etc...; tot s'uní a una mena de perri-
 misme fatídic i cruel (el més cruel i més fatí-
 dic que hom pugui imaginar) que s'anà en-
 senyorint de tot el meu ésser. Ara, al veure
 de tota remor mundana, en la pau i quietud
 del camp, entregat a la constant meditació i
 al silenci, sense poder-me explicar amb ningú,
 vegi'ls coses com, qui dir, amb una mirada
 d'àguila. Vegi'la glòria com una corona tre-

moladissa que promptament s'esfulla, per la qual no era pagat el més mínim esforç. Em sembla per primera vegada que tot quan feia irreversiblement havia d'ésser condemnat a la incomprensió i a l'oblit, puix que, a la fi, no res seria un parell de segles de glori d'anomenada postuma comparats amb tota l'eternitat que de aquí ençà seria rotundament. Fatalment vaig abisar-me en la meua ombrívola solitud. Deixí d'escriure a tots els meus amics. Vaig voltar-me dins un silenci de Tomba, completament isolat, sense la benèvola comprensió de ningú en absolut. Pensaments fràgils, plens de tristesa, anaven creuant per la meua pensa. Ombres fatídiques, duptes geladors, interrogants Terribles poblaven d'engúnia i de desmai mon cor i mon cervell abatuts. Jo, que sempre havia escrit sense mirar mai perquè, a questa vegada vaig haver de sentir la meua dolorosa i per congelant de la meua consciència que deia: "Jo, per què escriure?...". Ai!

Ningú es podrà fer càrrec del desmai, de l'abate-
ment sens vida que em produí aquesta pròpia
pregunta. Vegi enumerar-se de dalt a baix tot un
món d'ensomnis i de ideal. Fins allavors - com he
examinat - els desenganys em venien únicament
de fora, i, aquests, barretjats amb certes flors
de il·lusió i d'esperança. Però, ara, venien tots
de mi mateix, del més pregon de mi mateix, i sen-
se una mínima guspira de confort i de corat-
ge. Què fer, Déu meu!, enmig d'aquella lluita an-
cesa, ara mort, sense treva, i sense ajut de
ningú?... Intretant em doní a llegir. Lectures
calmes i lentes, durant aquelles nits hivernals, vo-
ra el foc, mentre a fora s'ulava el vent i la plu-
ja queia abundant negant els sermenters i fent ba-
tegar la terra en renaixença. Llegia en Costa, en
Verdaguer, autors francesos i anglesos, Baudelaire
principalment, i una sèrie de catalans, caste-
llans i portuguesos... Llegia prosa també, la bio-
grafia de Mn. Costa, algunes novel·les com "Laura
a la ciutat dels sants" de M. Clor, etc. - Prompte

sorgí la inspiració que feia més de set mesos perma
neixia callada. Dia 11 de Gener de 1940, començà la
primera poesia d'aquesta nova època "Hivern". Des-
prés en vingueren d'altres, com "Canço", "Dol", "Noe-
turn", etc... Poesies íntimes, fruit de llargues me-
ditacions, de contemplacions reposades i d'èxtasi
en la natura, des quals culminaren en "Solitud"
(de ideologia nietzschiana, enc que allavors no cone-
gués encara Nietzsche), en "Non omnis moriar", con-
tra-rèplica íntima a la anterior, i en "Elegia",
"Ideal", etc... Posteriorment, alguna petita guspi-
va d'orientació i de bon consell anà sorgint. Vin-
gueren al poble adesiara figures com Mn. Miquel
Puigserver que aquell any hi predicava la guares-
ma, i el P. Ginard, els quals m'anaren animant
i enfervorint. El dimoni interior es consola de pug-
nar, veient com a la pregunta de "Jo, per què es-
criv", l'escometia amb versos d'aquesta mena:

"Mes, tant se val! jo cant amb veu ferventa!
què hi fa que el món no m' haja de sentir?

"El cant em fa la solitud plaenta
i em fa llengar el dol d'aquest llanguir!...";

O, amb aquests altres, suggerits per l'esperit cristià
que poc a poc s'anà renovellant en mi:

"Soc un batec de vivent de l'Immortal.
La Mort s'esbaltirà davant la Vida.
Amunt, cor meu! Les ales sense mida
es pondran dins la volta sideral!...";

i amb la següent altra composició que consider
com un dels més fidels auto-retrats d'aquella tem
porada, titulada "Ideal":

"Jo só l'espectre alat que amunt s'envolava
ies fon del cel en el blauós llunyà...
No crec al món la frívola auriola
que prompte es marcirà.

És d'anhels el meu viure i de quimeres
que amb més ales llengeres

voldria - sempre inútil! - abastar...

Jo mir enlaire, que an aquell que engora
les flors no l'entretenen pel camí,

icere en vè la ruta salvadora
d'aquell amor que no veurè florir..."

A l'entretant m'oferiren la possibilitat de tras-
lladar-me a Palma, en un emplec a l'Editorial
Politécnica de D. Andreu Ferrer i Ginard; i jo, ún-
cament per llurar-me d'aquell pesombre per
què acabara de passar, gosí acceptir a la propo-
sta.

— XVIII —

Empleat a Palma - Nova mobilització
militar - Incidències varies - Permis in-
definit.

(1940)

Dià 1 d'Abril de 1940 començava la meua vida d'empleat a l'ementada Editorial Politécnica, de Palma. Vaig instal·lar-me com a hoste en una casa particular del carrer del Seminari n.º 17, visquent amb una amable i vella senyora de setanta anys. Enseguida, de bell nou vaig refermar les antigues amistats, i vaig tornar cobrar l'optimisme i l'alegria.

Fot pareixia anar molt bé, quan ve't-aquí que dia 9 de maig pròxim foren mobilitzades varies quintes a les illes Balears en previsió a les cir-

circumstàncies de la guerra europea. Per aquest motiu, m'haguí de tornar incorporar a la meua companyia de Comunicacions d'Aviació, ara en el quarter de Son Sant Joan. Aquí hi estiguí dues setmanes, durant les quals aní dues vegades a Lluch i a la Calobra, visitant aquells paratges amaratats de records infantils; i recorreguent, a més, altres poblacions encara no conegudes, sempre en missió de servei.

Dia 1 de Juny següent passava a Palma, amb destí al Parc de Santa Caterina; normalitzant així una mica la meua vida, puix estava rebaixat de menjar i dormir, i tret de les vuit hores de treball, el demés temps havia completa llibertat. Continuí allavors, anant unes hores diàries a l'Editorial.

En una ocasió, durant aquest temps, vaig sortir en missió de servei a Les Salines, Santanyi i fins a la mar, explorant de cada dia més paratges inconeguts.

A la vinguda de l'estiu altre cop recaigui en la paràada astènia i haguí de tornar a les inyeccions diàries de cocodilat. D'aquest temps són algunes poesies escrites principalment davant una central telefònica, "Spleen", "De profundis", "Lluny

de vostres sendres..."

Dia 24 de juliol em concedien permís indefinit, que durà per espai de cinc mesos. Inseguida retorní activament a la vida d'empleat.

A finals de juliol i en la primera quinzena d'agost, escriguí algunes novelles poètiques, entre elles "Nit", "Com tu, oh mar!...", "Angelus", etc...

Pel setembre ressorgí en mi una darrera derivació de la crisi passada a primeries d'any. Em rosejà la inquietut de la vocació eclesiàstica, assumpte que moralment encara notenia ben líquidat. Enconvenant la qüestió a un sacerdot bastant autoritzat, i aquest després d'examinar els meus raonaments i explicacions, em demostrà clarament com la meua vocació no era més que aparent; de cop manera, real: que per tant podia deixar-la córrer tranquil·lament.

Per l'octubre, després de passar alguns dies en repòs en la casa paterna, torní reprendre la llibreria i escriguí la sèrie de poemes "Breviari de Fardor", amb abundància de termes optimistes i reli-

giros.

Per aquest mateix temps i al mateix entremig de la meua vida, sorgiren novelles amistats. Coneguí el filòsof català Dr. Gomis Carreres i Artan, l'editor barceloní D. Josep Mª de Casanuberta, els germans escriptors D. Josep i Mn. Francesc Sureda Blanes, etc...

Pel novembre, la crisi que havia apuntat feia poc amb símptomes religiosos, es refermà de bell nou. Ara s'orientà vers el camp. La vida que anava fortant em causà. Les circumstàncies s'anaven fent difícils a causa de la guerra europea que fosava molt cars tots els articles de primera necessitat. A les fondes, l'alimentació resultava molt deficiente. Per altra part, la meua família, tement per la meua salut de cada dia a punt de decanar-me'n, m'instava a que deixàs l'empleo i em referàs a la casa llur. Unes coses i altres, tingueren per resultat un retorn premeditat i de caràcter definitiu, a la terra pairal que tingué lloc dia 1 de Desembre vinent.

— XIX —

Retorn al vecer pairal - Intermittèn-
cies de permís i de vida militar - Triomfs
literaris a Palma.

(1940 - 1941)

Al meu retorn a la terra pairal requirien tres setmanes de calma i de tranquil·litat, entregat a la meditació i a la lectura. Prova d'aquesta serenitat en què mentolcallaven els aires nadiu, fou la poesia horaciana escrita durant aquest breu interval, "Matinal" que reflexa el meu estat d'esperit en repòs.

Dia 23 de Desembre haguí de incorporar-me novament i passí d'ordenança a ~~la~~ una oficina militar del Carrer del Socors.

En aquesta oficina hi passí un parell de mesos, fins dia 13 de Març de 1941; i puc dir que fou, aquesta temporada, vertaderament providencial.

A finals de gener pròxim permetjà de D. Miquel Arbona Oliver, que ara vivia a Palma, feu coneixença amb els senyors D. Marian i Da. Meric Massot, als quals vaig llegir la meua collita poètica. L'entusiasme que els despertà fou meravellós i prengué forma mida. Per tercer cop en la vida (després de 1935 a San Joan, i de 1938 a Sòller) torní fuigar a la carena del Triomf, a questa vegada més enlairada que mai. A casa llur, que havia estat el centre d'arreglaga de tots els intel·lectuals passats, tinguerem una partida de recepcions literàries d'una brillantor insospitada. La primera d'elles tingué lloc el diumenge de Carnaval dia 23 de febrer, i les impressions no les podré oblidar mai. Els concurrents hi augmentaven de cada vegada, i passant de vint-i-cinc en alguna ocasió: tots ells persones de sòlida cultura i vertaders amics de l'art. L'èxit d'al

gunes poesies com "lluny de vostres senderes" i "A la Verge de Lluch" fou clamorós, arrencant llàgrimes visibles i paraules plenes d'emoció a no poques persones; paraules i llàgrimes que foren per a mi el més indiscutible testimoni. Moltes d'altres composicions em foren copiades d'amagat i espargides ràpidament, arribant alguns a aprendre-les de memòria més bé que jo mateix.

Pel març - com he citat - fui altre cop a casa, on passí dos mesos i mitg amb permís, entregat més que mai al ~~de~~ repòs i a la contemplació del camp. Més optimista que mai, vaig escriure als novells amics, i aquests m'anaren corresponent plens d'afecte cordial.

-XX-

Noves incidències

(1941)

A principis de juny, Formí d'ordenança a l'oficina del carrer del Socors, on estiguí deu dies, alternant amb totes les amistats i coneixent-ne de novelles.

Després, per unes incidències de poca importància, fui vedós 15 dies al quarter de San San Joan, on haguí de sepultar-me amb tot el meu bagatge de glòria i d'emocions recents. Allí em prengué la malaltia. Tot el meu ésser quedà trastornat. A força de consideració i de meditació, es pertorbaren totes les meves potències

espirituals. Sense un sol llibre per distreure'm, aní refent de cap a cap tota la meua vida amb ses alegries i desventures. Sentí la necessitat d'un repòs absolut, d'un silenci pregon, total. A força de conviure amb gent m'havia perdut a mi mateix, i necessitava refer-me, tornar als meus principis i a la pureza de la meua sinceritat.

Providencialment aquells dies vingué un soldat que havia estat destinat a la mateixa central telefònica de Formentera on jo estigui en 1939. Per aquella plaça ~~perda~~ seva quedava vacant...

¡Formentera!... En lloc millor que en aquella illa solitària i deserta, per retirar-me a refer la meua vida. En el paroxisme dels meus impaciències, demanà per traslladar-me a la referida central telefònica i em fou concedit. Allà podria entregar-me a un estudi continuat, intens i elevat. Podria escriure. Podria obtenir molts dels meus manuscrits. Trasllataria en

met tot el meu Dietari que venia escrivint des de
Desembre de 1937... i quants projectes anaven bullint
en mon front!...

Finalitzaren aquelles dues setmanes de inter-
minable i dolorosa reclosió. Fui a acomiadar-me
de la família i a descansar alguns dies de casa per
refer-me un poc de la salut malmesa. A Palma,
després, m'acomiatí igualment dels meus amics.

Dia 1 de juliol partia cap al destí ve.

Index

I - Minyonia i primers estudis	1
II - Lluç	26
III - Sant Honorat	97
IV - Estança a casa	150
V - Altra vegada, a Sant Honorat	161
VI - Novell parènteri a casa	175
VII - En la Congregació dels Païls	188
VIII - Al camp de les Uetres - Amors temper- tuoses	229
IX - Soldat voluntari	256
X - Guerra civil - Operacions de Son Carrió i Son Servera	270
XI - Activitats literàries a Palma	282

XII - Sóller	291
XIII - Inca	307
XIV - Breu parentesi a Palma	316
XV - Eivissa i Formentera	318
XVI - A Comunicacions d'Aviació	320
XVII - Recur a casa	322
XVIII - Empleat a Palma - Nova mobilització militar - Incidències varies - Permis indefinit.	331
XIX - Retorn al veure parental - Intermittències de permís i de vida militar - Triomfs literaris a Palma	335
XX - Noves incidències	338.

A. L. B. M. V.
3

+
IHS

La present autobiografia
"Notes i records"
de Miquel Gayà i Sitjar
fon escrita en el desterre de
l'illa de Formentera, des
del 4 de Novembre al 3 de
Desembre de l'any 1941,
festa de Sant Francesc Xavier.

L'ans Deo
M. Gayà